

Tallinna Linnavalitsus

TALLINNA TERVISEPROFIIL

Tallinn 2010

Hea lugeja!

Hoiad käes Tallinna linna terviseprofili, esmakordselt koostatud ülevaadet, kuhu on koondatud linnelanike tervisenäitajad ja tervisemõjurid aastatel 2000-2009. Kirjeldatud tervisenäitajaid, sotsiaalseid, majanduslikke ning keskkondlikke tegureid analüüsid on võimalik välja tuua probleeme ja vajadusi ning pakkuda lahendusi, mis viivad tallinlaste tervise ja heaolu paranemisele.

Viimasel aastakümnel on ilmnenu, et erinevate sotsiaalsete rühmade tervisenäitajate erinevused järjest suurenevad. Kui jälgida keskmist eeldatavat eluiga, ilmnevad üha suurenevad lõhed nii haridustaseme, sissetuleku, elukoha kui ka rahvusrühmade lõikes. Eesti mahajäämus arenenu Euroopa Liidu riikidest on tervisenäitajate osas üle 20 aasta.

Tervisenäitajate erinevused tulenevad majanduslikest, keskkondlikest ja sotsiaalsetest oludest, milles inimesed elavad ja töötavad. Tervis ja majanduslik heaolu on vastastikku sõltuvad. Terved inimesed on tööviljakamad, tarvitavad vähem sotsiaal- ja tervishoiuteenuseid, neil on rohkem võimalusi osaleda sotsiaalses, poliitilises ja majanduselus.

Tervis on olulisim individuaalne ja rahvuslik ressurss. Igal tallinlasel peab olema võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja teha tervislikke valikuid, mis on nii terve isiksuse kujunemise kui ka ühiskonna eduka sotsiaalse ja majandusliku arengu eeltingimuseks.

Märkimisväärne samm linnaelanike tervise parandamiseks on koostatud "Tallinna rahvastiku tervise arengukava 2008– 2015", mis loob eeldused linna rahvatervise valdkonna stabiilseks, järjepidevaks ja jätkusuutlikuks arenguks.

Terviseprofiil on dokument, mis vajab regulaarset täiendamist ja uuendamist.

Täna kõiki, kes andsid oma panuse Tallinna linna terviseprofili koostamisele.

Edgar Savisaar
Tallinna Tervisekoalitsiooni esimees

SISUKORD

TERVISEPROFIILI KOOSTAMISE TÖÖRÜHM	5
LÜHENDID	5
SISSEJUHATUS	6
I TALLINLASTE TERVIS JA TERVISEMÕJURID	7
1. Demograafilised ja üldandmed	7
1.1 Pindala ja asustustihedus	7
1.2 Rahvaarv	7
1.3 Rahvastiku sooline, vanuseline ja rahvuseline jaotus	8
1.4 Loomulik iive	10
1.5 Rahvastiku ränne	10
1.6 Keskmine oodatav eluiga	11
1.7 Tervena elatud aastad	11
1.8 Sündimus	12
1.9 Abordid	14
1.10 Suitsetamine raseduse ajal	15
2. Suremus ja haigestumine	16
2.1 Suremus	16
2.2 Laste suremus	18
2.3 Suremus südame-veresoonkonna haigustesse, pahaloomulistesse kasvajatesse ja vigastustesse	18
2.4 Esmahaigestumine nakkushaigustesse	19
2.5 Liiklusõnnetused	20
2.6 Töövigastused	20
3. Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng	21
3.1 Õpilaste arv haridusasutustes	21
3.2 Koolikohustuse täitmine	22
3.3 Noorte süüteod	23
3.4 Laste ja noortega tegelevad asutused	25
3.5 Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond	26
3.6 Toetused lastele ja noortele	28
3.7 Kooliõpilaste eluviis	30
3.8. Koolitoit	34
3.9 Tervist edendavad lasteaiad	36
3.10 Tervist edendavad koolid	36
3.11 Õpilastransport	37
3.12 Laste hõlmatud vaktsineerimisega	37
4. Sotsiaalne sidusus ja võrdsed võimalused	38
4.1 Tööturu situatsioon	38
4.1.1 Maksumaksjate ja miinimumpalga saajate arv linna elanike hulgas	38
4.1.2. Keskmine brutotulu	38
4.1.3 Tööhõive määr	39
4.1.4. Majanduslikult aktiivsed üksused ja ettevõtted	39
4.1.5 Registreeritud töötus,töötuse määr	40
4.1.6 Töäjõus osalemise määr	41
4.1.7 Demograafiline tööturusurve indeks	41
4.2 Toimetulek	42
4.2.1 Ravikindlustusega hõlmatud isikud	42
4.2.2 Puuetega inimeste osakaal	42
4.2.3 Toimetulekutoetused	43
4.2.4 Sotsiaaltoetused	43
4.2.5 Sotsiaalteenused	45
4.2.6 Suhtelise vaesuse määr	45

4.3 Kogukonna kaasatus	46
4.3.1 Sotsiaalsed tervisemõjurid	46
4.3.2 Kogukonna motivaatorid	49
4.3.3 Elanike kaasamine	51
4.3.4 Kultuurielus osalemise võimalus	52
5. Täiskasvanute tervis ja eluviis	53
5.1 Tervise enesehinnang	53
5.2 Füüsiline aktiivsus	54
5.3 Toitumine	54
5.4 Ülekaalulisus	55
5.5 Alkoholi tarbimine	56
5.6 Suitsetamine	57
5.7 Narkootiliste ainete tarbimine	57
5.8 Kondoomi kasutamine	58
5.9 Helkuri kasutamine	58
5.10 Turvavöö kasutamine	59
6. Tervislik elu- ja töökeskkond	59
6.1 Keskkonna mõjurid	59
6.2 Transport ja teedevõrk	61
6.3 Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad	63
6.4 Tervist edendavad töökohad	64
6.5 Kuriteod	64
6.6 Liikluskuriteod	66
6.7 Tulekahjud ja tules hukkunud	67
6.8 Kõrgendatud riskiga objektid	68
6.9 Juhtumikorralduste skeemide olemasolu	69
6.10 Kohaliku omavalitsuse alkoholipoliitika	70
7. Terviseteenused	71
7.1 Terviseteabe kättesaadavus	71
7.2 Nõustamisteenuste olemasolu ja kättesaadavus	71
7.3 Tervishoiuteenused	73
II POSITIIVSED MUUTUSED TALLINLASTE TERVICES, PROBLEEMVALDKONNAD JA	
SEKKUMISVAJADUSED	75
1. Positiivsed muutused	75
2. Probleemvaldkonnad	76
3. Sekkumisvajadused	77
4. Peamised tegevussuunad aastani 2015	78
5. Terviseprofiili koostamisel esile kerkinud probleemid	78
ALLIKAD	80

TERVISEPROFIILI KOOSTAMISE TÖÖRÜHM

Merike Martinson	Tallinna Linnavalitsus, abilinnapea
Vahur Keldrima	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, juhataja
Ene Tomberg	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, osakonna juhataja
Uku Torjus	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, osakonna juhataja
Inna Tur	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, peaspetsialist
Kadri Hunt	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, vanemspetsialist
Aare Raudsepp	Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet, peaspetsialist
Peeter Kuulpak	Tallinna Linnakantselei linnauuringute osakond, statistik
Priit Ilver	Tallinna Spordi- ja Noorsooamet, osakonna juhataja
Ilona-Evelyn Rannala	Tallinna Spordi- ja Noorsooamet, osakonna juhataja
Peep Pobbul	Tallinna Keskkonnaamet, osakonna juhataja
Maie Zernask	Tallinna Keskkonnaamet, peaspetsialist
Kirsika Lääts	Tallinna Transpordiamet, peaspetsialist
Kristel Tamm	Kristiine Linnaosa Valitsus, tervisedenduse peaspetsialist
Viljo Rannala	Tallinna Kommunaalamet, peaspetsialist
Urmas Sadam	Tallinna Haridusamet, vanemspetsialist
Anu Kasmel	Maailma Tervisedenduse Assotsiatsioon, juhatuse liige

LÜHENDID

CINDI Program – Countrywide Integrated Noncommunicable Disease Intervention Programm (Rahvuslik Integreeritud Mittenakkuslike Haiguste Vahelesekumise Programm)

EHIS – Eesti Hariduse Infosüsteem

ESA- Eesti Statistikaamet

ESPAD - European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (uuring õpilaste alkoholi, tubakatoodete ja narkootikumide tarvitamise harjumuste kohta Euroopa riikides)

EU – European Union

HBSC – Health Behaviour in School-aged Children study (kooliõpilaste tervisekäitumise uuring)

ILO – The International Labour Organization

KSH – keskkonnamõju strateegiline hindamine

PEPK – Põhja-Eesti Päästkeskus

PPP – Põhja Politseiprefektuur

RKAS – Riigi Kinnisvara AS

SVH – südameveresoonkonna haigused

TAI – Tervise Arengu Instituut

TEK – Tervist Edendav Kool

TEL – Tervist Edendav Lasteaed

TET – Tervist Edendav Töökoht

UNAIDS – United Nations Programme on HIV/AIDS

VHK – Vanalinna Hariduskolleegium

WHO – World Health Organisation

SISSEJUHATUS

Mis on linna terviseprofiil?

Tervist mõistetakse kui vaimset, füüsilist ja sotsiaalset heaolu ning tervis kujuneb seal, kus inimesed elavad, mängivad, õpivad ja töötavad (WHO, 1946). Tallinlaste lähiümbrus, naabruskond, lasteaiad, koolid, töökohad ja vaba aja veetmise kohad ning kogu linnakeskkond tuleb kujundada nii, et need soodustaksid linnaelanike tervislikke valikuid ja tervist.

Tervisemõjurite all mõistetakse tegureid, mis tingivad muutusi indiviidi, grupi või rahvastiku tervises kas paremas või halvemas suunas (Marmor jt, 1994). Tervisemõjurite üldmõiste hõlmab suurt hulka tõendus põhiseid ja omavahel põimunud üksikmõjureid ja mõjurite kombinatsioone.

Terviseprofiil on abivahend inimeste ja keskkonna tervise seisundi mõõtmisel, hindamisel, analüüsimisel, paremate tervisetulemite eesmärgistamisel ning nende saavutamiseks vajalike tegevuste ja vahendite kindlaksmääramisel. Linna terviseprofiil kujutab endast ülevaadet linnaelanike tervisest ja tervisemõjuritest ning analüüsib nende tegurite muutusi ja suundumusi ajas ning teiste regioonidega võrreldes. Profiil sisaldab indikaatoreid, mis graafikutes ja tabelites esitatuna määratlevad hetkeprobleemid ja aitavad leida potentsiaalseid lahendusi.

Miks me vajame Tallinna elanikkonna terviseprofiili?

Aastal 2007 kinnitas Tallinna Linnavalitsus Tallinna rahvastiku tervise arengukava 2008–2015, milles tõdeti, et tervis on olulisim individuaalne ja rahvuslik ressurss. Igal tallinlasel peab olema võimalus elada tervist toetavas keskkonnas ja teha tervislikke valikuid, mis on nii terve isiksuse kujunemise kui ka ühiskonna eduka sotsiaalse ja majandusliku arengu eeltingimus.

Arengukava valmis paljude sektorite koostöös ning selles lepiti kokku tallinlaste tervise arengu ühised suunad. Arengukava praktiline eesmärk on olla juhtdokument Tallinna linna ja linnaosade juhtidele ning kõigile isikutele, gruppidele ja organisatsioonidele, kelle tegevus mõjutab tallinlaste tervist ja heaolu.

Arengukavas rõhutatakse vajadust regulaarselt koguda ja analüüsida tallinlaste tervisenäitajaid ja neid mõjutavaid tegureid, et saada ülevaade muutustest ja suundumustest ning hinnata ja analüüsida arengukava eesmärkide täitmist.

Tallinna terviseprofiil, mida te käes hoiate, annab ülevaate linnaelanike tervisest ja seda mõjutavatest teguritest, toob välja positiivsed muutused ja kitsaskohad ning on aluseks edasiste lähieesmärkide määratlemisel ning tervisestrateegiate ja -programmide koostamisel ning linnaelanike tervise arenduse kavandamisel.

Terviseprofiilis antakse ülevaade:

- Tallinna rahvastiku demograafilistest andmetest,
- linnaelanike sündimuse, suremuse ja haigestumuse andmetest;
- laste ja noorukite tervisenäitajatest;
- sotsiaalsetest, keskkondlikest, käitumuslikest jm peamistest tervisemõjuritest.

Koostamise meetodika

Eesti omavalitsuste terviseprofiilide koostamine on seotud Euroopa Liidu struktuurifondi toetatud kogukondade arengu programmiga, mille eesmärk on koostada ülevaade elanike tervisenäitajatest ja töötada välja sekkumiskava.

Tallinna terviseprofiil on koostatud linna ametite ja teiste organisatsioonide ühistööna. Terviseprofiili struktuur lähtub Tallinna rahvastiku tervise arengukavas välja töötatud eesmärkide struktuurist, pakkudes võimalikult värsked andmeid ja võrreldes neid võimaluse korral viimase kümnendi levimuse, muutuste ja suundumustega. Terviseprofiil on koostatud paljude asutuste andmete ja andmebaaside (Eesti Statistikaamet, Eesti Haigekassa, Eesti meditsiiniline sünniregister, Eesti vähiregister, Eesti Maksu- ja Tolliamet, Terviseamet jt) ning uuringutest (Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuringud, Eesti kooliõpilaste tervise käitumise uuring, Tallinna 9. klassi kooliõpilaste tervise ja käitumise uuring, legaalsete ja illegaalsete uimastite kasutamine Tallinna 15–16-aastaste õpilaste hulgas) saadud andmete alusel. Hulgaliselt on kasutatud Tallinna ametitest ja mitmelt organisatsioonilt saadud sekundaarseid andmeid. Andmete usaldusväärsust ja kehtivust on kontrollitud maksimaalselt.

I. TALLINLASTE TERVIS JA TERVISEMÕJURID

1. DEMOGRAAFILISED JA ÜLDANDMED

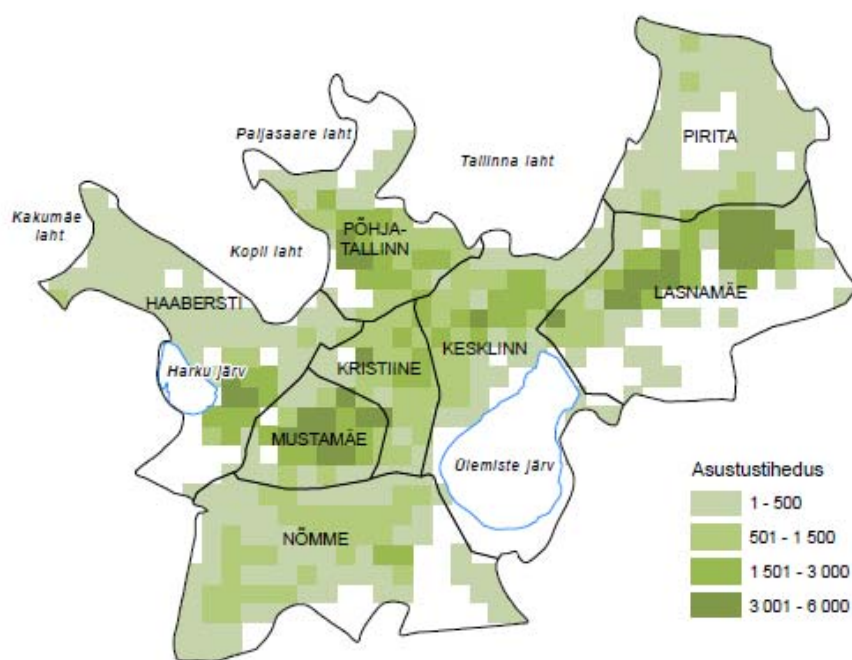
1.1 Tallinna pindala ja asustustihedus

Tallinna pindala on 158,27 km² ning asustustihedus kasvab vähehaaval, kuid järjepidevalt (joonis 1.1). 2008. aastal oli asustustihedus 2512,27 inimest m² kohta ja 2009. aastal 2518,4 inimest m² kohta.

1.2 Tallinna rahvaarv

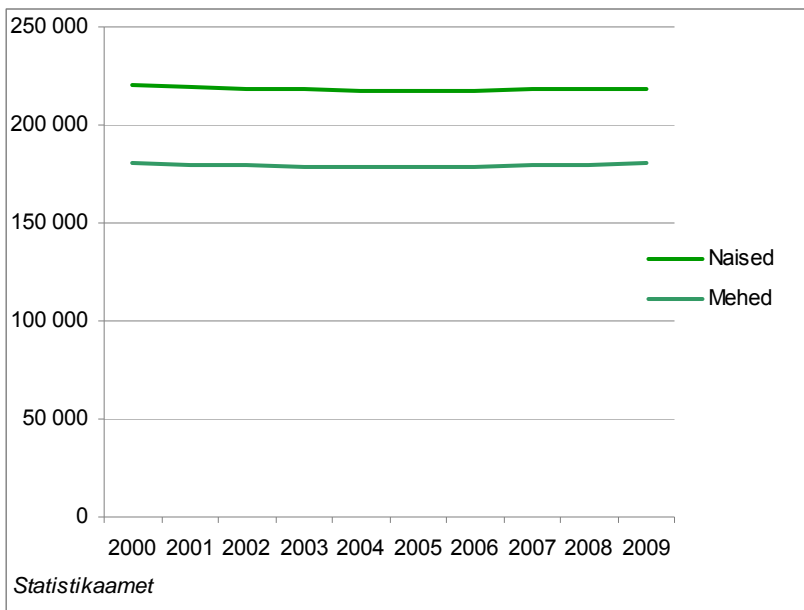
Tallinn on Eesti suurima rahvaarvuga linn, kus elab ligikaudu 30% Eesti elanikkonnast. Linna rahvastiku arvutuse aluseks on rahvastikuregistri andmed. Tallinna rahvaarv on viimastel aastatel jäänud ligikaudu samaks (joonis 2). Sisserände Tallinnasse mujalt Eestist on kompenseerinud väljaränne, millest oluline osa on toimunud Tallinna lähivaldadesse. Harjumaa, sh Tallinna elanike arv kasvab järjepidevalt.

Tallinna rahvastik

Allikas - Rahvastikuregister

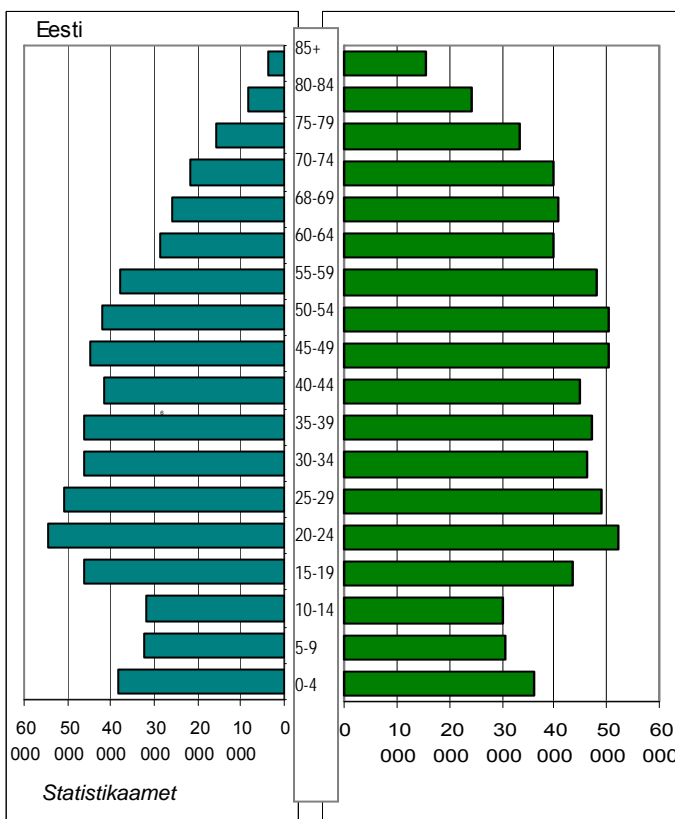
Joonis 1.1. Asustustihedus Tallinnas 2010.a. (km² kohta).

Joonis 1.2. Tallinna aasta keskmine rahvaarv 2000–2009.

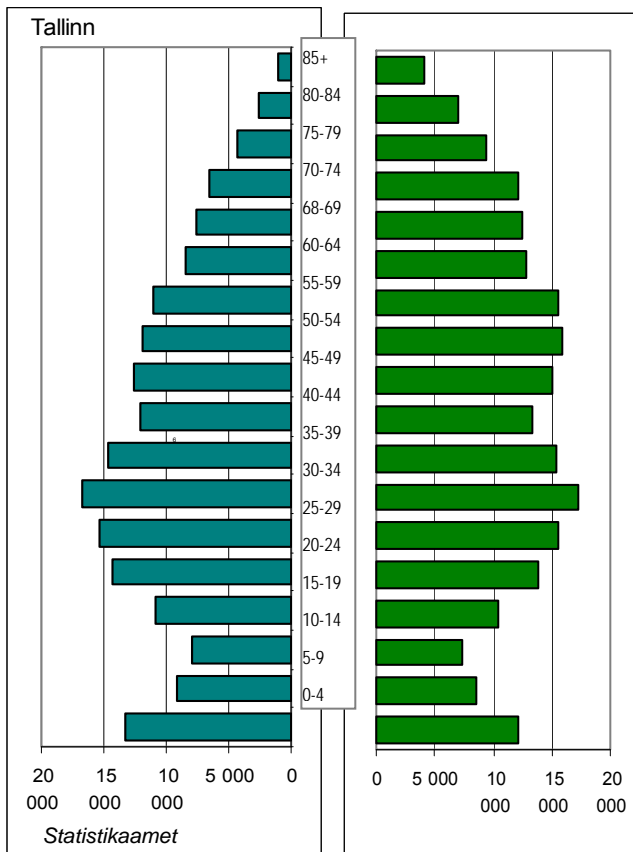
1.3 Rahvastiku sooline, vanuseline ja rahvuseline jaotus

Tallinnas on sündimus proportsionaalselt suurem ja elanikkond noorem kui Eestis keskmiselt. Märgatav erinevus vanemas eas meeste ja naiste arvus on tingitud meeste keskmiselt varasemast surmast (joonised 1.3 ja 1.4).

Joonis 1.3. Rahvastiku soo- ja vanusjaotus Eestis seisuga 01.01.2009.

Joonis 1.4. Rahvastiku soo- ja vanusjaotus Tallinnas seisuga 01.01.2009.

Linna elanikkond on paljurahvuseline. Eestlaste osakaal Tallinnas on viimasel kümnendil püsinud stabiilne ja ulatunud 55,2%-ni. Võrdlvalt on kogu Eestis eestlasi keskmiselt 68,7%. Arvukaim mitte-eestlaste grupp on venelased, kes moodustavad Tallinna rahvastikust 36,4%. Suurimad rahvusgrupid Tallinnas on veel ukrainlased (3,5%), valgevenelased (1,9%) ja soomlased (0,6%).

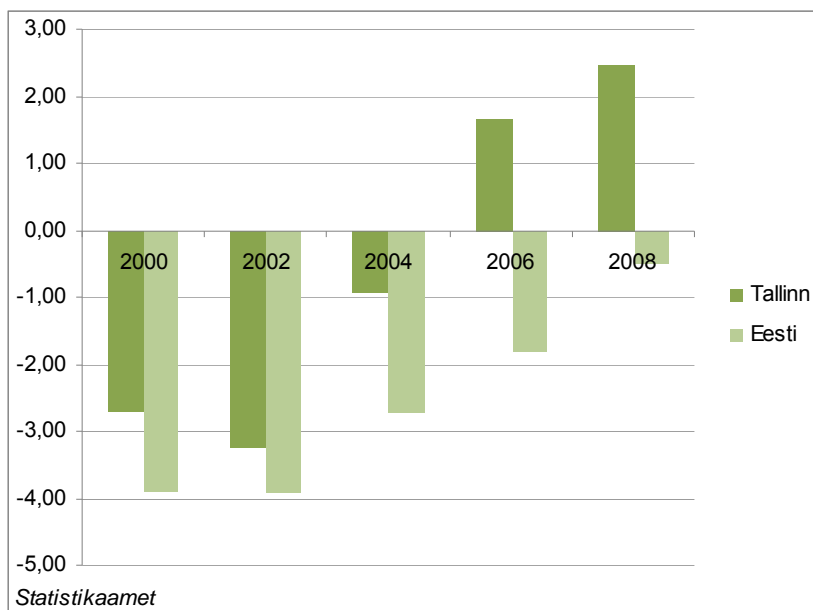
Tabel 1.1. Eesti ja Tallinna rahvuskoosseis 1. jaanuaril 2008 (%)

	Eesti		Tallinn	
	arv	%	arv	%
Rahvused kokku	1 340 415	100	398 594	100,0
Eestlased	921 484	68,7	219 900	55,2
Venelased	342 966	25,6	144 937	36,4
Ukrainlased	27 878	2,1	14 074	3,5
Valgevenelased	15 717	1,2	7 418	1,9
Soomlased	10 767	0,8	2 315	0,6
Muud	21 603	1,6	9 950	2,5
Mitte-eestlasi kokku	420 050	31,3	178 739	45,0

Allikas: Rahvastikuregister

1.4 Loomulik iive

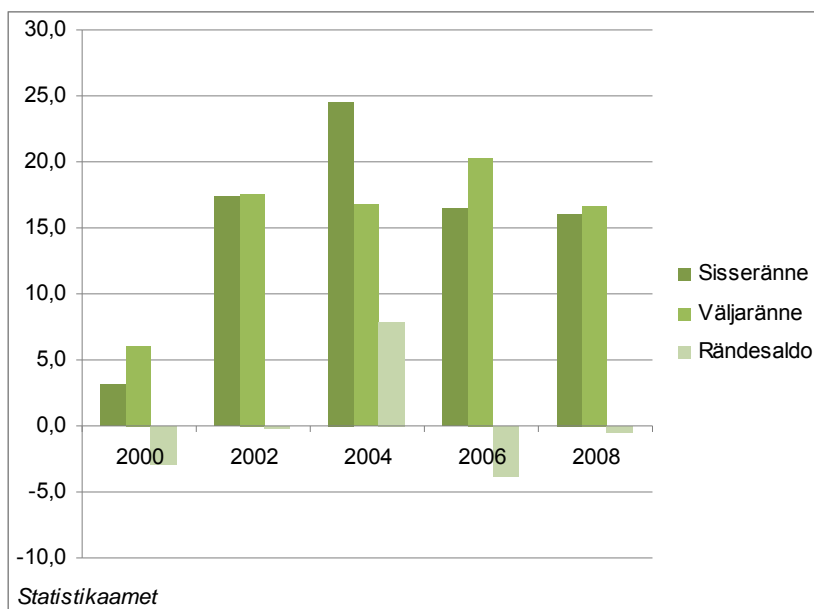
Loomulik iive on alates 2006. aastast olnud Tallinnas positiivne (joonis 1.5) valdavalt sündimuse kasvu tõttu. Eestis tervikuna on see endiselt negatiivne, kuid on liikunud nullile küllalt lähedale.

Joonis 1.5. Iibe kordaja 1000 elaniku kohta Tallinnas ja Eestis.

1.5 Rahvastiku ränne

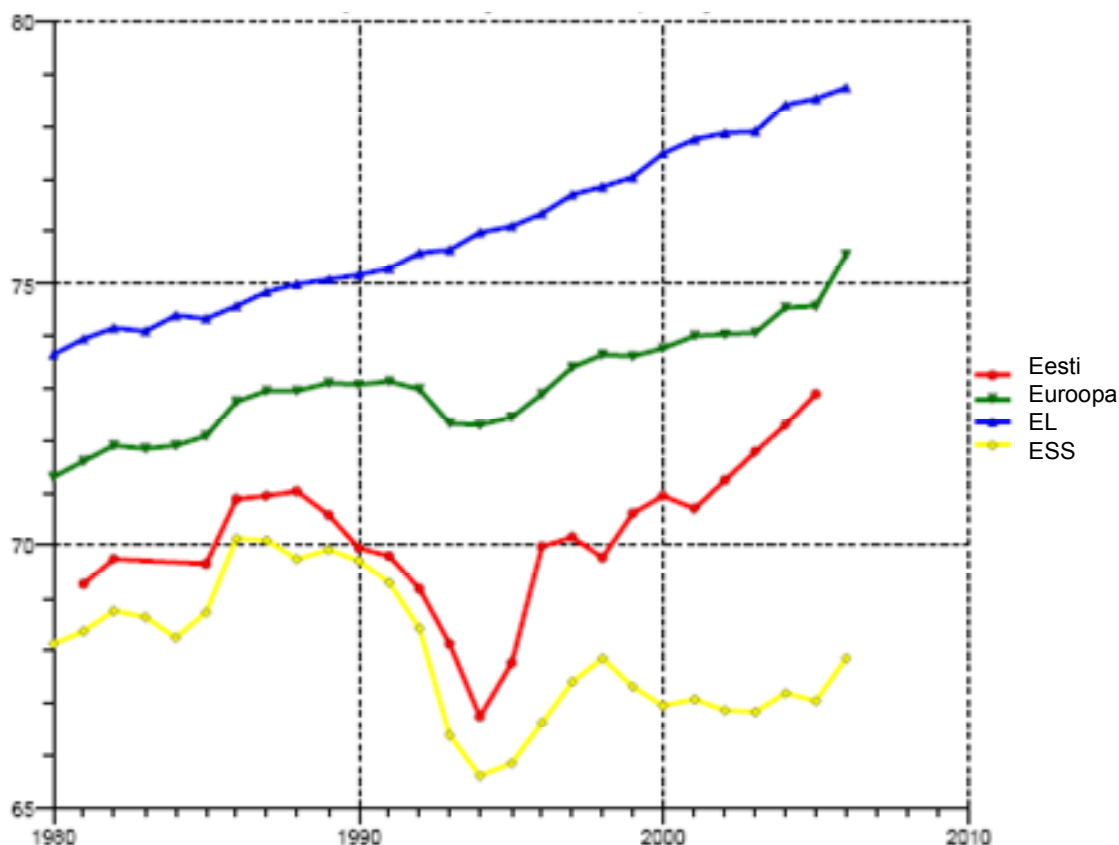
Rahvastiku ränne on viimasel kümnendil olnud aastati erinev. Aastal 2004 on rändesaldo olnud positiivne, aastail 2000 ja 2006 negatiivne ning aastatel 2002 ja 2008 tasakaalus (joonis 1.6).

Joonis 1.6. Rahvastiku ränne 1000 Tallinna elaniku kohta.

1.6 Keskmine oodatav eluiga

Elukestuse indeksi arvutamisel kasutatakse riigi elanike keskmist oodatavat eluiga sünnil vaatlusaasta andmete alusel. See näitaja iseloomustab suuremat vaatlusaastal, st keskmiselt elaks vaatlusaastal sündinud laps nii kaua siis, kui kogu tema edasise eluea jooksul jääks suuremus täpselt selliseks, nagu on vaatlusaastal. Keskmine oodatav eluiga kasvas aastatel 1990–2007 meestel ligi kolme ja naistel ligi nelja aasta võrra. Siiski on Eestil oluline mahajäämus rahvastiku tervise koondnäitajate poolest valdava osa Euroopa riikidega võrreldes (joonis 1.7). Erinevus Eesti meeste ja naiste keskmise oodatava eluea vahel (ligi 11 aastat) on maailma suuremaid ning vahe ei ole ka viimastel aastatel vähenenud. 2007.aastal Tallinna meeste keskmine oodatav eluiga oli 69,9 ja naistel 80,2 aastat. Keskmise oodatava eluea suured erinevused on seotud rahvusega. Eesti rahvusest meeste keskmine eluiga on pikem ja kasvab kiiremini võrreldes teistest rahvustest (venekeelsete) meestega.

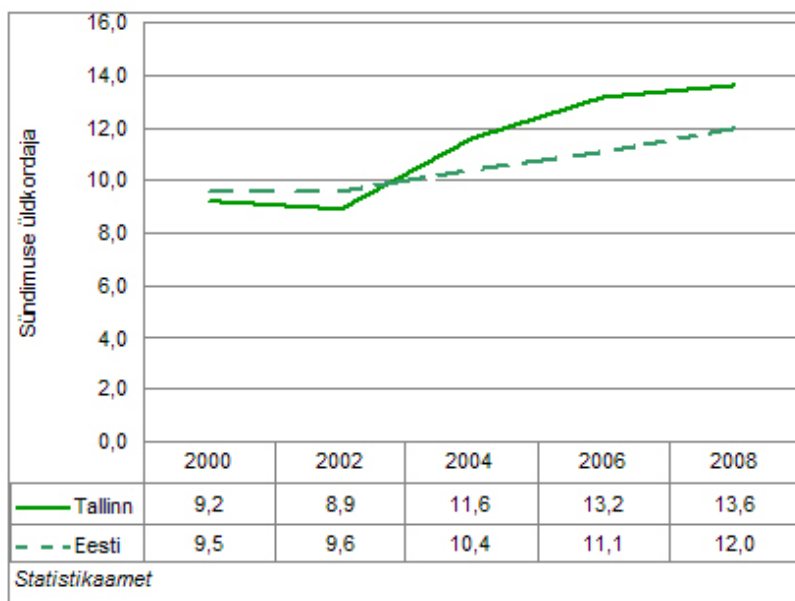
Joonis 1.7. Keskmine oodatav eluiga Euroopa Liidu liikmesriikides.

1.7 Tervena elatud aastad

Tervena elatud aastad on suuremuse ja haigestumuse andmeid kombineeriv kontseptsioon, mis võimaldab mõõta tervisega seotud elukvaliteeti. Eesti asub 2006. aasta andmetel sünnimomendil ennustatava tervena elatud eluaastate poolest nii meeste (49,4 aastat) kui ka naiste (53,7 aastat) lõikes Euroopas ühel viimastest kohtadest. Kuigi naiste ja meeste keskmise eeldatava eluea vahe on üle 11 aasta, torkab tervena elatud eluaastate puhul silma meeste ja naiste suhteliselt väike erinevus – vaevalt kolm aastat. See viitab ühelt poolt meeste haigestumuse erinevale mustrile ja enneaegse suuremuse suurele mõjule. Teisalt tähendab naiste pikenenud eluiga pikaajalisemat toimetulekupiirangutega elamist.

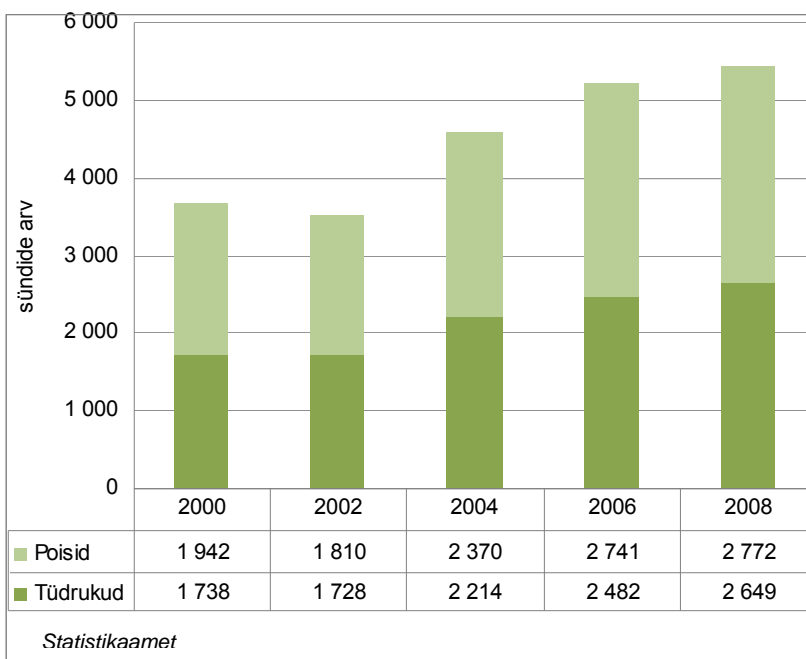
1.8 Sündimus

Viimastel aastatel on Tallinnas sündimus suurenenud rohkem kui Eestis tervikuna (joonis 1.8).

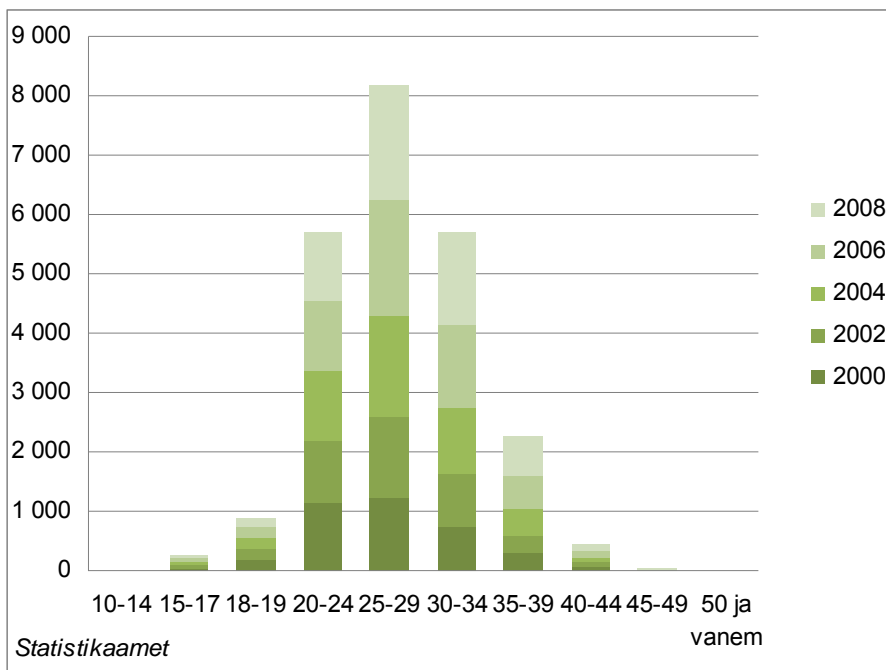
Joonis 1.8. Sündimuse üldkordaja 1000 elaniku kohta Tallinnas 2000–2008.

Poisse sünnib veidi rohkem kui tüdrukuid (joonis 1.9).

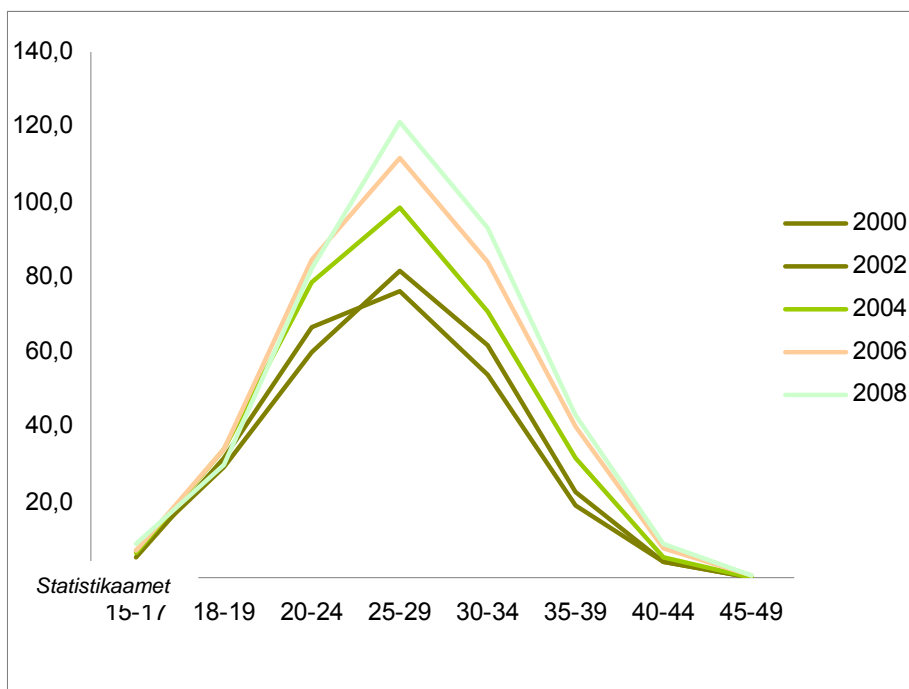

Joonis 1.9. Elussünnid soo ja vanuse järgi Tallinnas 1000 elaniku kohta 2000–2008.

Viimasel kümnendil on samaks jäänud noorte, kuni 19-aastaste emade hulk, kuid oluliselt on suurenenud sünnitamine vanemates vanuserühmades (joonis 1.10; 1.11).

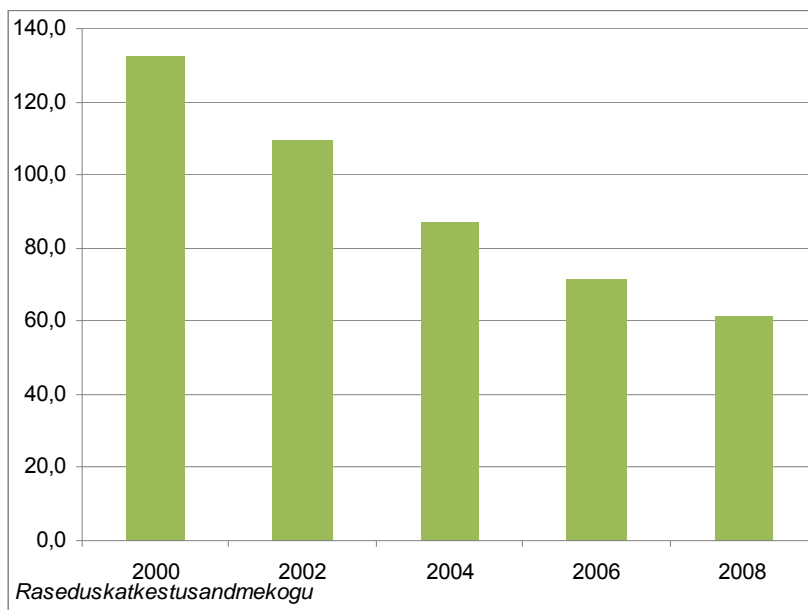
Joonis 1.10. Tallinna elussündide arv ema vanuse järgi.

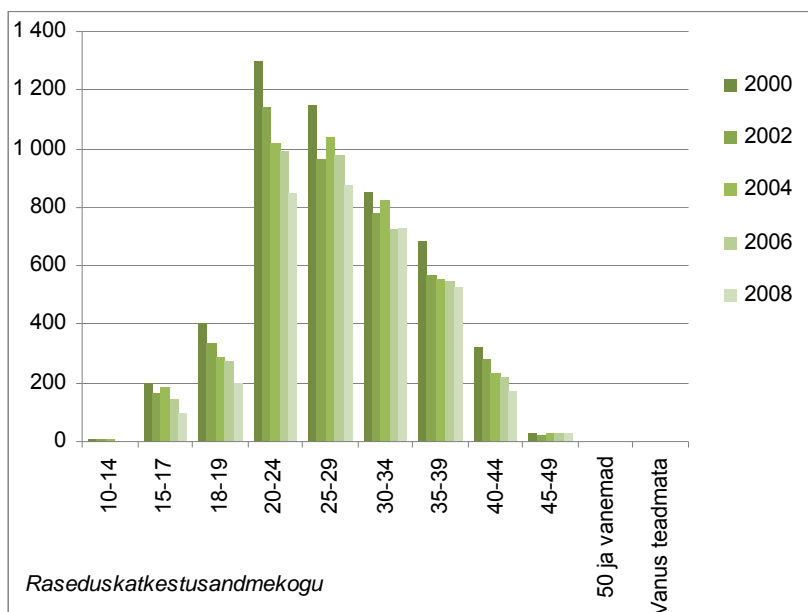
Joonis 1.11. Tallinna sünnitajate vanuskordaja 1000 naise kohta.

1.9 Abordid

Abortide arv hakkas kiiresti vähenema üheksakümnendate aastate alguses, kui alustati tänapäevase seksuaalharidustööga ning tööd alustasid noorte nõustamiskabinetid. Abordimäär 100 elussünni kohta on langenud kaheksa aasta jooksul enam kui poole võrra (joonis 1.12). Abortide arv on langenud kõigis vanuserühmades, kuid eriti vanuserühmas 20–24 (joonis 1.13).

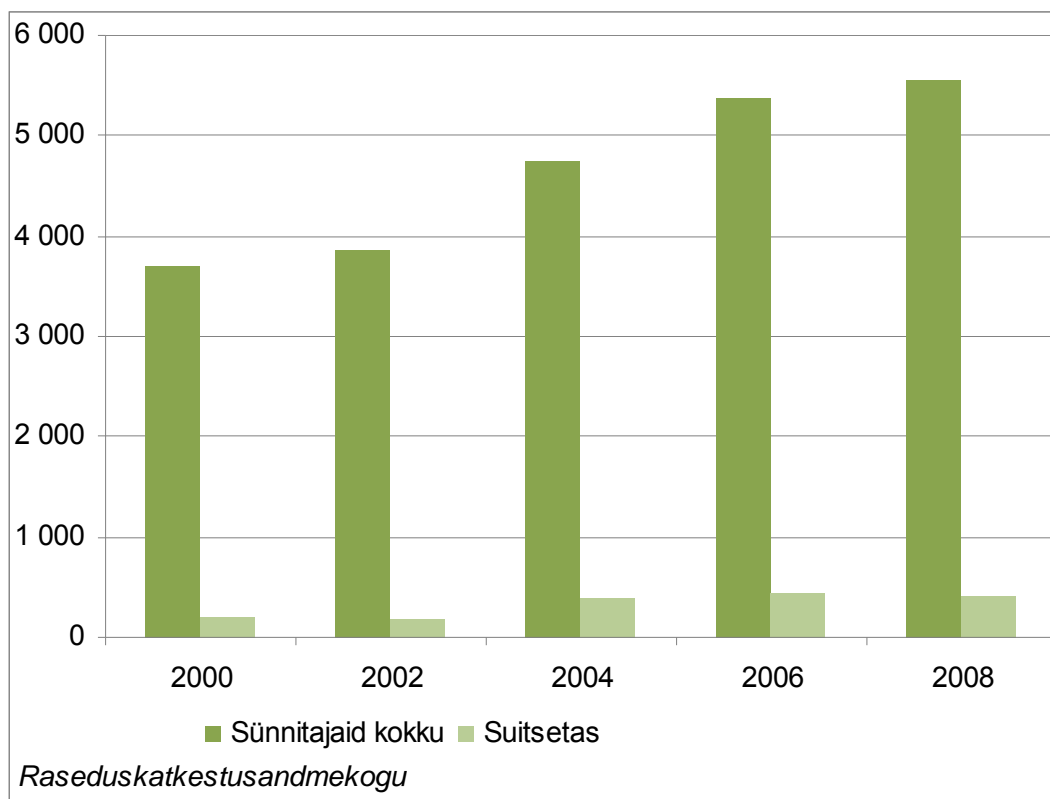
Joonis 1.12. Abordimäär 100 elussünni kohta Tallinnas.

Joonis 1.13. Abortide arv vanuserühma järgi Tallinnas elavatel naistel.

1.10 Suitsetamine raseduse ajal

Suurenenud on suitsetavate rasedate osakaal, mis on ilmselt tingitud suitsetamise laiemast levikust naiste hulgas (joonis 1.14). Näitaja on pisut vähenenud 2008. aastal, arvatavasti tingituna suitsetamise piiramisest seadusandlikul tasemel.

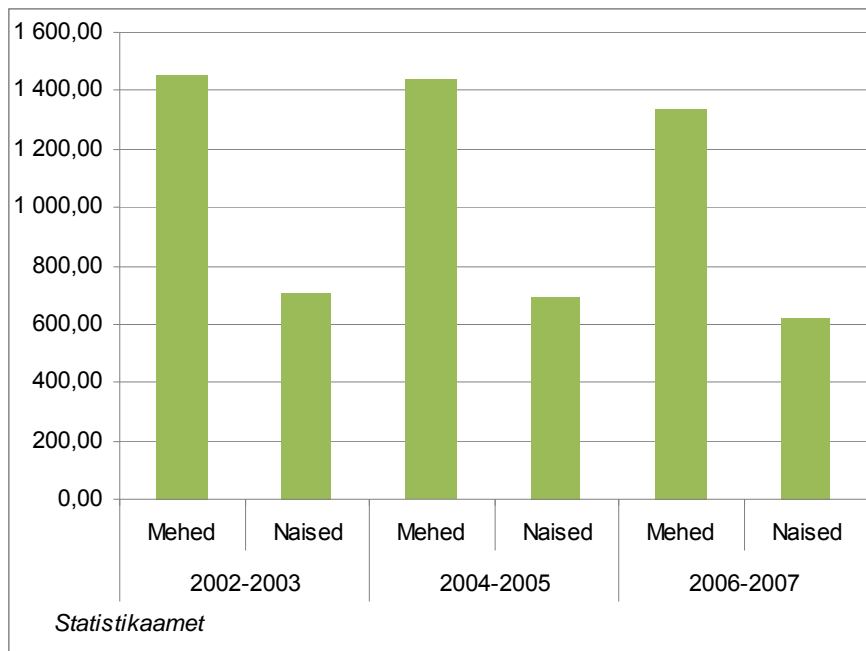

Joonis 1.14. Sünnitajate koguarv ja suitsetavate sünnitajate arv Tallinnas.

2. SUREMUS JA HAIGESTUMINE

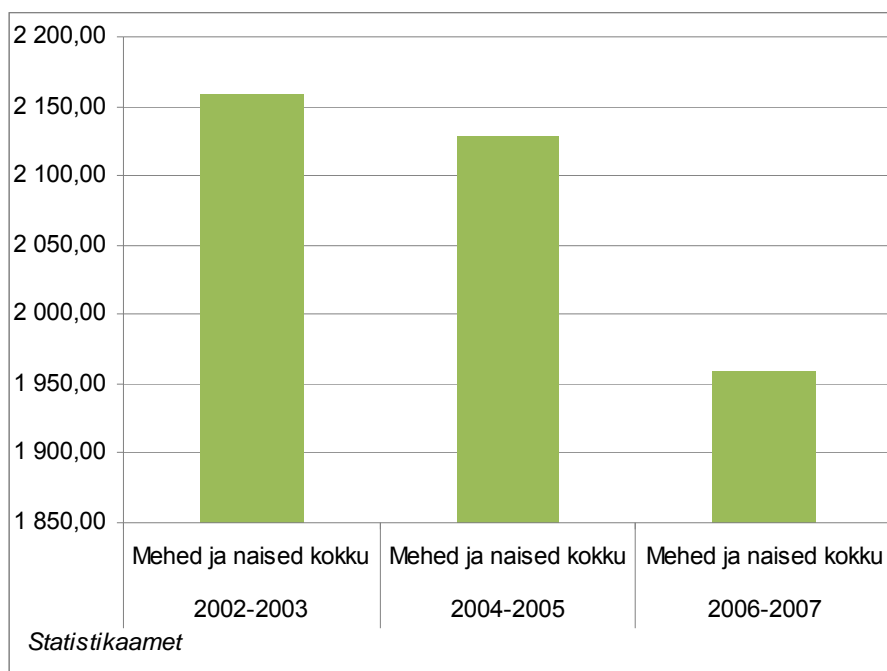
2.1 Suremus

Tallinnas on nii meeste kui ka naiste suremuse üldkordajas viimastel aastatel märgata langustendentsi (joonis 2.1).

Joonis 2.1. Tallinna suremuse üldkordaja soo järgi 100 000 elaniku kohta.

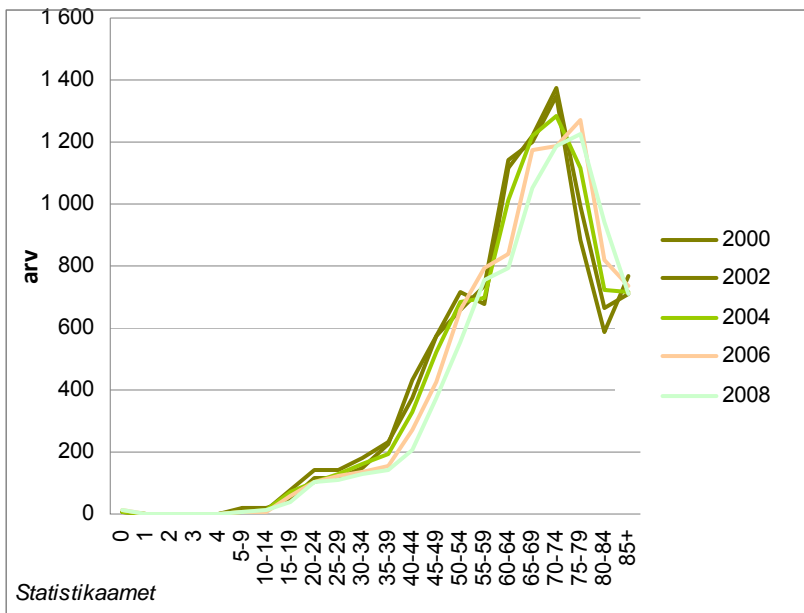
Kui sajandi alguses suri aastas 100 000 Tallinna elaniku kohta u 2150 tallinlast, siis aastatel 2006–2007 u 1960 tallinlast (joonis 2.2).

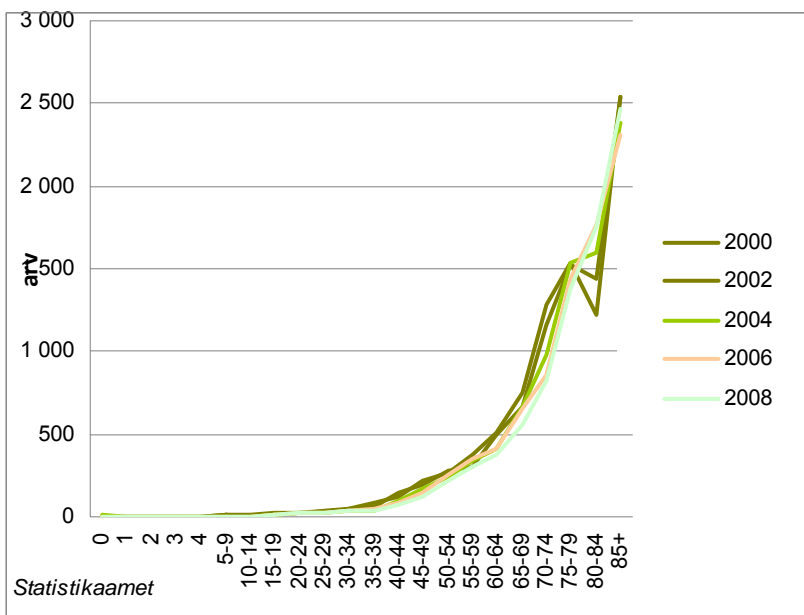
Joonis 2.2. Tallinna standarditud suremuskordaja 100 000 elaniku kohta.

Tallinna mehed surevad oluliselt nooremas eas kui naised (joonised 2.3 ja 2.4). Pikealisi mehi on märgatavalt vähem ning suurem on suurim meestel vanuserühmas 70–74. Naiste suurem on lineaarselt seotud vanusega.

Joonis 2.3. Tallinna meeste surmade arv vanuserühmade kaupa.

Joonis 2.4. Tallinna naiste surmade arv vanuserühmade kaupa.

2.2 Laste surmad

Tabel 2.1. Alla 1 aasta laste suremus Eestis, 2004-2008

		2004	2005	2006	2007	2008
Eesti	Alla 1 aasta vanuselt surnud	90	78	66	79	80
	Alla 1 aasta vanuselt surnuid 1 000 elussündinu kohta	6.4	5.4	4.4	5.0	5.0

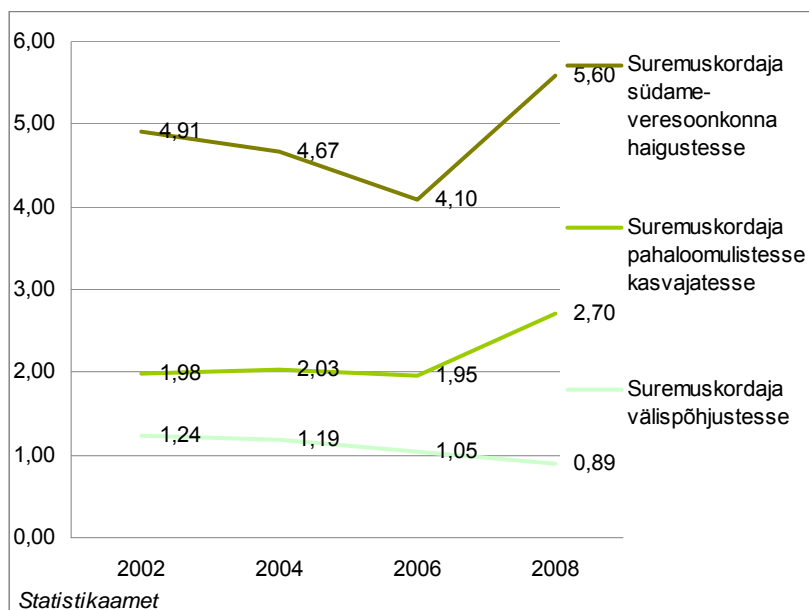
Allikas. Statistikaamet

Alla 1 aasta vanuste laste suremus on kogu Eestis ja ka Tallinnas sel sajandil oluliselt langenud. Erinevalt tööealisest elanikkonnast on kuni 20-aastaste laste ja noorte, eriti kuni 5-aastaste laste seas, näha suremuse stabiilset langust.

2.3 Suremus südame-veresoonkonna haigustesse, pahaloomulistes kasvajatesse ja vigastustesse

Eestis moodustavad südame-veresoonkonnahaigused (SVH) kogusuremusest ligikaudu 50%, arenenud Euroopa riikides on nende osakaal umbes kolmandik. Pahaloomulised kasvajad on surmapõhjuste hulgas SVH järel teisel kohal ja moodustavad 20% kõigist surmadest. Eesti vähiregistri andmetel suureneb vähi esmajuhtude arv pidevalt. Viimase kümnendi jooksul vähenes Tallinnas SVH osakaal märkimisväärselt aastani 2006 (joonis 2.5). Seejärel on suremusnäitaja jälle kasvanud. Oluliselt on kasvanud suremuskordaja pahaloomulistes kasvajatesse.

Parimas tööeas meeste ning laste surma üks peamisi põhjuseid on vigastussurmad. 2006. aastal moodustasid vigastussurmad Eestis 9,4% kõigist surmajuhtudest (Soomes oli see 11,2% ja Rootsis 7,7%). Meeste vigastussuremus ületab naiste oma keskmiselt 3,3 korda, mõnes eagrupis isegi 8 korda. Vigastussurmade sagedasemad põhjused nii meeste kui ka naiste seas on enesetapp, mürgistus (sh alkoholimürgistus) ja mootorsõidukiõnnetustega seotud surmad. Kõigist 1–49-aastaselt surnud meestest hukkus vigastuste tõttu 50% ja naistest 30%. Alates 2001. aastast on õnnetusjuhtumitest, mürgistustest ja traumadest tingitud surmade arv aeglaselt, kuid järjepidevalt vähenenud. Kõige enam on vähenenud alkoholimürgitusest tingitud suremus.

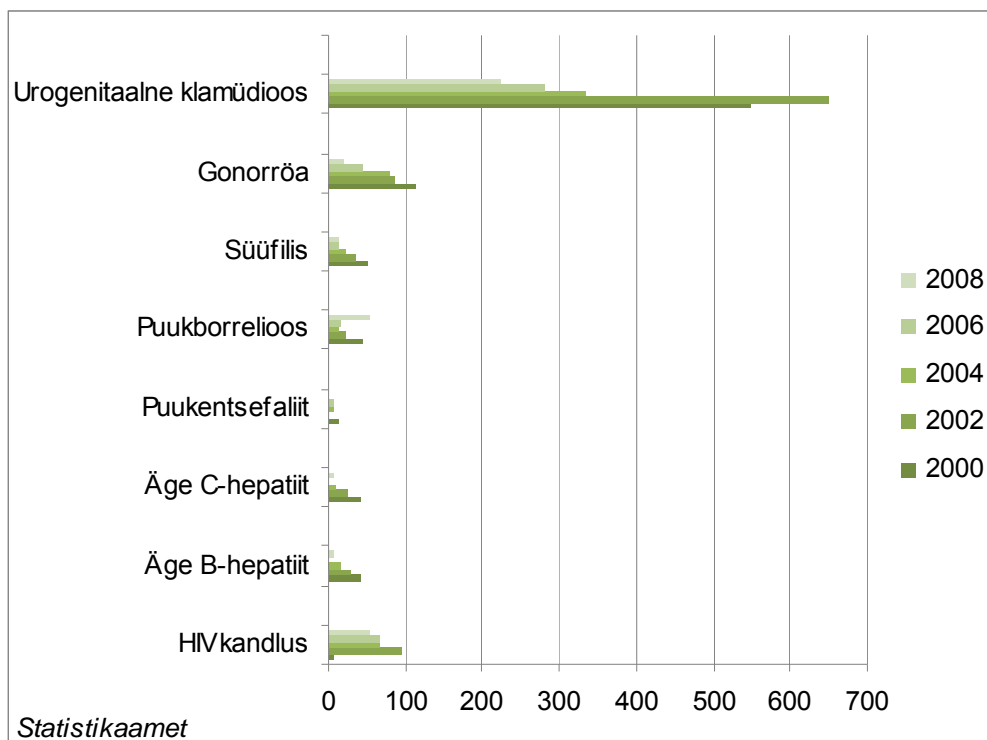
Joonis 2.5. Suremus südame-veresoonkonna haigustesse, pahaloomulistes kasvajatesse ja vigastustesse Tallinna 1000 elaniku kohta.

2.4 Esmahaigestumine nakkushaigustesse

Nakkushaiguste osas on kõige märgatavam suguhaiguste (gonorröa, klamüdioos, süüfilis) esinemisjuhtude arvu vähenemine viimastel aastatel (joonis 2.6).

Eestis on aastate jooksul kokku registreeritud 2008. aasta detsembri lõpu seisuga 6908 HIVi juhtu, kuid UNAIDSi hinnangul on tõenäoline nakkusekandjate arv üle 10 000.

Endiselt on Eestis registreeritavate uute HIVi-juhtude määr Euroopa kõrgeim, kuid 2001. aasta tippseisuga võrreldes on nakatunute arv siiski vähenenud ja stabiliseerunud.

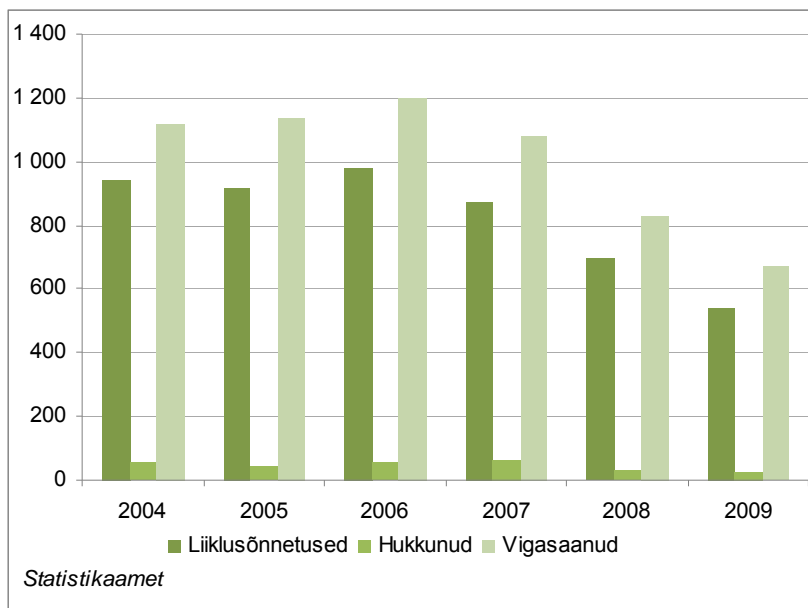
Joonis 2.6. Haigestumine nakkushaigustesse Tallinna 100 000 elaniku kohta.

Tervise Arengu Instituudi uuringu andmetel Eestis oli uutest registreeritud HIV-nakkuse juhtudest alla 25-aastasi 2004. aastal 61%, 2005. aastal 57%, 2006. aastal 45% ning 2007. aastal 38,4%. Naiste osakaal esimest korda diagnoositud HIV-juhtude seas on Eestis stabiilselt tõusutendentsil – 2000. aasta 20%-lt 2006. aasta 36%-ni. Emalt on nakkuse saanud 25 last.

Tuberkuloosi haigestumine hakkas Eestis sagenema 1990. aastatel ja 1997. aastal diagnoositi 100 000 elaniku kohta 51 uut juhtu, mis oli ligi kümme korda sagedasem kui Põhjamaades. Tuberkuloosiregistri andmetel on alates 2000. aastast tuberkuloosijuhtude arv vähenenud 29,8-ni 100 000 elaniku kohta 2007. aastal, kuid endiselt on tõsiseks probleemiks multiresistentsed tuberkuloosivormid ning märkimisväärne HIVi ja tuberkuloosi koosinfektsiooni sagenemine. 2007. aasta seisuga on HIV kokku registreeritud 183 tuberkuloosihaiel.

2.5 Liiklusvigastused

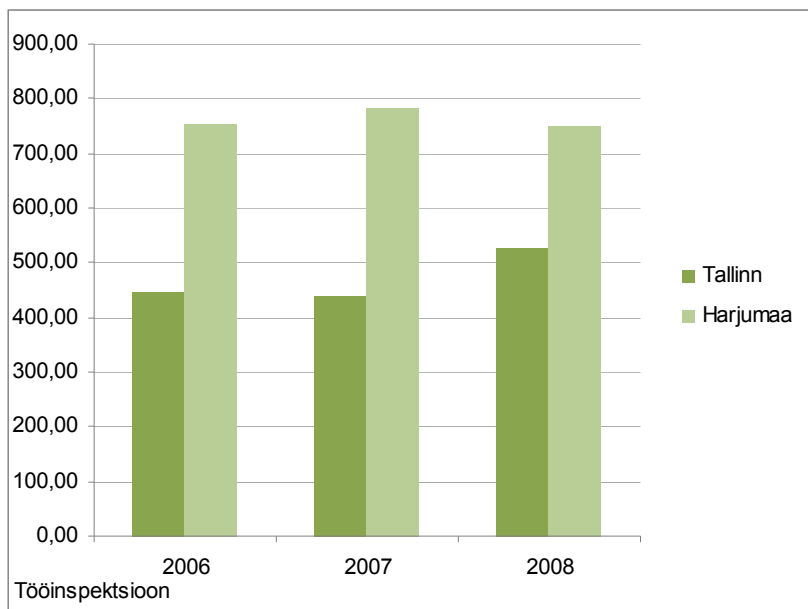
Inimkannatanutega liiklusõnnetuste esinemise sagedus on viimasel kümnendil järjepidevalt vähenenud, eriti järsult majandussurutise ajal (joonis 2.7).

Joonis 2.7. Inimkannatanutega liiklusõnnetused Harjumaal (juhtude arv).

2.6 Tööõnnetused

Tööõnnetuste arv on aasta-aastalt vähenenud (joonis 2.8). Statistiline suurenemine 2008. aastal tulenes tööõnnetuste registreerimise muutmisest.

Joonis 2.8. Tööõnnetuste arv Tallinnas ja Harjumaal 100 000 elaniku kohta.

3. LASTE JA NOORTE TURVALINE NING TERVISLIK ARENG

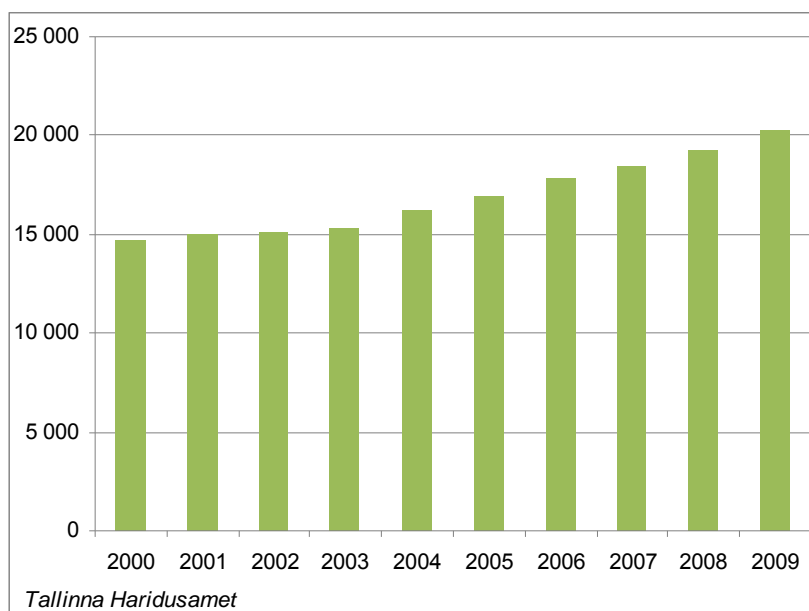
3.1 Õpilaste arv haridusasutustes

Tallinnas tegutses 2008. aasta seisuga 150 era- ja munitsipaalhalduses olevat koolieelset lasteasutust, 82 üldhariduskooli, 10 kutseõppeasutust (üldharidus-, kõrg- või erakool), 24 kõrgharidust andvat õppeasutust.

Tallinna Haridusameti haldusalas tegutses 2008/2009. õppeaastal 209 munitsipaalharidusasutust: 126 lasteaeda, 72 üldhariduskooli (sh 4 lasteaed-alkooli, 1 lasteaed-põhikool, 11 põhikooli, 52 gümnaasiumi ja 3 täiskasvanute gümnaasiumi), Vanalinna Hariduskolleegium, 9 huvikooli, Tallinna Kopli Ametikool, Lasnamäe Lastekeskus ja Tallinna Õpetajate Maja.

1990ndate lõpus ja 2000ndate alguses oli põhjust rääkida iibe langusest, mis ei jätnud mõjutamata ka haridusvõrgustikku. Praegu on olukord õnneks muutunud, sest lapsi sünnib viimastel aastatel üha enam.

Alates 2000. aastast on koolieelikute arv pealinnas pidevalt kasvanud ning see suund jätkub (joonis 3.1). Prognoosi alusel kasvab lasteaiateenuse vajajate arv Tallinnas ühtlases tempos aastani 2012 ning hakkab seejärel langema. Lasteaiakohtade lisavajaduseks hinnatakse kuni 4500 kohta.

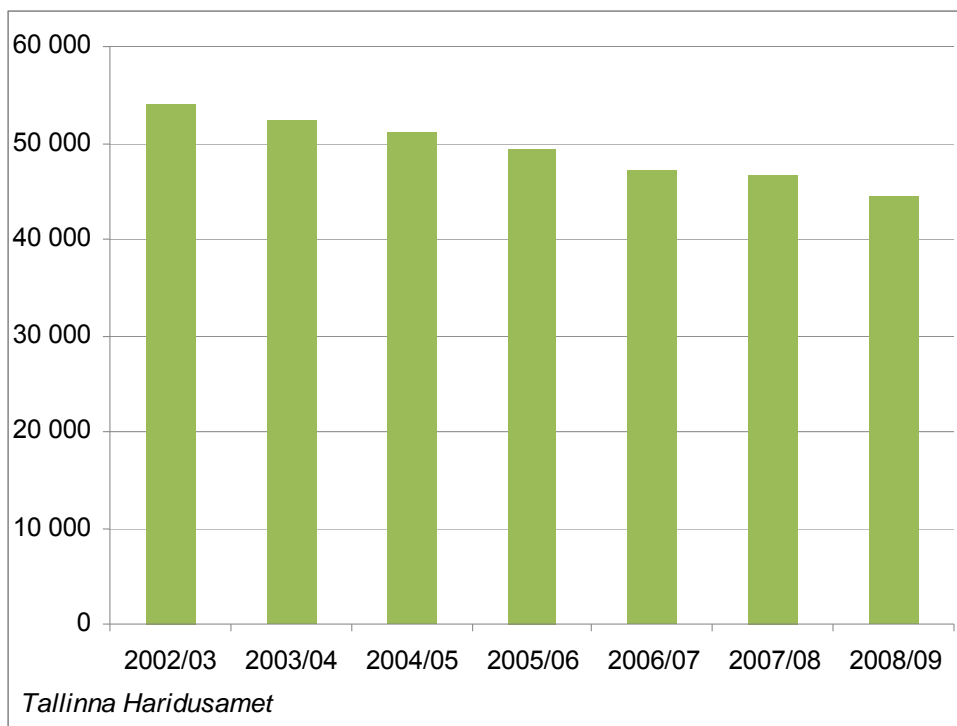

Joonis 3.1. Laste arv Tallinna munitsipaallasteasutustes aastatel 2000-2009

Tallinna munitsipaallasteaedades käis 2008/2009. õppeaastal 2009. aasta mai seisuga 20 200 last. Õhohiuteenust osutati koolieelsetes lasteasutustes kokku 52 lapsele. Lisaks toetas linn 2008/2009. õppeaastal 21 eralasteaia tegevust, võimaldades sellega alusharidust veel 635 lapsele.

Õpilasi oli 2008/2009. õppeaastal pealinna koolides kokku 44 548. Munitsipaalkoolides õppis neist 42 098 õpilast, kõige enam põhikooli III astmes (7.–9. klass) ja gümnaasiumis (10.–12. klass). Riigikoolides käis 401 õpilast ning erakoolides 2049.

Vastupidiselt koolieelikutele on kooliealiste laste arv pidevas languses, mis jätkub prognoosi kohaselt veel mõne aasta jooksul (joonis 3.2).

Joonis 3.2. Tallinna koolide õpilaste arv.

Koolide õppetöö tulemused on Tallinnas põhikooli tasandil PISA uuringu kontekstis rahvusvaheliselt igati konkurentsivõimelised. Samuti on Tallinna koolivõrgu tugev külg spetsialiseerunud, tugevate traditsioonidega koolide olemasolu.

3.2 Koolikohustuse täitmine

Koolikohustuslike laste arvestust ja kontrolli teostab seaduse kohaselt kohalik omavalitsus. Haridusamet võrdleb iga õppeaasta alguses 1. klassi astuvate koolikohustuslike laste nimekirju (10. septembri seisuga) Eesti rahvastikuregistri ja EHISe õpilasnimekirjadega.

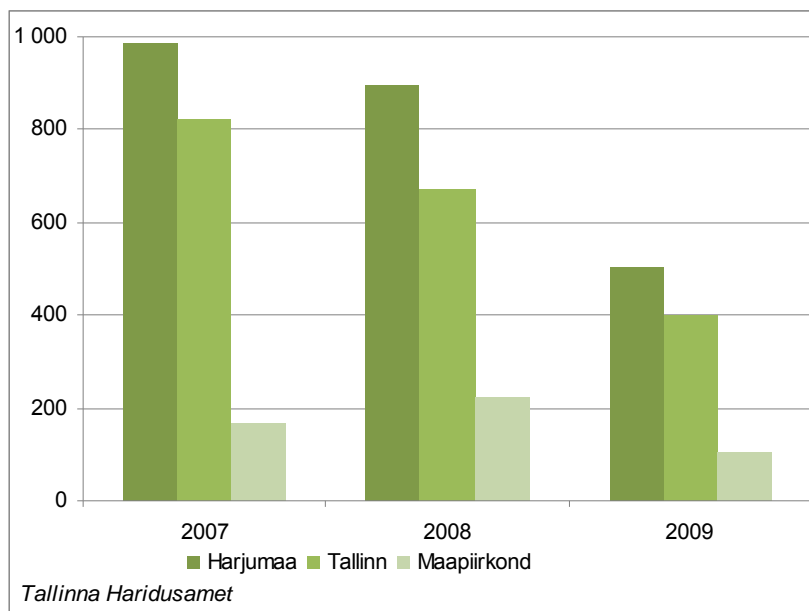
2008/2009. õppeaastal läks munitsipaalkoolides esimestesse klassidesse kokku 3365 last, lisaks 23 last erakoolidesse ja 158 riigikoolidesse. Rahvastikuregistri andmetel oli kooliealisi lapsi 3720, seega koolikohustuslikest Tallinna lastest 174 ei asunud õppima kodulinna koolidesse, nendest 66 võis õppida välismaal, 107 lapse kohta puuduvad andmed.

Teistest omavalitsusüksustest käis 2008. aastal Tallinna munitsipaalkoolides 4698 õpilast, teiste omavalitsusüksuste munitsipaalkoolides käis 1046 Tallinna õpilast.

3.3 Noorte süüteod

Hoolimata headest õpitingimustest ja paljudest huvitegevuse võimalustest koolides ja huvikoolides satub kahjuks osa lastest ja noortest siiski ebasoovitavatesse olukordadesse.

2009. aastal Põhja politseiprefektuuri teeninduspiirkonnas (Harju maakond, sh Tallinn) avastatud kuritegudest pandi alaealiste poolt või osavõtul toime 504 kuritegu ehk 5,2%, Tallinnas 399 kuritegu ehk 5,1%, maapiirkonnas 105 kuritegu ehk 6,1% (joonis 3.3).

Joonis 3.3. Noorte kuritegude dünaamika 2007–2009 (juhtude arv).

Tabel 3.1. Alaealiste kuritegevuse struktuur ja dünaamika aastatel 2006–2009 .

Alaealiste poolt või osavõtul toime pandud avastatud kuriteod	Alaealiste toime pandud kuriteod			Osakaal kõigist kuritegudest		
	2007	2008	2009	2007	2008	2009
Alaealiste kuriteod kokku	989	895	504			
9. ptk. Isikuvastased	144	127	104	14,6	14,2	20,6
11. ptk. Perekonna ja alaealise vastu	2	-	-	0,2	-	-
12. ptk. Rahvatervisevastased	19	98	12	1,9	10,9	2,4
13. ptk. Varavastased	486	432	246	49,1	48,3	48,8
16. ptk. Avaliku rahu vastased	125	98	60	12,6	10,9	11,9
18. ptk. Õigusemõistmisevastased	16	25	7	1,6	2,8	1,4
19. ptk. Avaliku usalduse vastased	182	83	69	18,4	9,3	13,7
22. ptk. Üldohtlikud	1	2	0	0,1	0,2	-
23. ptk. Liikluskuriteod	11	29	6	1,1	3,2	1,2

Allikas: Politsei- ja Piirivalveamet

Alaealiste poolt 2009. aastal toime pandud väärtegude avastamine on võrreldes eelmise aastaga vähenenud 28,2% ning jõudnud alla 2006. aasta taseme (2009 – 5221; 2006 – 5839).

Alaealiste väärteguisid iseloomustab 2009. aasta lõpuks kaks suunda:

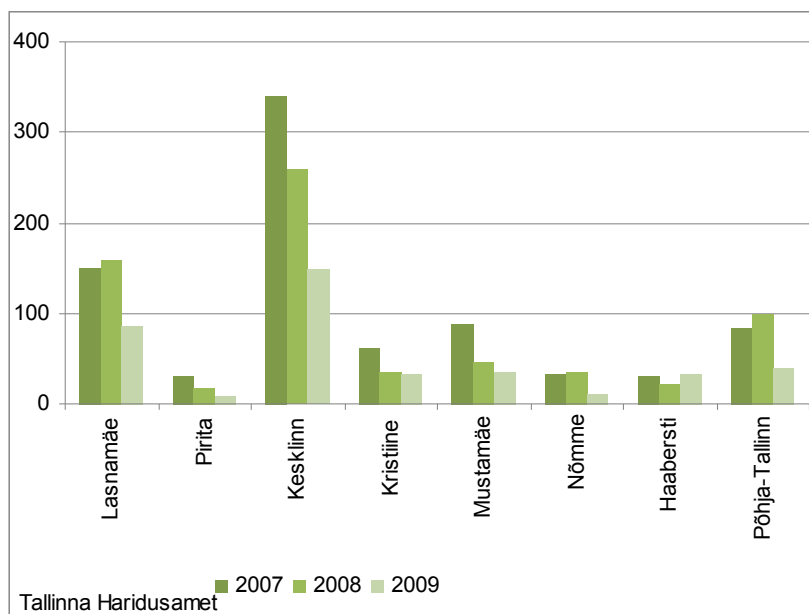
- vähenenud on alaealiste poolt toime pandud avastatud väärtegude arv (–28,2%). Alaealiste väärtegude vähenemise üheks põhjuseks võib pidada süüvõimeliste alaealiste arvu vähenemist (2008 – 23 037; 2009 – 20 495). Harju maakonnas 2009. aastal elavate elanike hulgas on 14–17-aastaste alaealiste arv langenud 3,9%-ni. Varasematel aastatel ulatus nende osakaal 5,4%-ni. Samas on aastaid korraldatud koolides lastele ennetusüritusi ning peetud õiguskasvatuse loenguid;
- suurenenud on alaealiste väärtegude osakaal kõikides väärteguis (7,7%-ni).

Õigusaktidest tulenevalt edastatakse õigusrikkumiselt tabatud alaealiste kohta informatsioon lapse elukohajärgsele sotsiaalabiosakonnale, politseiosakonnale, vajaduse korral kriminaalhooldusosakonnale või muule seadusest tulenevalt pädevale asutusele.

Alaealistega tehtava kuriteoennetustöö koordineerimiseks ja teostamiseks on alaealiste komisjonid moodustatud kõikides Tallinna linnaosades. Komisjonide pädevuses on alaealistega tehtava kuriteoennetustöö korraldamine, alaealistele õiguserikkujatele määratud mõjutusvahendite abil nende elu korraldamine ning alaealiste järelevalvetuse ja õigusrikkumisi soodustavate tegurite vähendamine.

Seadusest tulenevad mõjutusvahendid määratakse alaealistele, kes on sooritanud väärteo või kuriteo või ei täida koolikohustust. Mõjutusvahendi määramise eesmärk on alaealise mõjutamine nii, et ta tulevikus enam õigusrikkumisi toime ei paneks. Mõjutusvahend ei ole mitte karistusliku, vaid kasvatliku iseloomuga, kuid selle täitmine on alaealisele kohustuslik ning selle üle tehakse järelevalvet.

2008. aastal menetleti Tallinna alaealiste komisjonides kokku 985 alaealiste poolt toime pandud õigusrikkumist, sh Haaberstis 105, Nõmmel 68, Kristiines 83, Pirital 20, Kesklinnas 104, Põhja-Tallinnas 198, Mustamäel 135 ja Lasnamäel 272 (joonis 3.4).

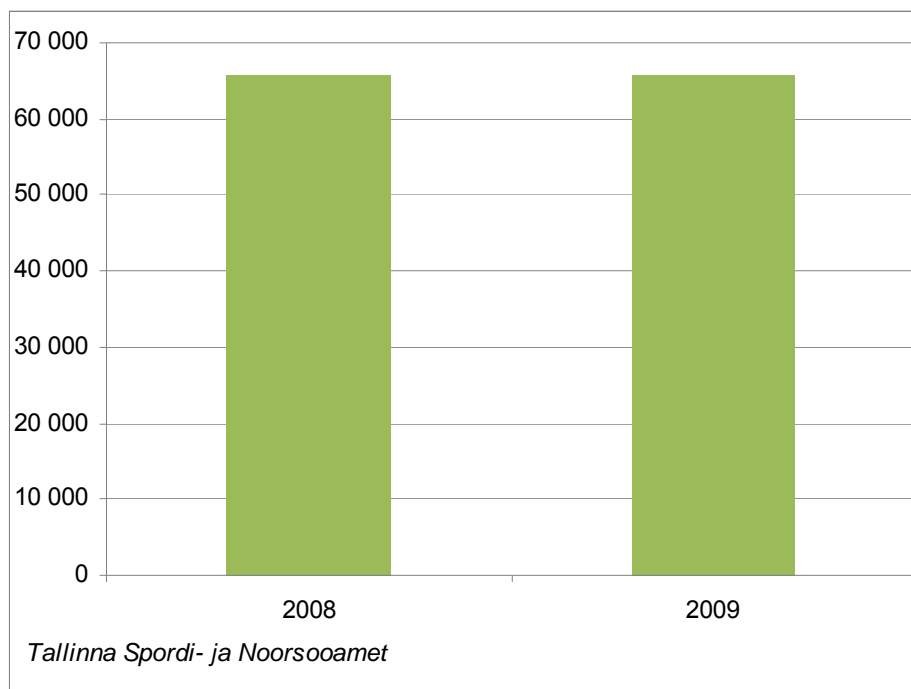
Joonis 3.4. Alaealiste poolt või osavõtul toime pandud avastatud kuritegude arv Tallinna linnaosades.

Aasta jooksul on õigusrikkumiste arv vähenenud, 2009. aastal oli neid menetluses 859, neist Haaberstis 79, Nõmmel 50, Kristiines 68, Pirital 20, Kesklinnas 91, Põhja-Tallinnas 178, Mustamäel 95 ja Lasnamäel 278.

3.4 Laste ja noorteasutused

Tallinnas on 11 linna hallatavat noortekeskust, 1 noorte infokeskus, 1 teabe- ja nõustamiskeskus ja 1 karjäärikeskus. Noortekeskuste külastuste arv püsib suur ja see kasvab (joonis 3.5).

Joonis 3.5. Tallinna Noortekeskuste külastuste arv.

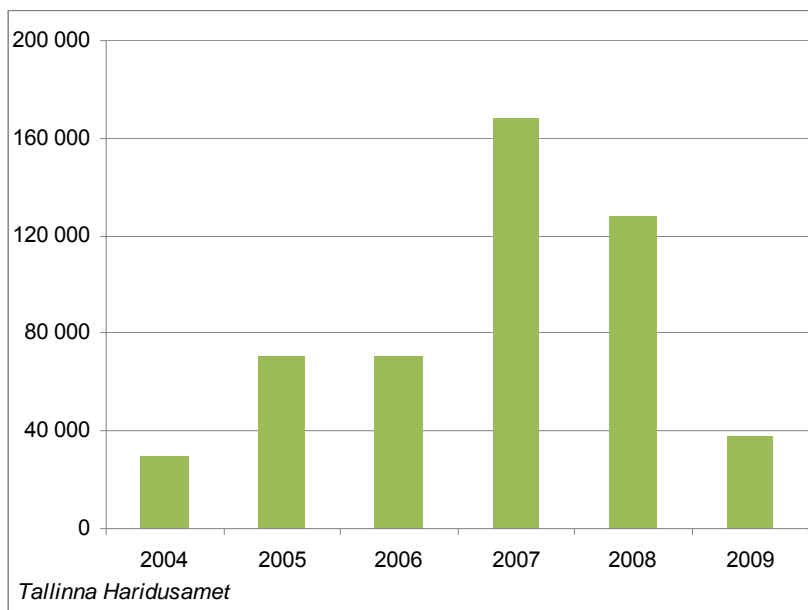
Noortekeskused on piirkondliku noorsootöö korraldamise keskused, kus noortel on võimalik end arendada, õppida ja sisustada vaba aega. Tallinna noortekeskused tegutsevad avatud noorsootöö meetodil: keskustesse oodatakse kõiki 7–26-aastaseid noori, kes saavad suhelda ja kellele pakutakse arendavat tegevust neile sobival kodu- ja koolivälisel ajal. Keskustes on noortel võimalik osa võtta klubide tööst, projektidest, üritustest, koolivaheaja programmidest ja laagritest või ise neid tegevusi korraldada.

Tallinna noorte infokeskus on ainus Tallinnas ülelinnalist noorteinfot haldav asutus, mis vahendab teavet linna noortele ja noortega tegelevatele inimestele. Infokeskus korraldab infoüritusi koolides ja noortekeskustes; teabe ja trükiste kogumist, koostamist ja levitamist ning kohapealset nõustamist. Samuti haldab keskus ülelinnalist noorteinfo portaali www.taninfo.ee, mida külastatakse aastas üle 300 000 korra, see arv on aastast 2006 pidevalt kasvanud. Portaal sisaldab noortele kasulikku teavet vaba aja, õppimise, töö, nõustamise jm kohta.

Tallinna ja Harjumaa noorte teabe- ja nõustamiskeskuse põhieesmärk on pakkuda teavitamis- ja nõustamisteenust Tallinnas ja Harjumaal. Keskus korraldab teabepäevi, infoseminare, töötubasid, noorte infokampaaniaid jt teavitamisüritusi. Lisaks pakub keskus alates 2010. aastast karjäärialast teavitamis- ja nõustamisteenust noortele, noortega töötajatele ja lapsevanematele.

3.5 Lastele ohutu elu- ja õpikeskkond

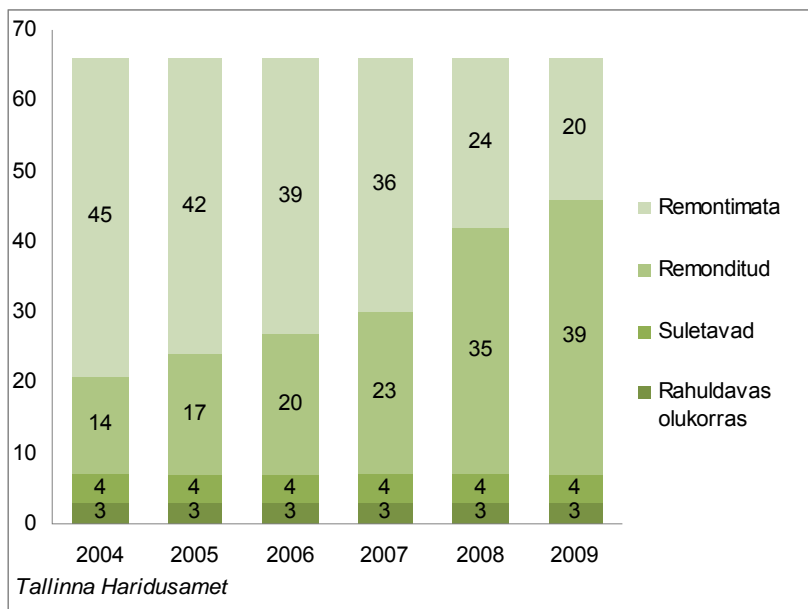
Ohutu ning tervisliku elu- ja õpikeskkonna loomine on linnavalitsuse, haridusameti ja haridustöötajate prioriteet. Kolme viimase aasta jooksul on Tallinna linn koolieelsetesse lasteasutustesse investeerinud 334,3 miljonit krooni (joonis 3.6).

Joonis 3.6. Lasteaedade investeeringud (tuhandetes kroonides).

Programmi „Turvaline lasteaed“ raames hangiti lasteaedadele 2008. aastal 2,75 miljoni krooni eest valvesüsteeme, fonolukke ja muud turvalisuse tagamiseks vajalikku. Programmi „Tuleohutu lasteaed“ käigus paigaldati kõigisse lasteaedadesse automaatne tulekahjusignalisatsioon.

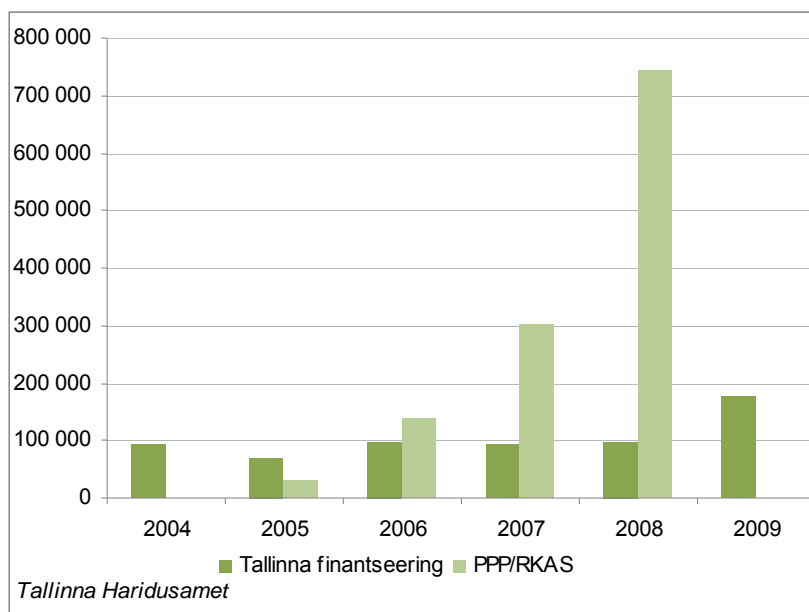
Üks linna prioriteetidest on alates 2004. aastast olnud koolide renoveerimine. 2009. aasta seisuga on linna 66 koolihoonest remonditud 39, remontimata on veel vaid 20 (joonis 3.7).

Joonis 3.7. Koolide renoveerimine 2004–2009 (koolide arv).

1. septembril 2008 taasavasid oma ukсед kuus täielikult renoveeritud koolimaja: Tallinna 32. Keskkool, Haabersti Vene Gümnaasium, Tallinna Sikupilli Keskkool, Tallinna Kristiine Gümnaasium, Tallinna Laagna Gümnaasium ja Karjamaa Gümnaasium. Teisel õppeveerandil lisandus kolm täielikult renoveeritud kooli: Tallinna Ühisgümnaasium, Kalamaja Gümnaasium ja Tallinna Nõmme Gümnaasium.

Nimetatud koolide tervikrenoveerimine sai teoks koostöös erasektoriga (PPP – ingl *public private partnership*). PPP-projekt on üles ehitatud põhimõttel, et linn annab kooli kinnistu hoonestusõiguse konkursil võitnud firmale üle koos kohustusega korrastada koolihooned tänapäeva nõuetele vastavalt ja üürida kinnistut linnale kokkulepitud aja jooksul kooli pidamiseks. Selle perioodi eest maksab linn lepingupartnerile üüri, millega kaetakse maja renoveerimise ja korrashoiu kulud.

Joonis 3.8. Koolide investeeringud (tuhandetes kroonides).

Linnaeelarvest finantseeriti Tallinna Kunstigümnaasiumi ja Tallinna Laagna Lasteaed-Põhikooli tervikremondid. Õppetöö neis koolihoonetes algas uuesti 2008. aasta detsembris.

Lisaks eelnimetatud koolidele viidi lõpule veel nelja kooli tervikrenoveerimine ja koolid avati 1. septembril 2009 ehk juba uuel õppeaastal. Need koolid olid Tallinna 53. Keskkool, Tallinna Lilleküla Gümnaasium, Tallinna Mahtra Gümnaasium ning Tallinna Juhkentali Gümnaasium.

Kõik taasavatud koolihooned said remondi käigus õpilastele igati sobiliku keskkonna, sh nüüdisaegse koolimööbli ja valgustuse, korraliku soojustuse ja ventilatsioonisüsteemi. Tallinna Lilleküla Gümnaasiumisse rajati uhiuus 25 x 42 meetri suurune mitut palliväljakut mahutav võimla. Endisest suuremad, 18 x 32 meetri suurused võimlad said endale ka Tallinna Mahtra Gümnaasium ja Tallinna 53. Keskkool. Seni olid neis koolides nõukogudeaegse standardi järgi ehitatud poole väiksemad võimlad.

Vähem ulatuslikke remonditöid tehti veel mitmes koolis: Gustav Adolfi Gümnaasiumi võimlahoone sai uue katuse, renoveeriti Tallinna Saksa Gümnaasiumi õppekorpuse III korrus, Kadrioru Saksa Gümnaasiumis remonditi aula, Tallinna Paekaare Gümnaasiumis võimla ja Tallinna Mustamäe Gümnaasiumis garderoob, Lasnamäe Lasteaed-Algkoolis vahetati püstikud, Tallinna Kuristiku Gümnaasiumil asendati vee magistraalitorustikud ja remonditi soojussõlm, Lasnamäe Põhikoolis lõpetati akende vahetus, Tallinna Pääsküla Gümnaasium ja Lasnamäe Gümnaasium said endale automaatsed tulekahjusignalisatsioonid ja evakuatsioonivalgustid jne.

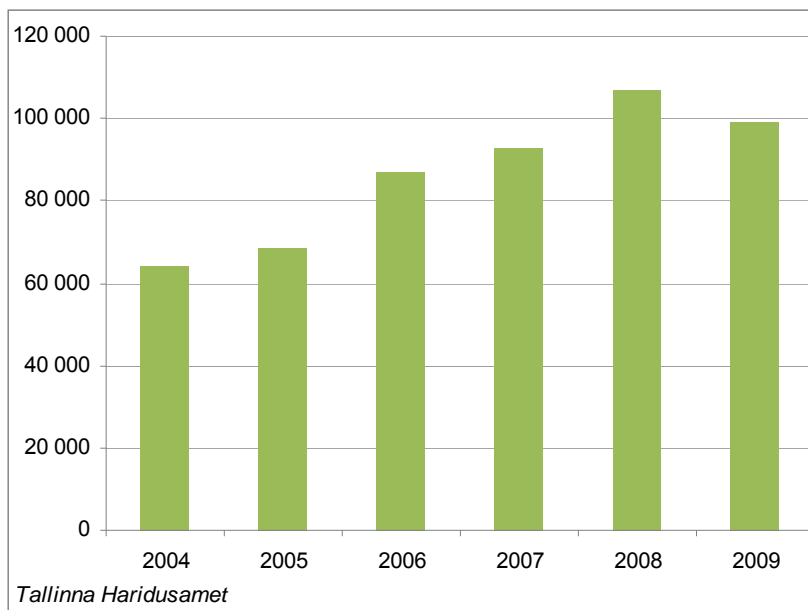
Tallinn jätkab koolide korrastamist. 2009. aasta augustis kinnitati nelja kooli (Tallinna Humanitaargümnaasium, Tallinna Järveotsa Gümnaasium, Tallinna Väike-Õismäe Gümnaasium ja Liivalaia Gümnaasium) renoveerijaks OÜ Kooliarendus, kelle ülesanne on renoveerida nimetatud koolid 2010. aastaks. Linna eesmärk on 2013. aastaks teha korda kõik Tallinna koolid.

Ülekäigurajad

Tallinnas on ligikaudu 600 ülekäigurada ning jalakäijate turvalise liiklemise tagamiseks alustati 2005. aastal projektiga „Turvaline ülekäigurada“, mille käigus paigaldatakse jalakäijate ülekäiguradele valgusmoodulid. Alates 2005. aastast on 216 ülekäigurajale paigaldatud 434 spetsiaalvalgustit.

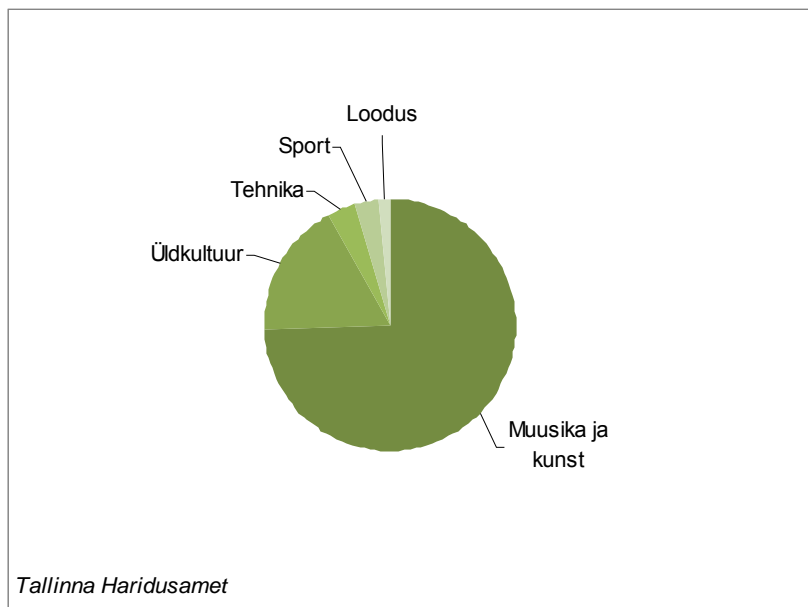
3.6 Toetused lastele ja noortele

Huviharidus on suurepärase vahendi sotsiaalsete oskuste omandamiseks, eneseväljenduskuse arendamiseks ning kriitilise mõtlemisega ja sotsiaalselt hästi toime tulevate inimeste kasvatamiseks. Huvihariduse saab omandada munitsipaal- või erahuvikoolides, huviringid tegutsevad ka kõikides pealinna üldhariduskoolides. Linna investeeringud laste ja noorte huviharidusse on aasta-aastalt kasvanud. 2004.–2008. aastaga kasvas huvihariduse eelarve arvestatavas mahus, 2009. aastal tekkis langus.

Joonis 3.9. Tallinna huvihariduse eelarve (tuhandetes kroonides).

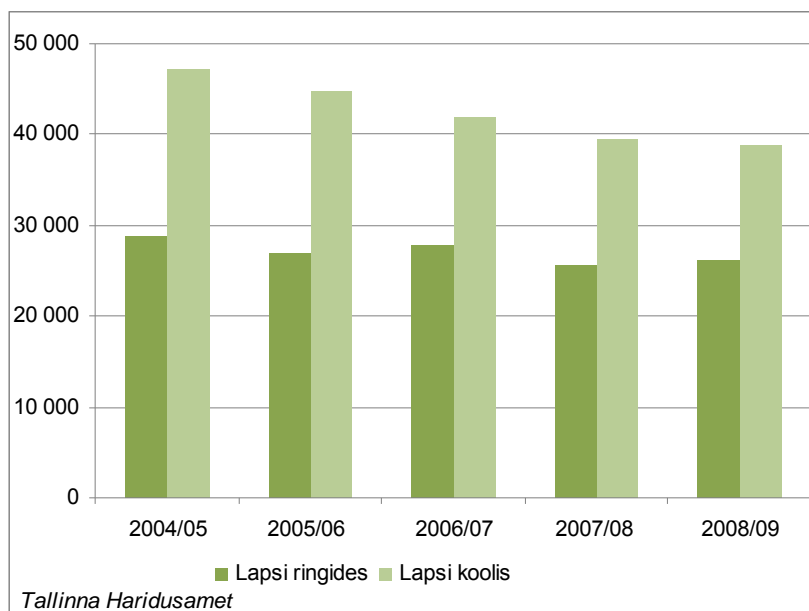
Linna üheksas munitsipaalhuvikoolis (Tallinna Huvikeskus „Kullo“, Mustamäe Laste Loomingu Maja, Tallinna Kanutiaia Noortemaja, Tallinna Nõmme Noortemaja, Tallinna Kopli Noortemaja, VHK Muusikamaja, Tallinna Nõmme Muusikakool, Tallinna Muusikakool, VHK Kunstimaja, VHK Muusikakool, Tallinna Kunstikool, Lasnamäe Muusikakool) õppis 2008/2009. õppeaastal 7626 last ja noort, neist kõige enam Tallinna Huvikeskuses „Kullo“ (joonis 10).

Joonis 3.10. Huvikoolides tegutsevate huvialade populaarsus valdkonniti (laste arv).

Huvikoolidest on saanud uuenduskuuri Tallinna Kanutiaia Noortemaja, kus taastati hoone ajalooline fassaad, renoveeriti Tallinna Nõmme Noortemaja fassaad. Mõlemad hooned on muinsuskaitse all, mis seadis seal tehtavatele töödele kõrgendatud nõudmised, kuid tulemus oli pingutusi igati väärt. Kunstikoolis vahetati välja soojussõlm ja Tallinna Huvikeskuses „Kullo“ aknad. Tallinna Õpetajate Majas korrastati veetorustikku ning remonditi ruume. Tallinna Kopli Ametikooli õppetöökodades tehti ulatuslik remont.

Tallinna koolides tegutses 15. mai 2009 seisuga 1549 huviringi (2008. aastal 1515 huviringi), mida juhendasid 190 ringijuhti (2008. aastal 130) (joonis 3.11). 2009. aastal kasvas üldhariduskoolide juures tegutsevates huviringides osalevate laste arv 25 556-lt 26 116-le, see on tingitud põhikooliõpilaste arvu suurenemisest. Huviringides osalevatest õpilastest moodustavad suurima osa just 7.–9. klasside noored.

Joonis 3.11. Õpilaste osalemine Tallinna üldhariduskoolide huviringides (laste arv).

Huvitegevust ja huviharidust finantseeriti 2008/2009. õppeaastal olulisel määral linnaeelarvest. Lisaks sellele on leidlikel ja ettevõtlikel inimestel võimalik taotleda linnalt toetust oma hea idee elluviimiseks huvivaldkonnas. Haridusameti juures töötab Tallinna munitsipaalõppeasutuste haridusprojektide toetuste läbivaatamise komisjon ja Tallinna linna mittetulundustegevuse toetamise taotluste läbivaatamise komisjon. Eelkõige toetab linn lastele ja õpilastele mõeldud piirkondlikke ja ülelinnalisi üritusi ning laste ja noorte õppe- ja kasvatusprojekte.

Tallinn toetab noortele suunatud ning noorte omal initsiatiivil ellu viidud kolmanda sektori projekte aastast 2004 ka Tallinna Spordi- ja Noorsooameti eelarve kaudu. Projekte on aastas 86 (2004) kuni 164 (2008) ja ligikaudne kasusaajate arv kuni 183 000 (2008), mis võib hõlmata ka täiskasvanuid (publiku näol).

Tallinna Spordi- ja Noorsooameti eelarve kaudu toetatakse aastast 1998 osaliselt Tallinna laste ja noorte viibimist linnavälistes noortelaagrites (põhirõhk on suvistel noortelaagritel).

Noortelaagrite statistika 2004–2009:

- 2003 – 36 korraldajat, 1918 last ja noort;
- 2004 – 54 korraldajat, 4100 last ja noort;
- 2005 – 45 korraldajat, 3303 last ja noort;
- 2006 – 61 korraldajat, 4173 last ja noort;
- 2007 – 53 korraldajat, 5247 last ja noort;
- 2008 – 55 korraldajat, 5807 last ja noort;
- 2009 – 41 korraldajat, 5264 last ja noort.

Tallinna Spordi- ja Noorsooameti kaudu toetatakse Tallinna noorte osalemist õpilasmalevas aastast 2003 (algusaastatel 1999–2003 ameti organiseeritud töömaleva rühmades).

Igal suvel osaleb 1000–1200 noort õpilasmaleva tegevustes. Linna toetus on ligikaudu 3 miljonit krooni.

Aastast 2009 tegutseb linna kutsel ja algatusel Tallinnas Vabaduse väljaku all SA Teaduskeskus Ahhaa, mille põhisuund on pakkuda lastele ja noortele atraktiivset teavet ja kogemust teadusvallas. Planeeritud külastuste arv aastas on 60 000 (sellest umbes kolmandik on täiskasvanud külastajaid). Linna toetus on umbes 1,2 miljonit krooni aastas.

Avalikud mänguväljakud

Tallinna Keskkonnaameti hooldada on 2010. aastal 240 avalikku lastemänguväljakut. Peremänguväljakuid on neist seitse: Mustamäel Männi pargis; Lasnamäel Koorti haljasalal (Liikuri 56/58), Kivila 3h haljasalal ja Vormsi 5 haljasalal ja Põhja-Tallinnas Stroomi rannaalal ja vähema tegevustega Kalamaja kalmistupargis (Kungla 63); Kristiines Löwenruh' pargis (Mustamäe tee 59a). Peremänguväljakud on hea võimalus kogu perekonnale koos ajaveetmiseks. Peremänguväljakud on jaotatud eri vanuserühmadele suunatud platsideks. Põhiline jaotus vanuse järgi on järgmine: plats kuni 4-aastastele, plats 4–12-aastastele, plats 12–18-aastastele ja plats üle 18-aastastele. Üle 18-aastastele mõeldud platsil on nii täiskasvanutel kui ka lastel võimalik treenida välitreeningelementidel. Ülejäänud platsidel on mänguelemendid eri vanuses lastele. Üle linna on ka väiksemate lastemänguväljakute juurde paigaldatud välitreeningelemente, et luua lastevanematele ja vanavanematele rohkem tervise edendamise ja enda vormis hoidmise võimalusi.

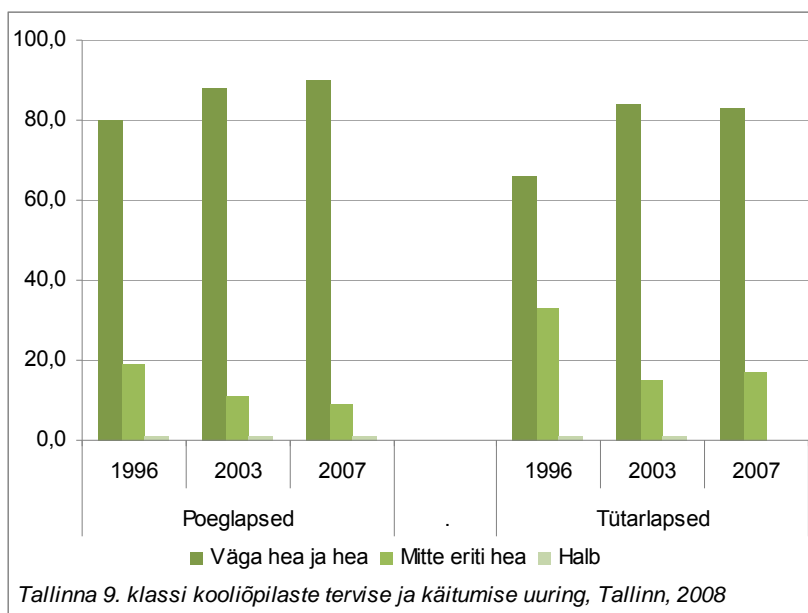
Uued, viimase kolme aasta jooksul rajatud mänguväljakud pakuvad lastele mitmekesiseid mängu- ja enesearendusvõimalusi, mistõttu on nende kasutatavus väga suur igas vanuses laste seas. Eriti suure kasutusega on uudsete ja mitmekesiste lahendustega peremänguväljakud.

3.7 Kooliõpilaste eluviis

Laste ja noorte subjektiivne tervisehinnang

Noorte tervis on praegu Eestis üldiselt parem kui kunagi varem – kuni 20-aastaste laste ja noorte, eriti kuni 5-aastaste laste suurem os on stabiilselt vähenenud mitu aastakümnet erinevalt tööelise elanikkonna asjaomastest näitajatest. Samas on põhjusi ka muretsemiseks, näiteks suurenev vaimne pingeline, varane suitsetamine, alkoholi kuritarvitamine, puudulik füüsiline aktiivsus, ohtlike nakkushaiguste levik (eeskätt HIV ja suguhaigused) ning vigastused ja mürgistused.

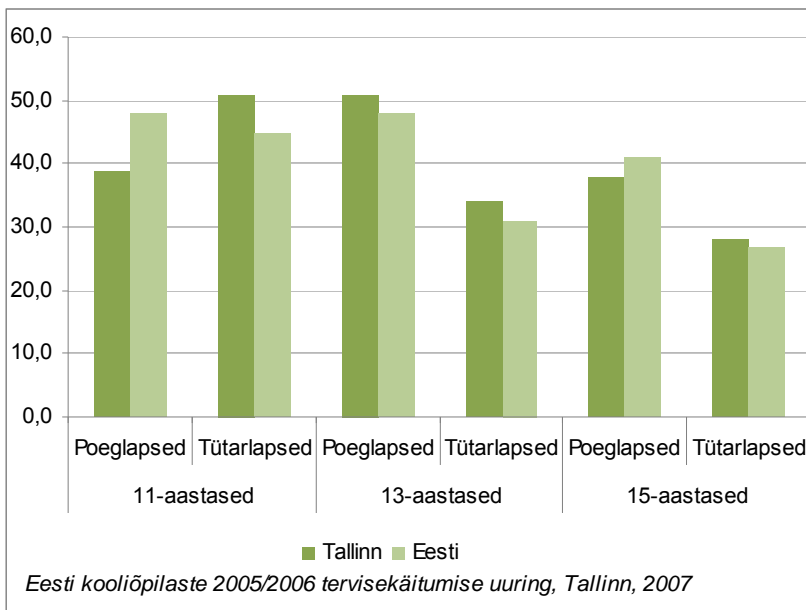
Tallinna kooliõpilaste tervis on enesehinnangute alusel viimastel aastatel olnud suhteliselt hea. 2007. aasta uuringul on enda tervist hinnanud väga heaks või heaks 90% poeglastest ja 83% tütarlastest (joonis 3.12). Poeglaste hinnangud oma tervisele olid oluliselt paremad kui tütarlaste omad.

Joonis 3.12. Tallinna õpilaste tervise enesehinnang (%).

Kehaline aktiivsus ja kehakaal

Eestis tervikuna on spordiklubide ja -koolide ning spordiringide tegevusse kaasatud ligikaudu 70 000 last vanuses 7–18-aastat (ca 1/3). 2005/2006. aastal läbiviidud uuringu alusel tegeles tervisespordiga Tallinna kooliõpilastest 43% poeglasi ning 37% tütarlapsi. Need näitajad ei erine oluliselt Eesti keskmisest. Seejuures on poisid ja nooremad lapsed kehaliselt palju aktiivsemad (joonis 3.13).

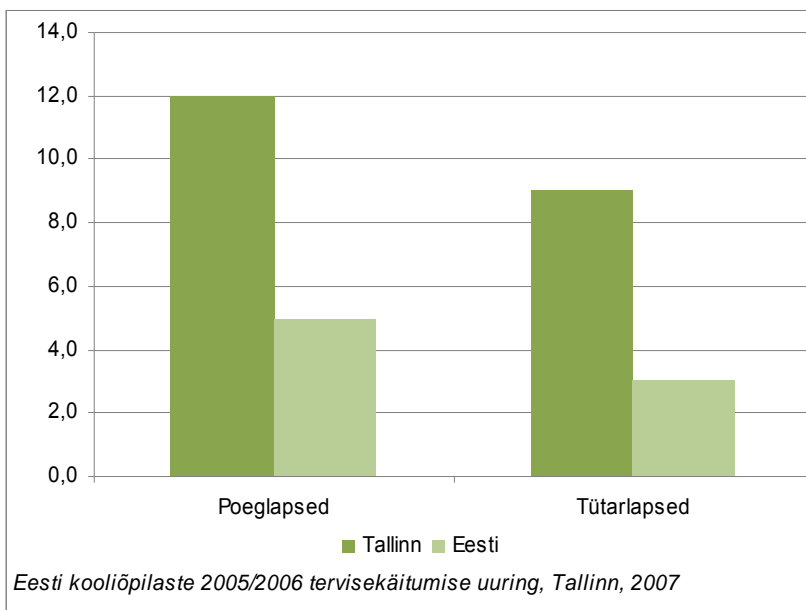

Joonis 3.13. Kooliõpilaste kehaline aktiivsus soo ja vanuse järgi (%).

Viimastel aastatel muutub tervisesport järjest populaarsemaks ka laste seas. 2007. aastal ei tegelenud Tallinna 9. klasside õpilastest väljaspool kooli regulaarselt spordiga ainult ¼ poeglastest ja alla kolmandiku tütarlastest. Samas on oluliselt suurenenud laste arvutiga töötamise aeg nii töö- kui ka puhkepäevadel eeskätt tütarlastel.

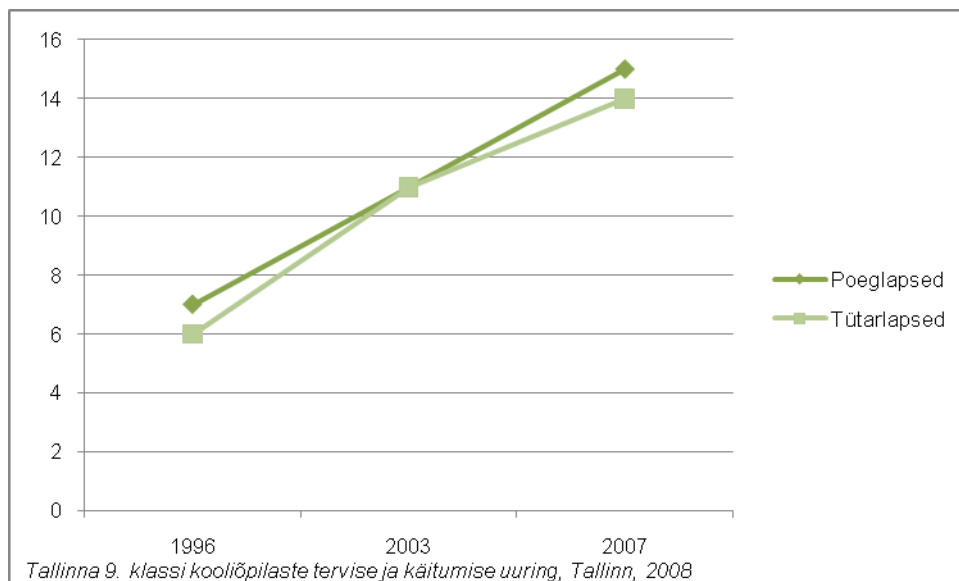
Kõige sagedasemaks igapäevaseks vaba aja veetmise vahendiks on kujunenud arvuti ja internet. Noorukiea füüsiline aktiivsus on ühelt poolt seotud heade õpitulemustega ja teisalt suurema tõenäosusega tegeleda ka täiskasvanueas spordiga. ESPADi uuringu põhjal oli spordiga tegelejate hulgas muuhulgas ka vähem uimastikasutajaid.

Eesti laste ja noorte hulgas ei ole ülekaal veel nii ulatuslik probleem kui täiskasvanutel. 2006. aastal olid Tallinna kooliõpilastest ülekaalulised 12% poistest ning 9% tütarlastest, mis on Eesti keskmisest oluliselt suurem näitaja (joonis 3.14).

Joonis 3.14. Ülekaaluliste/rasvunud kooliõpilaste jaotus soo ja vanuse järgi (%).

Viimastel aastatel on murettekkiv ülekaaluliste laste arvu pidev kasv. 2007. aastal olid 14% Tallinna 14–15-aastastest poeglapsed ja 15% tütarlastest ülekaalulised, see näitaja on võrreldes 1996. aastaga kaks korda kasvanud (joonis 3.15).

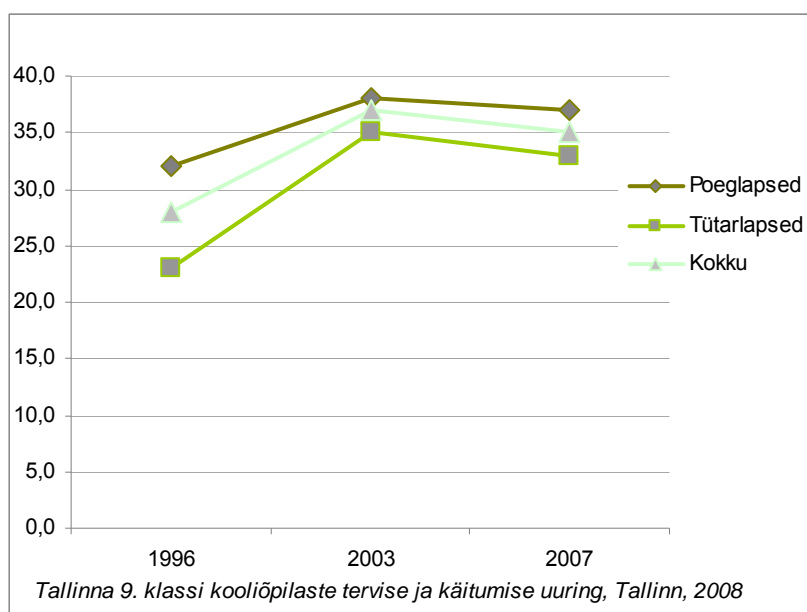
Joonis 3.15. Ülekaalulisuse/rasvumise esinemissageduse suundumused Tallinna õpilaste seas (%).

Sõltuvusained

Aastatel 1995–2003 täheldati kõigis Euroopa riikides koolinoorte seas legaalsete ja illegaalsete uimastite tarvitamise sagenemist. Sama suundumus selgus ka ESPADi 2008. aasta uuringust Eesti laste kohta: suur osa 15–16-aastastest õpilastest suitsetab, joob ning on proovinud illegaalseid uimasteid. Senine kiire kasvutempo on viimastel aastatel aeglustunud.

Suitsetamine

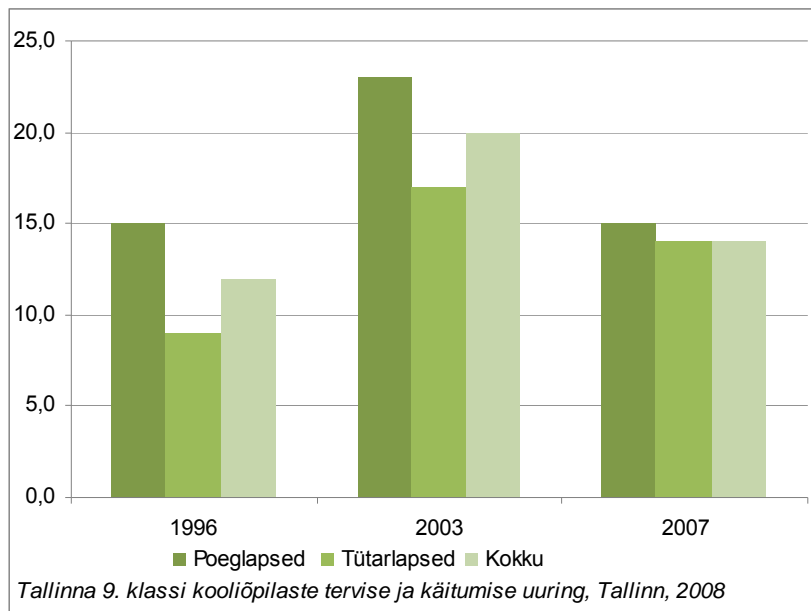
Suitsetamisega seotud terviseprobleemid sõltuvad suitsetamise kestusest ja intensiivsusest. Viimastel aastatel on noorte hulgas suitsetamise puhul täheldatavad mõningad positiivsed suundumused. Aeglustunud on suitsetajate osakaalu kasv Tallinna koolide õpilaste hulgas, mis oli 1996.–2003. aastate vahel märgatav (joonis 3.16).

Joonis 3.16. Suitsetajate osakaal Tallinna õpilaste seas (%).

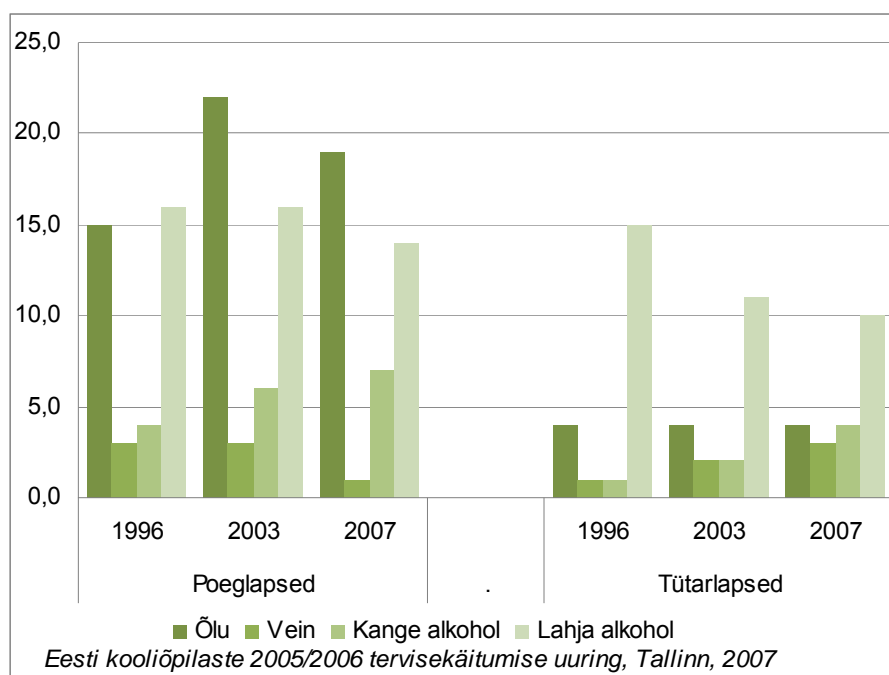
Vaatamata positiivsetele suundumustele ei ole suitsetajate üldarv viimase nelja aasta jooksul oluliselt muutunud, endiselt üle kolmandiku õpilastest suitsetab ja neist 14% iga päev. Võrreldes 2003. aasta Tallinna 9. klasside kooliõpilaste tervise ja käitumise uuringuga vähenes regulaarsete, sh igapäevaste suitsetajate arv eeskätt poeglaste seas (joonis 3.17). Erinevalt eelmistest uuringutest, mille järgi poeglapsed suitsetasid sagedamini kui tütarlapsed, ei tuvastatud 2007. aasta uuringul sellist soolist erinevust. Jätkuvalt alustavad nii poisid kui ka tüdrukud suitsetamist järjest varasemas eas: 43% tüdrukutest ja 65% poistest alustas suitsetamist 13-aastaselt või nooremalt.

Joonis 3.17. Igapäevaste suitsetajate osakaal Tallinna õpilaste seas (%).

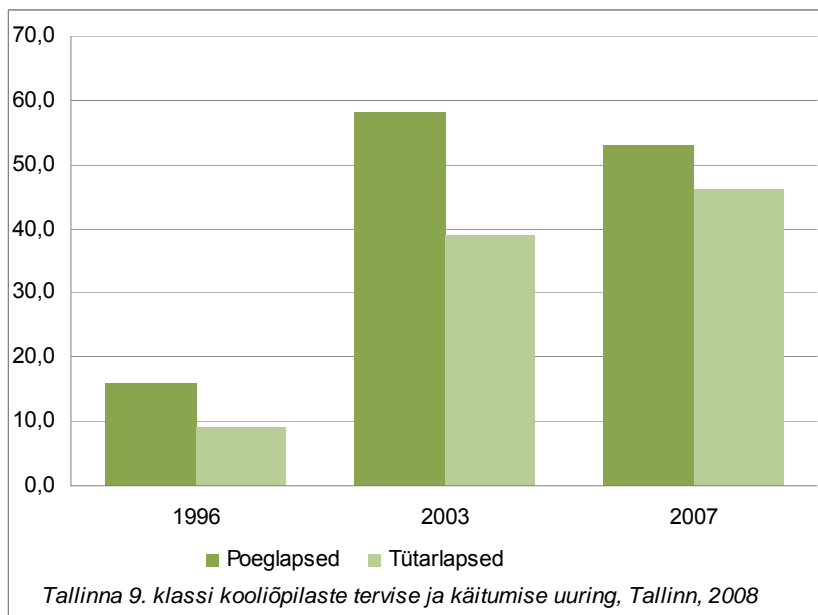
Alkohol

Alkoholi tarvitamine on noorte seas viimase kümnendi jooksul püsivalt kasvanud. Tervise Arengu Instituudi 2005/2006. aasta kooliõpilaste uuringu andmetel oli Tallinnas noori alkoholitarvitajaid sama palju või veidi enam kui Eestis tervikuna. Enamikul juhtudest on sage alkoholitarvitamine tavalisem poiste hulgas ja see näitaja kasvab oluliselt vanuses 13–15 aastat. Tallinna 14–15-aastaste õpilaste seas kasvas kangete alkoholsete jookide pruukimine eriti tütarlaste seas, kus see kasv oli võrreldes 1996. aastaga neljakordne (joonis 3.18).

Joonis 3.18. Alkoholsete jookide sagedaste tarvitajate osakaal Tallinna õpilaste seas (%).

Kui 1996. aastal oli Tallinna 9.klassi kooliõpilaste seas kaks või rohkem kordi olnud purjus 16% poeglastest ja 9% tütarlastest, siis 2003. aastal oli noori purjutajaid tunduvalt rohkem – vastavalt 58% ja 39% (joonis 3.19). 2007. aastal aeglustus senine kasvutendents poeglaste hulgas, kuid kasvas endiselt tütarlaste hulgas.

Joonis 3.19. Purjusoleku sagedus soo järgi Tallinna kooliõpilaste seas (%).

Illegaalsed uimastid

Illegaalsete uimastitega katsetajate osakaal on noorte hulgas võrreldes 2003. aastaga kasvanud. Tallinna kooliõpilaste seas kasvas oluliselt, 17%-ni nende noorte osakaal, kes vähemalt korra elus on tarvitanud narkootikume. Kaks korda oli suurenenud korduvalt narkootikume pruukinute osakaal tütarlaste seas.

Peamine uimasti, millega teismelised katsetavad, on endiselt kanep ning järjest enam õpilasi ostab oma esimese uimasti sõbralt.

Samuti on suhtumine uimastitarvitamisse üldiselt muutunud sallivamaks – suurenenud on edukate õppurite osakaal, kes on proovinud illegaalseid uimasteid. Viimastel aastatel on illegaalsete uimastite proovijate osakaal venekeelsete noorte seas oluliselt vähenenud, samal ajal kui eestikeelsete noorte hulgas on see märgatavalt kasvanud.

3.8 Koolitoit

Koolitoidu tähtsust lapse toitumises ei ole võimalik alahinnata. Uuringu „Laste ja noorukite tervis aastani 2005“ tulemused näitasid, et umbes kaks kolmandikku lastest toitus ebatervislikult: kolmandik lastest ei söönud enne kooli ja pooled lapsed ei söönud sooja toitu ka pärast kooli. Seetõttu on eriti oluline õige toiduvalik koolis – organismile sobiv toit on vaimse ja füüsilise võimekuse seisukohalt ülimalt tähtis.

2007. aastal koostas Tallinna Haridusamet ülevaate munitsipaalkoolide sööklate seisukorrast. 2006/2007. õppeaastal oli üheksa Tallinna munitsipaalkooli tervikremondis. Aastateks 2008–2010 planeeriti tervikrenoveerimine 16 koolis. 2007. aastal kontrollitud koolidest viies ei valmistatud toitu kohapeal koolisööklas, vaid toodi valmis toit kohale ning jagati koolis laiali. Õismäe Koolis ja Tallinna Heleni Koolis korraldas õpilaste toitlustamist kool ise (st köögiseadmed kuuluvad koolile ning köögipersonal on kooli koosseisus). Lasteaed-alkkoolides ja Tallinna Laagna Lasteaed-Põhikoolis valmistati õpilastele toitu lasteaia köögis. Kuumlett oli paigaldatud 31 koolis, 29 koolis kaeti toit lauale. 11 koolis kuulusid köögiseadmed koolile, 37 koolis toitlustajale ning 12 koolis kuulus osa seadmeid koolile ja osa toitlustajale. Puhvet oli 50 koolis (neist 21 koolis asus puhvet eraldi ruumis), 10 koolis puhvet puudus. Samuti analüüsiti 20 toitlustusettevõtte menüüsid. Koolilõuna analüüsist selgus, et menüüde kahe nädala keskmine kalorikogus oli lubatud piirides. Vitamiinide ja mineraalainete soovitatava vajaduse said õpilased küll kahe nädala lõikes

kätte, kuid mitte iga päev. Muuhulgas selgus, et koolide ja toitlustajate vahelised lepingud ei olnud sõlmitud korrektselt (puudus viide lepingu sõlmimise aluseks olevale juhataja või direktori käskkirjale ja umbes 25% lepingutest ei olnud sätestatud lepingupoolte õigusi).

Tallinna Haridusamet on algatanud mitu konkurssi, et juhtida suuremat tähelepanu koolitoidu tasakaalustatusele, mitmekesisusele ja kvaliteedile ning motiveerida koolitoiduga tegelevaid toitlustusettevõtteid analüüsima ja hindama pakutavaid menüüsid ja tehnoloogilisi kaarte. Alates 2005. aastast toimub iga-aastane konkurss „Sõbralik koolisöökla“, millest järgnevatel aastatel võttis osa 10–13 Tallinna munitsipaalkooli. Alates 2009. aastast on ettevõtmisest kujunenud konkurss-ülevaatus, millest osavõtt on kohustuslik kõikidele Tallinna munitsipaalkoolidele, kuid vabatahtlik riiklikele ja erakoolidele.

Konkursil hinnatakse nädalamenüüde vastavust sotsiaalministri määrusele ja õpilaste rahulolu koolilõunaga (eKoolis läbi viidud õpilaste koolilõunaga rahulolu küsitlus 2008. aastal), toitlustamise korraldust, toidu välimust, maitset, söökla üldist korda ja välimust, hügieeni, käte pesemist, laste käitumist sööklas. Kõikidele koolidele koostatakse individuaalne kirjalik hinnang, nimeliselt avalikustatakse ainult kümme paremat kooli.

Võrreldes eelmise kahe aastaga võib välja tuua nii mõnegi positiivse muutuse. Näiteks siirupijoogid on asendatud mahla jookidega, tunduvalt enam pakutakse värsked salateid ja puuvilju ning kalatooteid.

Parimad koolisööklad läbi aastate on olnud Tallinna Arte Gümnaasiumis (toitlustaja Fazer Amica Eesti OÜ), Tallinna Reaalkoolis (toitlustaja RK Teenindus OÜ), Õismäe Koolis (toitlustab ise) ning Tallinna Rahumäe Põhikoolis (toitlustaja OÜ Orfeum).

Alates 2006. aastast toimub konkurss „Parim koolipuhvet“, milles 2009. aastal osalesid kõik Tallinna koolipuhvetid. Paljud neist pakuvad koolisöökla lõunatele alternatiive päevapraadide, tervislike salatite ja võileibade näol.

Parimad koolipuhvetid läbi aastate on olnud Tallinna Tehnikagümnaasiumis (Koolitoitlustus OÜ), Tallinna Õismäe Vene Lütseumis (Koolitoitlustus OÜ), Tallinna Humanitaargümnaasiumis (AS Tuleleek), Tallinna Inglise Kolledžis (Neitsitorni Kohviku AS) ning Tallinna Pae Gümnaasium (AS Tuleleek).

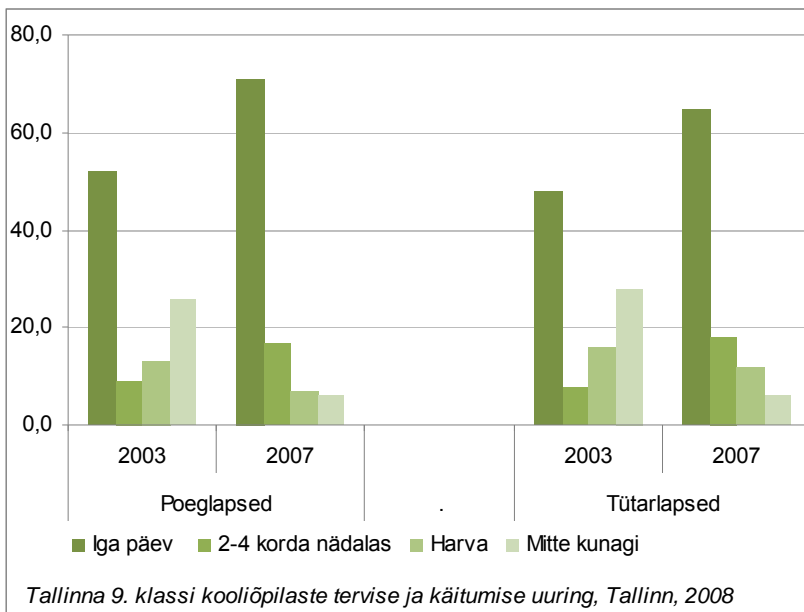
Positiivseks saab pidada seda, et koolide huvi nende konkursside vastu pole aastatega vähenenud. Saavutatud tunnustus on prestiižne ja hinnatud.

Juba neljandat aastat järjest toimunud konkursi „Parima toitlustamisega koolieelne lasteasutus“ eesmärk on tunnustada Tallinna lasteaedu, kus peetakse oluliseks laste tervislike toitumisharjumuste kujundamist ja toitlustamise kvaliteedi parandamist. Lasteasutuste osavõtt on olnud üldiselt aktiivne, positiivne on mitme lasteasutuse järjepidev osalemine.

Konkursil hinnatakse tervislike toitumisharjumuste kujundamist viimase aasta jooksul, sh uute menüüde kasutuselevõttu, töötajate võimalusi osaleda toitlustamiskoolitustel, laste erivajaduste ja perede toitumissoovidega arvestamist, toidu serveerimise esteetilisust jm; tervisekaitsenõuetega arvestamist menüü koostamisel; toidupäeva hinna ja toitlustamise kvaliteedi suhet; laste rahulolu toiduga jm kriteeriume.

2009. aasta jooksul on kõiki Tallinna koolide ja toitlustajate vahel sõlmitud lepinguid täiendatud, kõikides renoveeritud koolides on hästi varustatud sööklad ja on olemas tehnoloogilised kaardid. Pakutav koolitoid Tallinna linnas vastab Eesti Vabariigi sotsiaalministri määruse nõuetele. Tasuta koolitoid on võimaldatud kõikidele põhikooliõpilastele ja avalduse alusel vähekindlustatud perest pärit gümnaasiumiõpilastele. Kõik Tallinna koolid on liitunud kampaaniaga „Piimanina“, mille raames saavad kõik põhikooliõpilased (kuni 9. klassini) tasuta 180 ml piima päevas. Kõikidele algklassiõpilastele (kuni 4. klassini) tagatakse tasuta 80–100 g puuvilja päevas.

2003. ja 2007. aasta vahel on suurenenud nende õpilaste osakaal, kes sõid einet/lõunasööki koolis iga päev: koolis einet/lõunasööki söövate poeglaste arv on kasvanud 71%ni (19% võrra) ja tütarlaste arv 65%ni (22% võrra). Üle kolme korra vähenes nende õpilaste arv, kes ei söönud koolis mitte kunagi, ja see moodustas 2007. aastal ainult 6% küsitlusest (joonis 3.20).

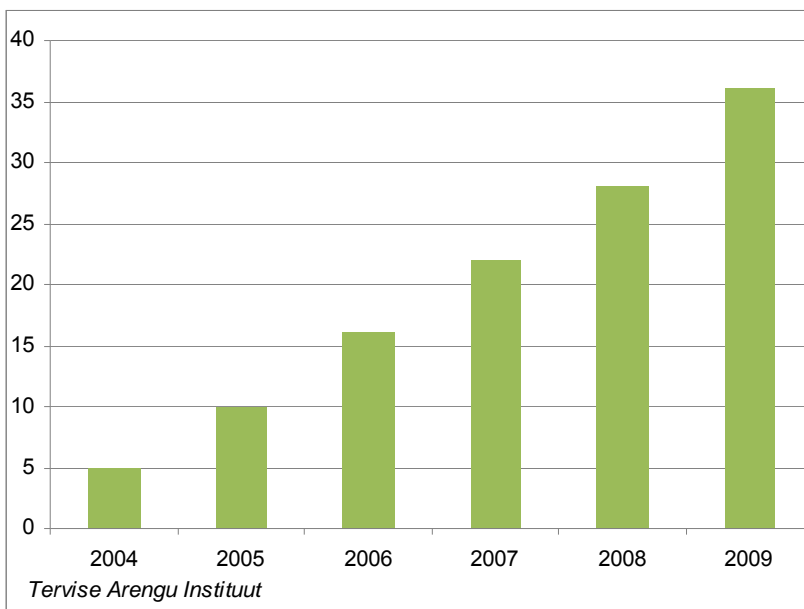

Joonis 3.20. Koolieine/lõuna söömise sagedus Tallinna õpilaste seas (%).

3.9 Tervist edendavad lasteaiaid

Tervist edendava lasteaia mudel on rakendunud paljudes Eesti koolieelsetes lasteasutustes. Eesmärk on toetada laste ja personali tervist ning heaolu holistlikult koostöö arendamise ja tugevdamise, tervisliku ja turvalise psühhosotsiaalse ning füüsilise keskkonna loomise, laste vajadustest lähtuvate (tervise)teenuste kättesaadavuse parandamise ning tervisliku eluviisi kujundamise kaudu.

Tervist edendavate lasteaedade võrgustikuga liituvate lasteaedade arv Tallinnas kasvab pidevalt (joonis 3.21).

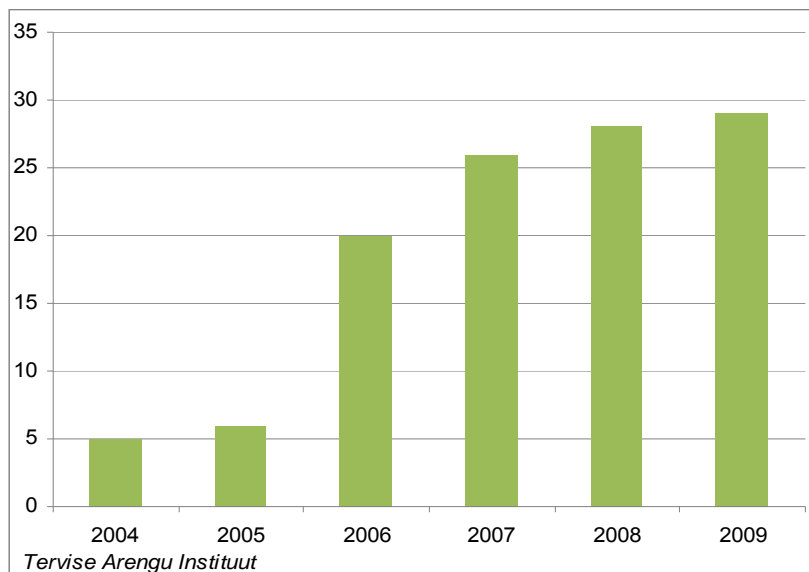

Joonis 3.21. Tallinna tervist edendavate lasteaedade arv.

3.10 Tervist edendavad koolid

Tervist edendavate koolide liikumise eesmärk on edendada nii koolides kui ka paikkonnas tervislikku elulaadi ning kujundada turvalist sotsiaalset ja füüsilist keskkonda. Liikumise ideoloogia toetab terviseteadlikkuse paranemist ning tervisliku eluviisi kujunemist. Tervist edendavate koolide tegevus täidab koostöö ja -tegemise põhimõttel füüsilise, sotsiaalse ja vaimse tervise tugevdamise eesmärki. Tervist edendavate koolide ülesanne on vastavalt väliskeskkonnast tulenevatele mõjutustele järjepidevalt toetada ja kujundada

kooli sisemisi kvalitatiivseid muutusi, et luua selline elu- ja töökeskkond, mis arendab ja tugevdab tervist. Tervist edendavate koolide võrgustikuga liituvate koolide arv Tallinnas kasvab pidevalt 8joonis 3.22).

Joonis 3.22. Tallinna tervist edendavate koolide arv.

3.11 Õpilastransport

2007. aasta kevadel käivitus Tallinna Transpordiameti juhtimisel koostöös Harku ja Viimsi vallavalitsusega tasuta koolibussi projekt. Koolibussi teenus on mõeldud algkooli-, põhikooli- ja gümnaasiumiõpilastele.

Teenust osutab Tallinna Autobussikoondise AS. Bussid on käigus koolipäevadel neljal suunal: Viimsi haigla juurest ja Randvere aedlinnast ning Vääna-Jõesuust ja Tabasalust suunaga Vabaduse väljakule ja Balti jaama.

Sõitjatelendustest lähtuvalt kasutab aastas koolibussi ligikaudu 40 000 õpilast ehk keskmiselt 210 õpilast päevas.

3.12 Laste hõlmatus vaktsineerimisega

Eestis vaktsineeritakse riikliku immuniseerimiskava alusel lapsi 10 nakkushaiguse vastu. Vaktsineerimine on olnud väga tõhus – riiklikus immuniseerimiskavas olevate vaktsiinide abil välditavaid haigusi Eestis kas enam üldse ei esine või esineb harva. Seetõttu alahindavad vanemad vahel vaktsineerimisest tulenevat kasu ja jätvavad oma lapsed õigeaegselt vaktsineerimata.

Tabel 3.2. Kuni 2-aastaste laste hõlmatus vaktsineerimisega Tallinnas (%).

	WHO nõue	2005	2006	2007	2008	2009
Difteeria, teetanus	95,0 ja >	95.3	95.7	94.60	93.9	93.9
Läkakõha	90,0 ja >	95.1	95.6	94.60	93.9	93.9
Poliomüeliit	95,0 ja >	95.4	95.7	94.60	93.9	93.9
Leetrid	95,0 ja >	93.2	93.5	93.50	92.8	93.4
Punetised	95,0 ja >	93.2	93.5	93.50	92.8	93.4
Mumps	95,0 ja >	93.2	93.5	93.50	92.8	93.4
B-hepatiit	95,0 ja >	94	95.7	92.30	94.3	94.8
Hib	95,0 ja >	72.1	93	95.30	93.8	94.3

Allikas: Terviseamet

4. SOTSIAALNE SIDUSUS JA VÕRDESED VÕIMALUSED

4.1 Tööturu situatsioon

Tervise ja jõukuse omavaheline seos on keerukas. Ühelt poolt võimaldab parem tervis jõukuse kasvu üksikisiku ja ühiskonna tasandil, aga teisalt on jõukus tegur, mis võimaldab paremat tervist saavutada.

Inimese sissetulekute ja terviseseisundi vahel on lihtne seos: esiteks mõjutab jõukus tervist otse – head materiaalsed tingimused soodustavad tervise arendamist –, ning teiseks kaudselt, sotsiaalse kaasatuse ja turvatunde kaudu. Kehvemal majanduslikul järjel inimesed hindavad oma terviseseisundit üldjuhul halvemaks kui need, kelle majanduslik seis on märgatavalt parem. Uuringud näitavad, et väiksema sissetulekuga ja haigemad inimesed panustavad tervishoidu omaosaluse kaudu suhteliselt rohkem kui kõrgema sissetuleku ja parema terviseseisundiga inimesed. Samuti on teada, et töötamine soodustab ühiskonna sotsiaalset sidusust ja inimese individuaalset arengut.

Meie elanikkond on väga tundlik majanduskeskkonna muutuste suhtes ning terviseseisund satub löögi alla üldiselt kõige haavatavamatel. Majandusraskuste olukorras ei ole riskide maandamisel tähtis ainult tervishoiusüsteem ja kõigile inimestele tagatav esmane arstiabi, vaid rahvastiku tervise ja elujõu kasvatamisel on oluline eri poliitikate (nt eluaseme-, transpordi-, haridus- ja maksupoliitika) koostoimimine.

4.1.1 Maksumaksjate ja miinimumpalga saajate arv linna elanike hulgas

Maksumaksjate ja miinimumpalga saajate arv Tallinnas suurenes aastani 2007, seejärel johtuvalt majandussurutisest hakkas vähenema (tabel 4.1).

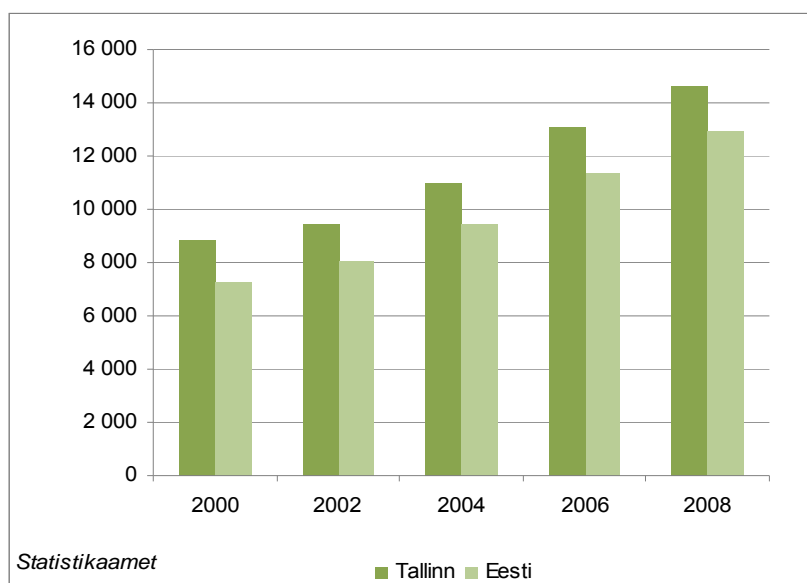
Tabel 4.1. Maksumaksjate ja miinimumpalga saajate arv.

Aasta	2 006	2 007	2 008	2 009
Maksumaksjate arv	191713	196 404 +4691	196 309 -95	182257 -14 052
Miinimumpalga saajate arv	33 433	33 231 -202	32 907 -324	32 652 -255

Allikas: Maksu- ja Tolliamet

4.1.2 Keskmise brutotulu

Viimase kümnendi jooksul on linnaelanike keskmine brutopalk pidevalt kasvanud ja olnud kõrgem kui Eestis tervikuna (joonis 4.1). Negatiivne majanduskasv kahandab inimeste kindlustunnet töökoha säilimise osas. Samuti väheneb tööga rahulolu töötasu vähendamise ja enesetäiendamise võimaluste kärpimiste tõttu.

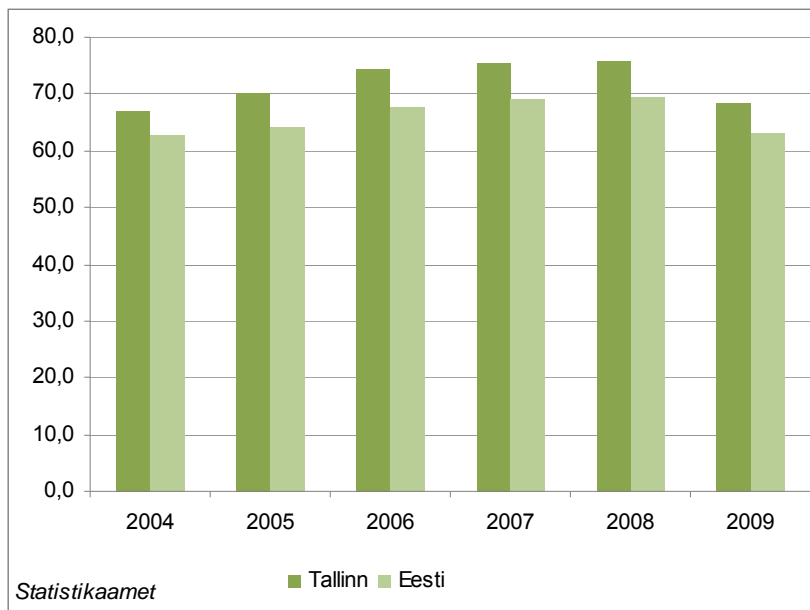

Joonis 4.1. Keskmise brutopalk (kroonides).

4.1.3 Tööhõive määr

Tööturusiituatsiooni halvenemine mõjutab negatiivselt inimeste tööga seotud elukvaliteeti. Töötuks jäämine ja töötuses püsimine on vaesusse langemise ja jäämise peamisi riskifaktoreid. Vaeste hulgas eristuvad selgelt piiritletavad riskirühmad: töötud ja töötute leibkonnad, lasterikkad ja üksikvanemaga pered, puuetega isikud ja eakad.

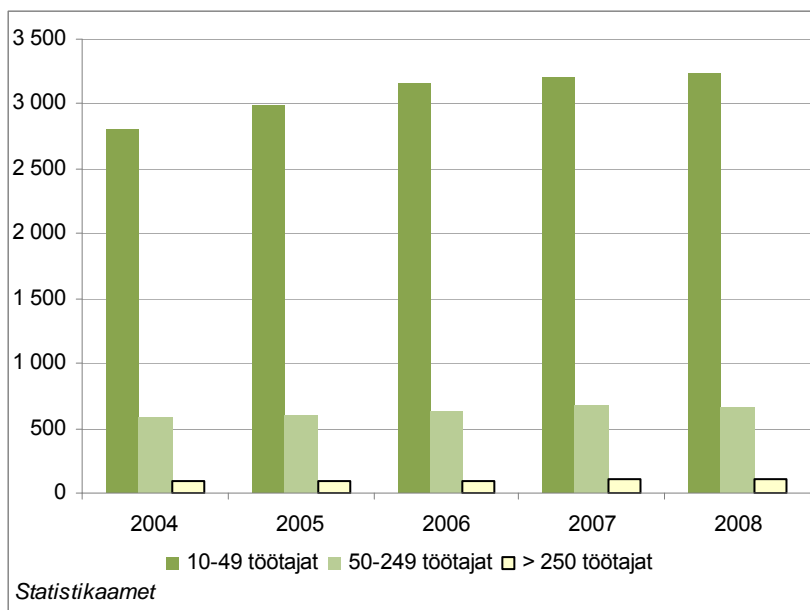
Tööhõive Tallinnas tõusis aastani 2007 ja on seejärel langenud (joonis 4.2).

Joonis 4.2. 15–64-aastaste tööhõive määr (%).

4.1.4 Majanduslikult aktiivsed üksused ja ettevõtted

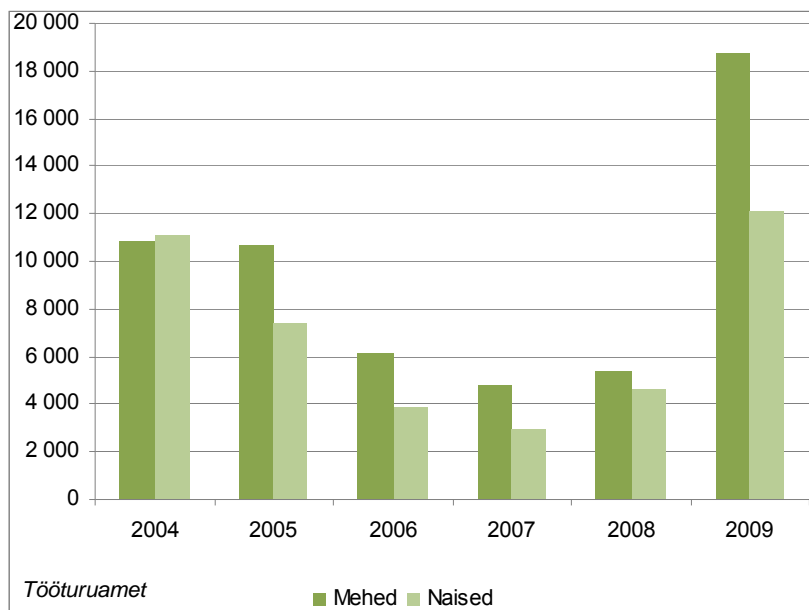
Kui aastatel 2000–2004 kasvas Tallinnas hüppeliselt ettevõtete arv, siis 2004–2008 kasvas hüppeliselt tööhõive. Enamik uutest firmadest ja töökohtadest on sel kümnendil ja eriti pärast ELiga liitumist loodud paraku siseturule orienteeritud teenindussfääris, sageli just väikse lisandväärtusega ning tööjõumahukas isikuteeninduses ja kaubanduses. Tasakaalust välja viidud sisemajanduse struktuuri ja tööjõuturu korrektsioon on kaasnud ebasoodsate välismõjude tõttu olnud eriti järsk. Samas on uute firmade näol olnud tegemist valdavalt mikro- ja väikeettevõtetega, mille reservid on piiratud ja oht pankrotistuda suur (joonis 4.3).

Joonis 4.3. Tallinna majanduslikult aktiivsed ettevõtted, kus on vähemalt kümme töötajat.

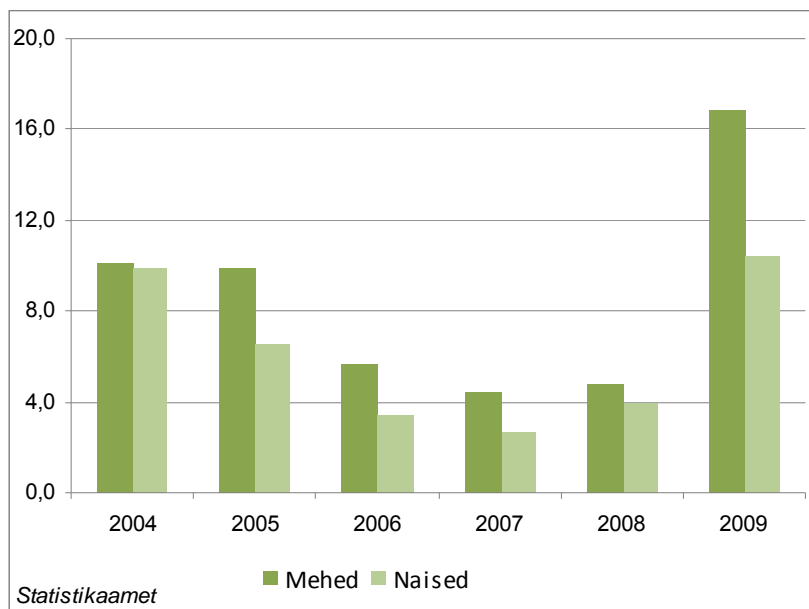
4.1.5 Registreeritud töötus, töötuse määr

Aastatel 2008-2009 asendus tööjõupuudus väga kiiresti kasvava tööpuudusega. Kiire majanduse ja tööhõive kasvu aastate järel on töötute arvu kasv alates 2008. aasta lõpust ülikõrge: lisandus 12 000 töötut poole aastaga, pooleteise aastaga on töötus ligi kuuekordistunud ja töötuse määr Tallinnas on tõusnud üle 10% (joonis 4.4).

Joonis 4.4. 15–74-aastaste registreeritud töötus (inimeste arv).

Registreeritud töötuse all mõistetakse töötusijaid, kes on registreerinud end töötuna Töötukassas (joonis 4.5). Teise töötuse näitaja puhul, mis saadakse küsitluse teel, lähtutakse ILO definitsioonist. Eesti tööjõu-uuringus küsitletakse igas kvartalis üle 800 tallinlase (aastas seega üle 3200) ning üldistatakse tulemused Tallinna rahvaarvule. Küsitlusest tuleb välja, et kõik töötud ei otsi tööd Töötukassa kaudu ja seepärast ei ole nad ka registreeritud töötute seas. Võib öelda, et registreeritud töötud moodustavad 80% kõigist töötutest.

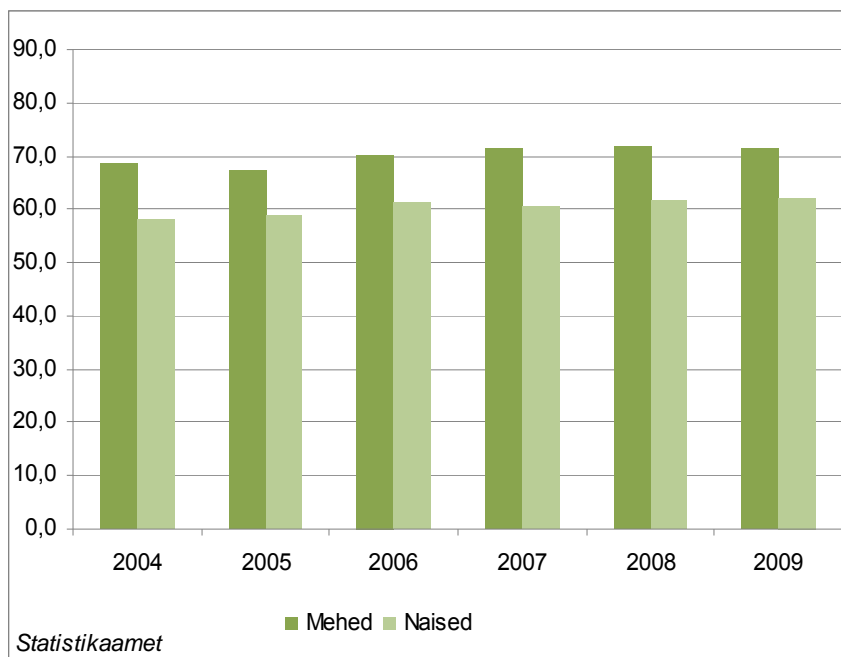
Joonis 4.5. 15–74-aastaste töötuse määr (%).

Absoluutarvuna on tööpuudus Tallinnas sellel kümnendil vaid korra ulatunud üle 30 000 (2000.aasta I kv 33 700). Sellist töötute arvu kasvu – ühe aastaga 6200-lt 26 600-le (I kv 2008 vs I kv 2009) – ei ole varem olnud. Ilmselt jõuab töötus nii Tallinnas kui ka kogu Eestis eeloleva perioodi jooksul rekordtasemele ja peamine mure ei ole niivõrd kõrge töötuse määr, vaid kümned tuhanded lihtsama töö tegijad ja oskustöölised, kellel on sageli ka ebamõistlikult suured kohustused krediitiasutuste ees. Praeguse kõrge tööpuuduse taseme püsimumist võib prognoosida järgmiseks 5–6 aastaks.

4.1.6 Töäjõus osalemise määr

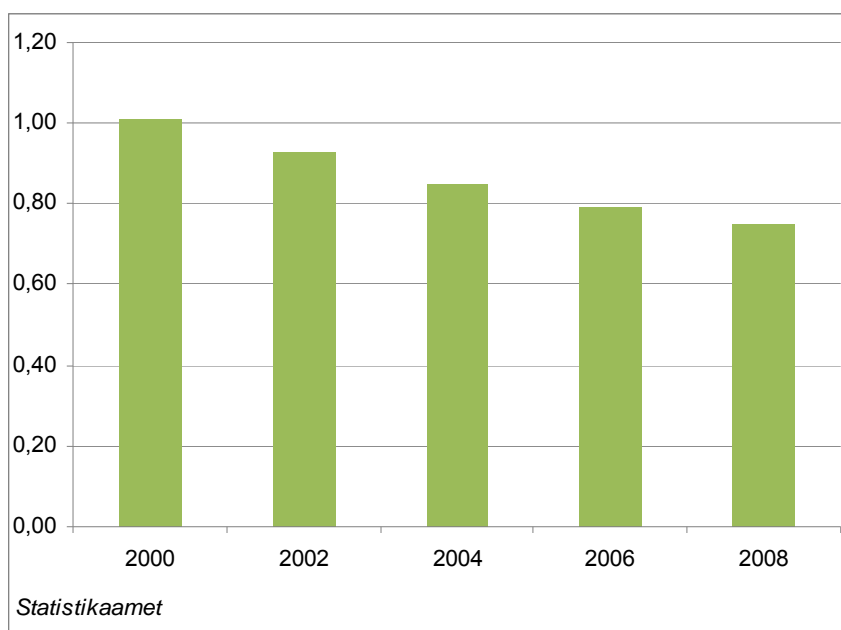
Majanduslikult aktiivse rahvastiku ehk tööjõu moodustavad isikud, kes soovivad töötada ja on võimelised töötama (joonis 4.6).

Joonis 4.6. 15–74-aastaste tööjõus osalemise määr soo järgi Tallinnas (%).

4.1.7 Demograafiline tööturusurve indeks

Demograafilise tööturusurve indeksi (eelseisval kümnendil tööturule sisenevate noorte ja sealt vanuse tõttu välja langevate inimeste arvu suhe) järgi näib Tallinnas senises mahus tööhõive tagamine olevat raske, kuid arvestada tuleb, et Tallinnas käib tööle üle 30 000 inimese rohkem, kui on hõivatud tallinlasi. Tallinna hõivet suurendasid majanduse kasvuaastatel suures osas teistest Eesti piirkondadest pärit töötajad (joonis 4.7).

Joonis 4.7. Tallinna demograafiline tööturusurve indeks.

Omaette teema on heitunud. Need on inimesed, kes on pikka aega tööd otsinud ja lõpuks sellest loobunud. Põhjuseks on tõenäoliselt Töötukassa hüvitiste lõppemisest tingitud passiivsus Töötukassa külastamisel ning sellele järgnev arvelt maha võtmine. Neid ei loeta töötuteks definitsiooni järgi, vaid nad on pigem varjatud või potentsiaalsed töötud, sest kui tööturu olukord paraneb, hakkavad nad uuesti tööd otsima, st muutuvad töötuteks. 2009. aastal oli heitunud inimeste aasta keskmine arv Eesti linnalistes asulates 3200, sh Tallinnas u 1400.

Kriisi kaugem mõju sõltub eelkõige kriisiperioodi pikkusest. Mida kauem kriis kestab, seda suurem on laialdase heitumuse ja sotsiaalse tõrjutuse oht. 2009. aasta jooksul on märgatavalt suurenenud töötute ja toimetulekutoetust saavate leibkondade arv, samuti on kiirelt kasvanud laenu- ja liisinguvõlglaste arv, kelle seas domineerivad nooremad, kõrgema hariduse ja sissetulekuga inimesed, moodustades uue, mittetraditsioonilise vaesuse riskirühma.

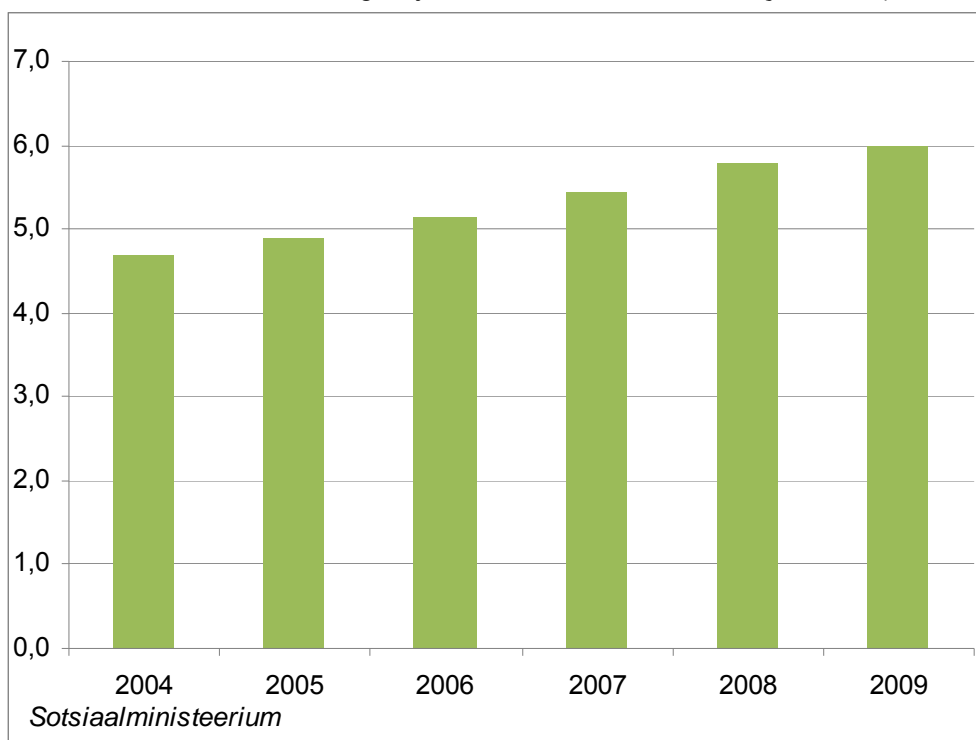
4.2 Toimetulek

4.2.1 Ravikindlustusega hõlmatud isikud

Eesti Haigekassa andmetel on ravikindlustusega hõlmatud isikute osakaal Harju maakonnas aastate jooksul püsinud suhteliselt stabiilne, moodustades 95% elanikest.

4.2.2 Puuetega inimeste osakaal

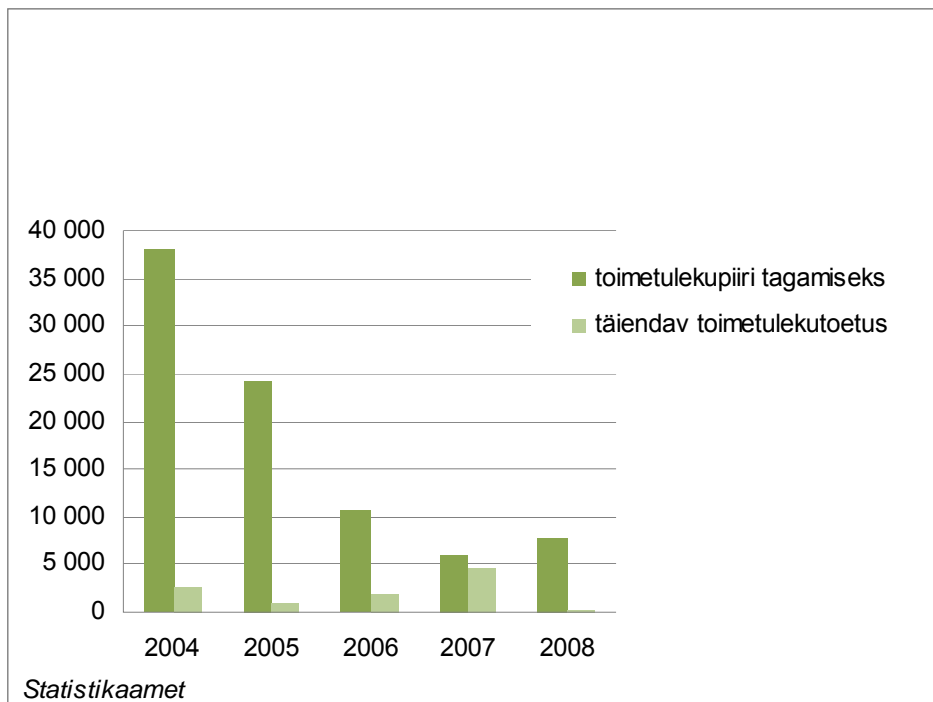
Sotsiaalhoolekande ülesanne omavalitsuse tasandil on osutada puudega inimesele või perekonnale abi toimetulekuraskuste ennetamiseks, kõrvaldamiseks või kergendamiseks ja aidata kaasa puuetega inimeste sotsiaalsele turvalisusele, arengule ja kohanemisele ühiskonnas (joonis 4.8).

Joonis 4.8. Puuetega inimeste osakaal Tallinna rahvastikus (%).

4.2.3 Toimetulekutoetused

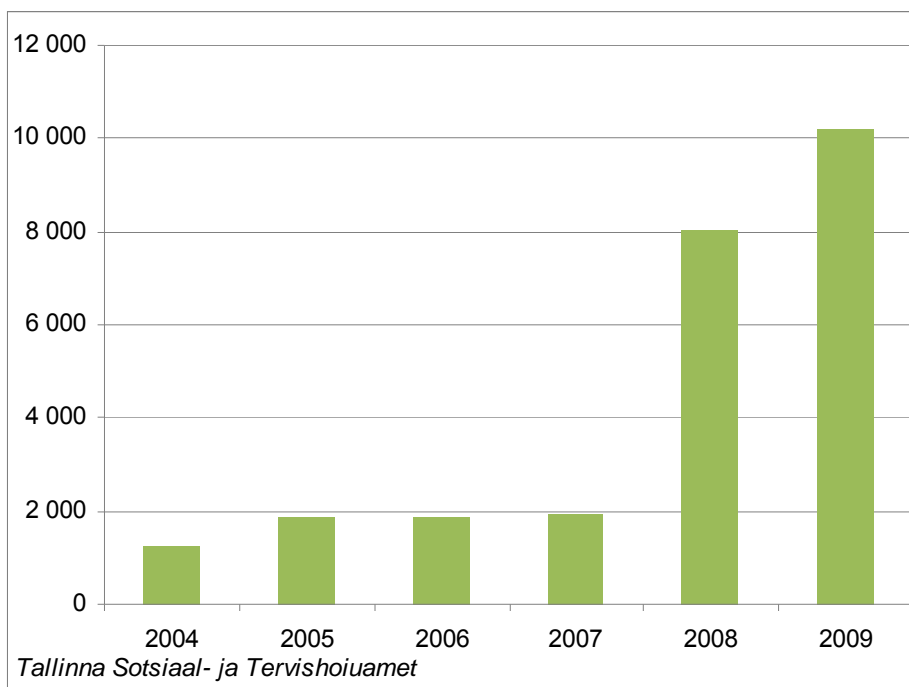
Toimetulekutoetuse taotlejate arv vähenes kuni 2007. aastani nii Tallinnas kui ka kogu Eestis, alates 2008. aastast on see arv hüppeliselt kasvanud (joonis 4.9)..

Joonis 4.9. Toimetulekutoetus toimetulekupiiri tagamiseks ja täiendav toimetulekutoetus (kroonides).

4.2.4 Sotsiaaltoetused

Vastavalt Tallinna Linnavalikogu 2005. aasta määrusele kehtestati perekonna sissetulekust sõltuvate sotsiaaltoetuste maksmise kord ning perekonna sissetulekust mittesõltuvate sotsiaaltoetuste maksmise kord (joonis 4.10).

Joonis 4.10. Keskmine ühele tallinlasele välja makstud sotsiaaltoetus (kroonides).

Tallinna elanikele makstavad toetused

1. Lastele makstavad toetused
1. Toimetuleku tagamiseks
2. Puudega lapse perele rehabilitatsiooniteenuse osaliseks hüvitamiseks
3. Abivahendite soetamise osaliseks hüvitamiseks
4. Retseptiravimite ja vaktsineerimise maksumuse osaliseks hüvitamiseks
5. Laagrituusiku osaliseks hüvitamiseks
6. Lapse põhikooli ja gümnaasiumi lõpetamise ja koolimineku kulude osaliseks hüvitamiseks
7. Laste huvi- ja sporditegevusega seotud kulutuste ja erakorraliste väljaminekute osaliseks hüvitamiseks
8. Paljulapseliste perede toetus Eesti Vabariigi aastapäevaks
9. Teatripiletite maksumuse osaliseks hüvitamiseks
10. Toimetulekutoetust saavate perede laste kooliminekutoetus
2. Puudega isikutele makstavad toetused
1. Toimetuleku tagamiseks
2. Rehabilitatsiooni- ja taastusraviteenuse osaliseks hüvitamiseks
3. Abivahendite soetamise osaliseks hüvitamiseks
4. Retseptiravimite ja vaktsineerimise maksumuse osaliseks hüvitamiseks
5. Teatripiletite maksumuse osaliseks hüvitamiseks
3. Eakatele makstavad toetused
1. Toimetuleku tagamiseks
2. Taastus- ja hooldusravi osaliseks hüvitamiseks
3. Abivahendite soetamise osaliseks hüvitamiseks
4. Retseptiravimite ja vaktsineerimise maksumuse osaliseks hüvitamiseks
5. Teatripiletite maksumuse osaliseks hüvitamiseks
4. Teistele abivajajatele (kodutud, töötud, kinnipidamiskohast vabanenud ja teised isikud) makstavad toetused
1. Toimetuleku tagamiseks
2. Retseptiravimite ja vaktsineerimise maksumuse osaliseks hüvitamiseks
5. Muud toetused
1. Erakorraliste kulude osaliseks hüvitamiseks
2. Õnnetusjuhtumite korral (päästeteenistuse või politsei kirjaliku tõendi alusel)
3. Lähedase inimese matuse korraldamiseks
4. Toitlustamise osaliseks hüvitamiseks
5. Üritustel osalemiseks
6. Perekonna sissetulekust mittesõltuvad sotsiaaltoetused
1. Ühekordne lapse sünnitoetus
2. Esmakordselt kooli mineva lapse toetus
3. Lapse sünnipäevatoetus
4. Mitmike (3 ja enam last) sünnitoetus
5. Puudega lapse toetus
6. Ellusuunamise toetus
7. Pensionäridele hinnatõusu kompenseerimise toetus

4.2.5 Sotsiaalteenused

Tallinna iseloomustab hästi väljaarendatud sotsiaalteenuste süsteem. Kuigi elanike sissetulekute poolest on Tallinn üks jõukamaid Eesti omavalitsusüksusi, on seoses 2008. aasta teisel poolel alguse saanud majanduskriisi süvenemisega kiiresti kasvanud toimetulekuraskustega isikute arv.

Reaktsioonina majanduskriisile on linnavalitsus koostanud ja linnavolikogu heaks kiitnud 2009. aastal Tallinna linna abipaketi linnaelanikule ja ettevõtjale. Abipakett keskendub kuuele olulisele valdkonnale: tööpuuduse leevendamisele, toetustele ja sotsiaalabile, raskustesse sattunud inimeste nõustamisele, soojusenergia kulude vähendamisele, ettevõtluse toetamisele ja tarbijate kaitsele, et säilitada elanike hõivatust ja luua maksimaalselt töökohti.

Linna omaduses olevate sotsiaaleluruumide arv ning elanike arv sotsiaalrajatistes on kasvanud – 2007. aastal elas linna sotsiaaleluruumides üle 1250 inimese. Süvenenud toimetulekuprobleemidega isikutele tagab linn ajutise peavarju ja eluaseme (koos lisanduvate sotsiaalteenustega). Lisaks pakub linn toitlustusteenust, osutab vältimatut sotsiaalabi ja rehabilitatsiooniteenuseid sotsiaalselt tundlikele sihtgruppidele ja vanglast vabanenud isikutele ning pakub õigusnõustamist. Koostöös mittetulundusühingutega on korraldatud abivajajate toitlustamine supiköörides ja varjupaigas. Vaja on suurendada toiduportsjonite arvu ja osutada teenust mahus, mis tagab toitumisvõimaluse kõigile abivajajatele.

2003. aastal alustas Lasnamäe linnaosas tööd rehabilitatsioonikeskus, mille eesmärk on aidata neid, kes ise on huvitatud oma elukorralduse muutmisest. 2005. aastal alustati kinnipidamiskohtadest vabanenud isikute rehabilitatsiooni- ja nõustamisteenuse osutamist. Vanglast vabanevate isikute rehabilitatsiooni teenused on suunatud tõrjutuse ennetamisele ning isikute ühiskonda lõimimisele ning nende teenuste osutamist on otstarbekas alustada võrgustikutööna juba kinnipidamiskohas.

Tasuta psühholoogilist kriisiabi on Tallinna linna elanikel olnud võimalik saada viimase 15 aasta jooksul. Alates 2002. aastast, kui Tallinna Kriisiabi Keskus reorganiseeriti ja teenust hakati ostma riigihanke korras, on teenuse maht suurenenud ning nõustamisteenuse liigid mitmekesistunud.

Sotsiaalset kaitset vajavate ja seda saanud laste arv on viimase viie aasta jooksul püsinud suhteliselt samal tasemel. Viimase kümnendi jooksul on tekkinud vajadus mitme uue teenuse järele ning on lisandunud nende teenuste osutajaid: sõltuvushäiretega laste ja noorukite osakond Tallinna Lastehaiglas, Tallinna Lastekodu Maarjamäe keskus, Tallinna Lastekodu Nõmme keskuses ema ja lapse varjupaik, laste abitelefoni jne. Vanemliku hoolitsuseta lastele on linnas kolm varjupaika, perevägivalda kannatanud ja toimetulekuraskustes emadele lastega kaks varjupaika. Perede seas on nõutud psühholoogiline nõustamine, konfliktsituatsioonide lahendamine ning pereteraapia.

Puuetega inimestele osutab linn hulka teenuseid, mille kvaliteet on aasta-aastalt paranenud. Linnal on üha kasvav vajadus osutada teenuseid vaimupuudega inimestele ning jätkub Tallinna Lastekodu Lasnamäe keskuses raske ja sügava vaimu- ja/või liitpuudega inimestele osutatava ajutise päeva- ja ööpäevahoiuteenuse väljaarendamine. Puuetega laste vanematele jätkatakse perekonda toetavate teenuste osutamist ning teenuste valiku ja ajaliste võimaluste laiendamist.

Pensionäride osakaal linna elanikkonnas on püsinud 25–26% lähedal. See on paari protsendipunkti võrra väiksem kui riigis üldiselt. Linn osutab eakatele koduteenuseid, üldhooldekodu teenuseid ning muid eaka inimese perekonda toetavaid teenuseid. Avahooldusteenuseid osutavad linnaosade sotsiaalkeskused ja vanurite päevakeskused. Eakate sotsiaalhoolekande arendamisel on prioriteediks olnud koduhooldus. Aastal 2002 alustas Tallinn esimesena Eestis koduõendus-hooldusteenuse osutamist ja finantseerimist linna eelarvelistest vahenditest.

4.2.6 Suhtelise vaesuse määr

Tallinna 11%line suhtelise vaesuse määr on õnneks väiksem kui Eesti erinevates maakondades, Eesti suhtelise vaesuse määr on 19,5% (nende isikute osakaal, kelle ekvivalentnetosissetulek on väiksem kui 60% leibkonna liikmete aasta ekvivalentnetosissetuleku mediaan).

Põliselanike puhul on oluline vaesusriski mõjutaja rahvus ja põliselanikest mitte-eestlaste puhul omakorda eesti keele oskus. Eesti keele piisav oskus on oluline vaesusriski vähendaja ka immigrantrahvastiku puhul, kuigi mitte-eestlastest immigrantide ja põliselanike puhul oli sellest veelgi tähtsam omandatud haridustase. Haridustase oli kõige olulisem tööhõive mõjutaja ka eestlastest põliselanike seas.

Naiste positsioon meestega võrreldes on mõnevõrra paranenud, peegeldades eelkõige muutusi tegevusvaldkondades, kus nii majanduskriisi mõju kui ka traditsiooniline meeste hõivatus on olnud suurim. Üks selliseid valdkondi on näiteks ehitus.

Töötutest on suurimas vaesusriskis pikaajalised (üle 12 kuu) töötud. Pikenenud töötusperioodi jooksul vähenevad inimese senise töö ja haridustee käigus omandatud oskused ja tema väärtus tööjõuna, samuti kaob harjumus tööd teha. Ka on tööandjad pikaajaliste töötute tööalase võimekuse suhtes küllaltki skeptilised. Sageli lisanduvad pereprobleemid, kuritegevusele kaldumine ja suitsidaalsus. Seoses pikaajalise töötusega toimuvad suured muutused indiviidi sotsiaalsetes võrgustikes. Esimesena muutuvad formaalsed võrgustikud. Suhtlemine kolleegidega väheneb või lõpeb, üldine kogukonna tegevustes osalemise aktiivsus kahaneb, sõltuvus sotsiaalabist ja ametnike võrgustiku kättesaadavusest aga suureneb. Edasises toimetulekus saab määravaks see, kui palju muutunud toetusvõrgustikud inimest tegelikult aitavad.

4.3 Kogukonna kaasatus

4.3.1 Sotsiaalsed tervisemõjurid

Kuigi tervise sotsiaalsetel mõjuritel on rahvastiku tervisele määrav toime, on sotsiaalsest sidususest tulenevaid näitajaid Eestis tervikuna uuritud vähe. Allpool toodud andmed on aastast 2004 ja peegeldavad tallinlaste arvamusi võrreldes Eesti keskmisega.

Tunnetatud turvalisus

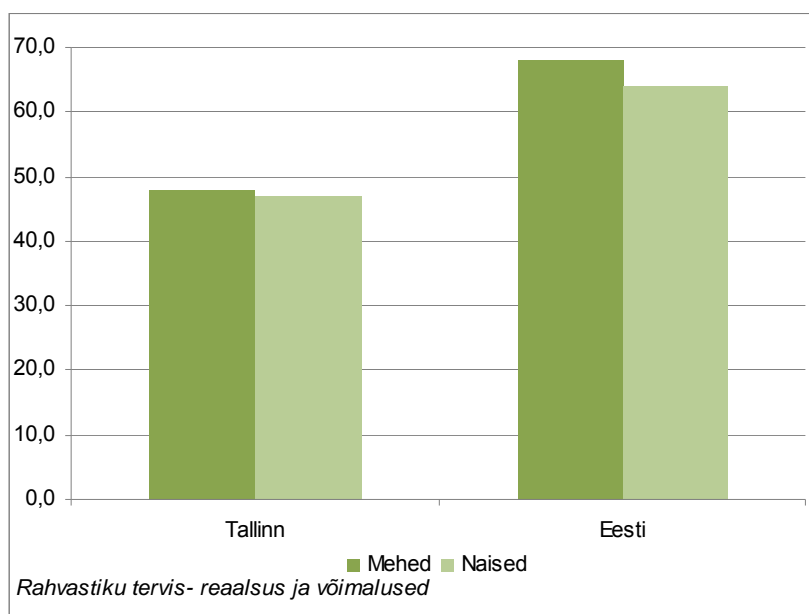
Kodukandi turvalisusel on oluline seos tervisega. Küsitlusel ilmnas, et 48% Tallinna meestest ja 47% naistest peavad oma naabruskonda turvaliseks (Eesti keskmine vastavalt 68% ja 64%) (joonis 4.11). Seda, et enamikku inimesi võib usaldada, arvab 34% Tallinna meestest ja 42% naistest (Eesti keskmine vastavalt 52% ja 47%).

Sotsiaalne toetus

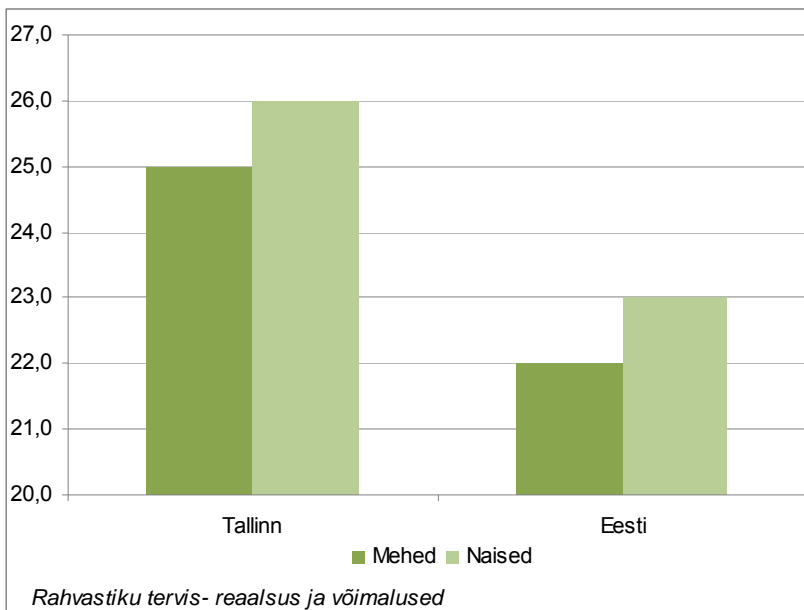
83% Tallinna meestest ja 85% naistest on kindlad, et hätta jäädes saavad nad abi sõpradelt (Eesti keskmine vastavalt 84% ja 87%). 51% Tallinna meestest ja 55% naistest arvab, et inimesed nende kodukandis üldiselt aitavad, kui vaja (Eesti keskmine vastavalt 68% ja 66%).

Sotsiaalsed võrgustikud

25% Tallinna meestest ja 26% naistest on mõne ühiskondliku organisatsiooni liikmed (Eestis vastavalt 22% ja 23%) (joonis 4.12). Oma töökaaslasi peab ka oma sõpradeks 65% Tallinna meestest ja naistest (Eestis keskmiselt 69%). End tunnetab meeskonnaliikmena 75% tallinlastest, see kattub Eesti keskmisega. Oma kodukandis on inimesi, kellega kohtub regulaarselt 63% Tallinna meestest ja 74% naistest (Eesti keskmine vastavalt 77% ja 84%).

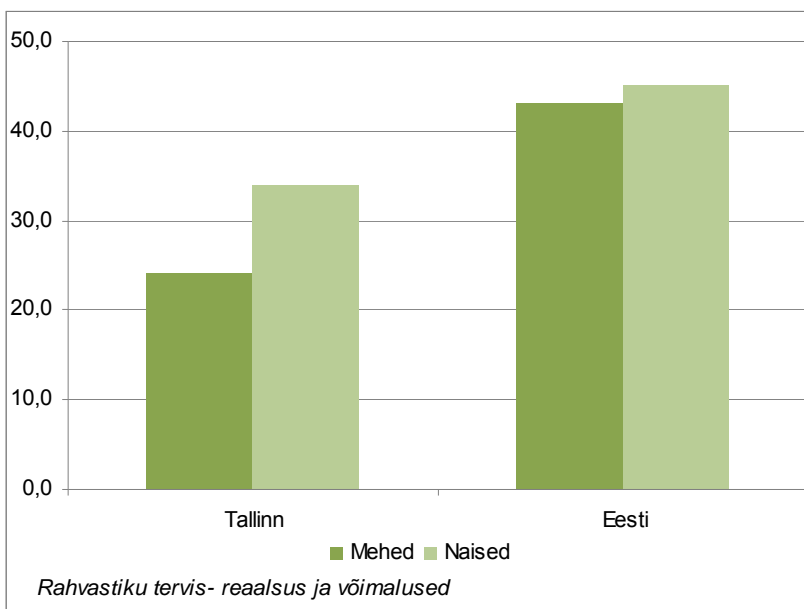
Joonis 4.11. „Mu kodukand on tuntud turvalisena” (%).

Joonis 4.12. Mõnda ühiskondlikku organisatsiooni kuulumine (%).

Sotsiaalne vastutus

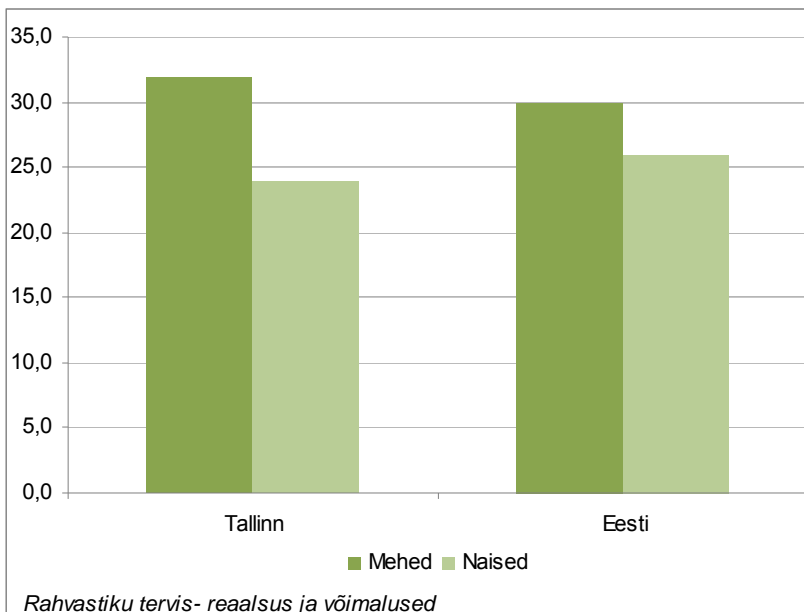
Hoolimine naabruskonnast väljendub mitmeti. 57% Tallinna meestest ja 65% naistest vastab, et mõnikord võtab maast ka teiste pillatud prügi (Eestis vastavalt 72 ja 76%). Omal algatusel teeb mõne töö kodukandis ära 57% meestest ja 54% naistest Tallinnas, Eestis aga vastavalt 70% ja 62%. Vaid 24% Tallinna meestest ja 34% naistest avaldab, et osaleb kodukandi tegevustes (Eestis vastavalt 43% ja 45%) (joonis 4.13).

Joonis 4.13. „Ma osalen kodukandi tegevustes” (%).

Kriitiline teadlikkus

Vaid 32% Tallinna meestest ja 24% naistest arvab, et suudab oma tegevusega kodukandi rahva tervises muutusi esile kutsuda (joonis 4.14). Samas kinnitas suur osa vastanutest – 86% meestest ja 91% naistest –, et kodukandi probleemid on tõsised (Eestis keskmine vastavalt 88% ja 90%). Suhteliselt tagasihoidlikuks jäi arvamus oma teadmiste ja toimetulekuoskuste kohta – vaid 35% meestest ja 23% naistest arvas, et neil on piisavalt teadmisi ja oskusi viia kodukandis ellu tervist toetavaid muudatusi (Eestis vastavalt 37% ja 25%).

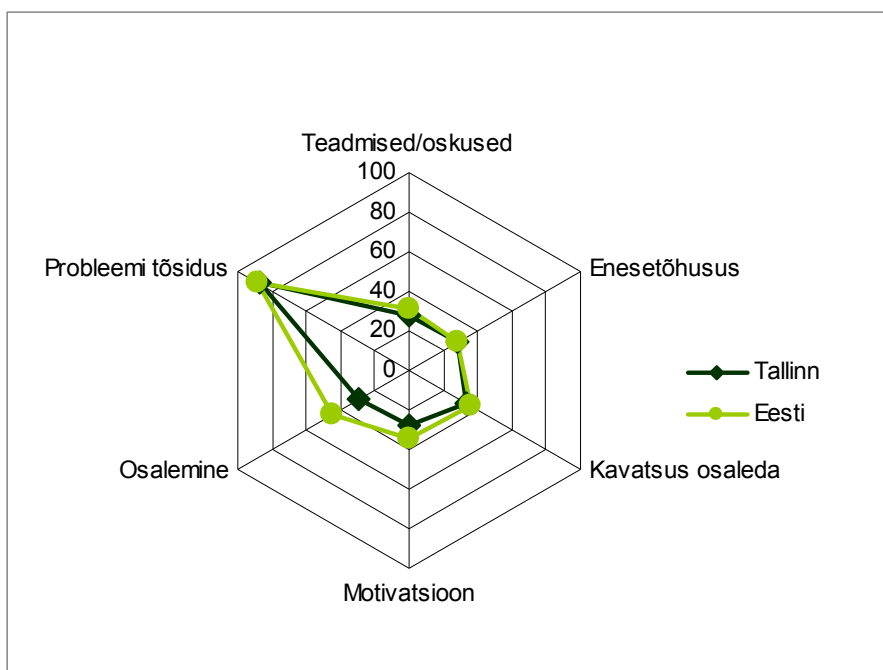
Joonis 4.14. „Ma suudan muuta elu oma kodukandis” (%).

Sotsiaalne motivatsioon

Tähelepanuväärne on, et 28% Tallinna meestest ja naistest on motiveeritud tegelema paikkonna problemaatiliste küsimustega (Eestis vastavalt 37% ja 31%). 35% Tallinna meestest ja 30% naistest kavatses hakata rohkem tegelema naabruskonna probleemidega (Eestis vastavalt 38% ja 34%).

Võimestumine

Võimestumise baromeetrist ilmneb, et vastanud hindavad oma rolli, kavatsusi, enesetõhusust ja motivatsiooni tegelda kodukandi terviseprobleemidega muret tekitavalt madalaks (joonis 4.15). Aktiivsus kodukandi probleemide lahendamisel on suhteliselt väike, alla kolmandiku vastanutest on osalenud viimasel aastal kohaliku probleemi lahendamisel.

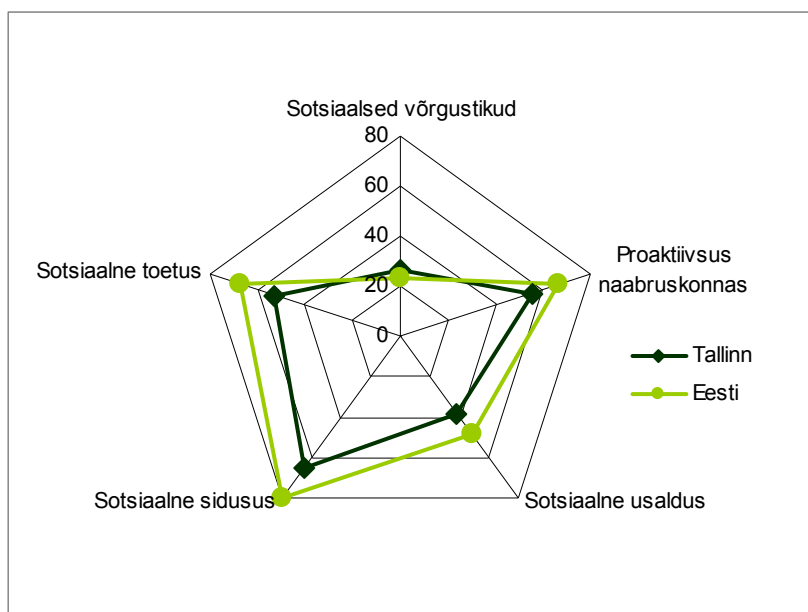

Joonis 4.15. Naabruskonna võimestumise baromeeter.

Sotsiaalse kapitali baromeeter

Sotsiaalse kapitali indikaatorid – usaldus, sotsiaalne toetus, võrgustikud, inimeste aktiivsus ja sotsiaalne sidusus (joonis 4.16) – näitavad, et Tallinna küsitletute hulgas on suhteliselt tugev kokkuhoidmistunne, sotsiaalne proaktiivsus ja sotsiaalse toetuse tunne, mis on head tervist toetavad indikaatorid. Vähene on aga sotsiaalne usaldus ja võrgustikes osalemine, st aktiivne tegutsemine paikkonna terviseprobleemide lahendamisel.

Joonis 4.16. Sotsiaalse kapitali baromeeter.

4.3.2 Kogukonna motivaatorid

Tallinn premeerib tublisid linlasi tunnustusauhindadega. Häid saavutusi ja sponsoreid tunnustatakse ka Tallinna ametite ja linnaosade valitsuste kaudu.

Tallinna linna teenetemärk on linna autasu, mis antakse füüsilisele isikule Tallinnale osutatud eriliste teenete eest. Teenetemärk võidakse anda nii Eesti kodanikule kui ka välismaalasele.

Tallinna vapimärk on linna autasu, mis antakse füüsilisele isikule linna erilise austusavaldusena. Vapimärki on antud alates 1997. aastast.

Tunnustusauhinda „Tallinna aasta noorsootöötaja“ annab välja Tallinna Spordi- ja Noorsooamet. Sellega tunnustatakse noorsootöötajaid ja nende organisatsioone, kes on aasta jooksul silmapaistvalt tegutsenud noorsootöö vallas ning nende töö on olnud märkimisväärne ja oluline Tallinna noortele ja Tallinna noorsootöö edendamisele.

Tallinna Haridusameti antavad tunnustusauhinnad

Konkursiga „Innovaatiline tegu“ tunnustab Tallinna Haridusamet haridusasutuste innovaatoreid, tutvustab uuenduslikke ideid teistele haridusasutustele ja üldsusele ning motiveerib koole ja lasteaedu tegema uuendusi.

Auhinnaga „Parim lõimumisprojekt“ tunnustab Tallinna Haridusamet eesti ja vene õppekeelega haridusasutuste lõimumiskoostööd, tutvustab koostöö ideid teistele haridusasutustele ja üldsusele ning motiveerib koole ja lasteaedu üheskoos tegutsema.

Tallinna haridusasutuste kvaliteediauhinna eesmärk on tunnustada Tallinna väljapaistvaid tulemusi saavutanud haridusasutuste ja pedagoogide tööd; leida enese- ja välishindamise abil haridusasutuste parendusvaldkonnad ning tugevad küljed.

Konkursiga „Sõbralik koolisöökla“ soovib Tallinna Haridusamet suunata toitlustajaid, koolijuhte, õpilasi, õpetajaid ja lapsevanemaid enam mõtlema oma igapäevaste valikute, sh toidumisvalikute, käitumisviiside ja tegevuste üle, mis mõjutavad koolilaste tervist ning heaolu. Konkursi eesmärk on pöörata suuremat tähelepanu söögikultuuri ja õpilaste teadlikkuse parandamisele ning toetada ja propageerida tervislikke valikuid.

Noore õpetaja konkursiga tunnustab Tallinna Haridusamet Tallinna haridusasutuste noori ja edukaid õpetajaid.

eÕpetaja konkursiga tunnustab Tallinna Haridusamet Tallinna haridusasutuste pedagooge, kes kasutavad edukalt info- ja kommunikatsioonitehnoloogiat vahenditeks.

Innovaatilise õpetaja konkursiga tunnustab Tallinna Haridusamet Tallinna haridusasutuste innovaatilisi õpetajaid.

Tallinna Kultuuriväärtuste Ameti antav tunnustusauhind

Tallinna Kultuuriväärtuste Amet annab iga aasta detsembris välja **kultuuriteo auhinna**, mille eesmärk on osutada tähelepanu ja anda preemiaid kultuurisündmustele ja loovinimestele.

Tallinna Kommunaalameti antavad tunnustusauhinnad

Projekt „Hoovid korda“ – Tallinna linn asus toetama korteriühistute hoovialade korrastamist 2005. aastal. 27. märtsil 2006. aastal jõustus Tallinna Linnavalitsuse määrus, millega kehtestati projekti „Hoovid korda“ raames hoove korrastavate korteriühistute toetamise kord.

Praeguseks on projekt „Hoovid korda“ edukalt käivitatud ning korteriühistute huvi projekti vastu on aasta-aastalt kasvanud. 2010. aastal on linnaeelarves selleks eraldatud 10 miljonit krooni. Kolmel viimasel aastal on linn tunnustanud projektis osalenud parimaid korteriühistuid väljapaistva töö eest preemiaga.

Projekt „Fassaadid korda“ on osa Tallinna linna abipaketist linnaelanikule ja ettevõtjale, mis kehtestab Tallinna elamuid energiasäästlikumaks muutvate ühistute linnapoolse toetamise korra ning reguleerib energიაuditi soovitude alusel ühistute sihttoetamist vajaliku ehitusprojekti koostamisel ja elluviimisel. Projekt „Fassaadid korda“ annab võimaluse toetada ja innustada ühistuid korterelamute korrastamisel. Kortere lamute renoveerimislaenu sihtgrupiks on enne 1993. aastat ehitatud kolme või enama korteriga elamud, millele on koostatud energiaaudit. 2010. aastaks on linn eraldanud fassaadide korrastamise toetuseks 10 miljonit krooni.

Lillefestival toob Tallinna aiandus- ja lillehuvilisi nii Eestist kui ka mujalt maailmast ning selle eesmärk on anda osalejatele võimalus kujundada silmapaistev iluaed ja seeläbi tutvustada ennast. Festivalikülalastajad saavad nautida loojate fantaasialendu, tutvudes kõrgetasemelise aiakunstiga ning jälgides taimede arengut iluaias varakevadest sügiseni.

„Põhjala valguspärl“ – Tallinna linn korraldab igal aastal konkursi parima arhitektuuri- ja kujundusvalgustuse objekti leidmiseks.

Kultuuriteo auhinna annab Tallinna Kultuuriväärtuste Amet kultuurisündmustele ja loovinimestele tähelepanu osutamiseks ja preemiate eraldamiseks välja ühel korral aastas detsembris.

Parima haljastusega suvekohviku tiitli annab välja Tallinna Keskkonnaamet.

Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuamet nimetab aasta lõpul **parimad tervishoiu- ja sotsiaaltöötajad**.

„Tallinna kodurahuprogramm“ töötati välja 2007. aastal pärast aprillisündmusi, mis kahjustasid oluliselt rahvussuhete stabiilsust ja vähendasid elanike turvatunnet. Selleks, et ära hoida aprillirahutuste laadsete sündmuste kordumist, pidasid Tallinna linnajuhid väga oluliseks, et Tallinnal oleks oma tegevuskava, mille abil leevendada rahvuslikke pingeid ja tagada kodurahu.

Kodurahuprogramm on viinud kokku tuhandeid eestlasi ja teiste rahvuste esindajaid. Käivitatud protsess on haaranud kaasa u 15 000 tallinlast, kes on osalenud foorumitel, töörühmades, koolitustel, seminaridel, luuleklubides, tantsumaratonidel, joonistusvõistlustel, sportlikel üritustel jm. Ühised ettevõtmised on aidanud üksteist paremini tundma õppida ning ületada suhtlemisbarjääre.

2,5 aastaga on Tallinnal välja kujunenud koolitatud ja motiveeritud meeskond ja toetajaskond, kuhu kuulub sadu tallinlast. Siia kuuluvad nii eesti- kui ka venekeelsed kodanikuühendused, ajakirjanikud, õpetajad, õppejõud, tudengid, õpilased, ettevõtjad, spetsialistid ja eksperdid, samuti linnajuhid, volikogu liikmed, linnaspetsialistid jt. Tallinnal on kindlad partnerid, kellega koos edasi minna ja kellele toetuda.

Perioodil 2007–2009 toiminud kodurahuprogramm tugines järgmistele tegevusprintsipiidele: avatud ja laiapõhjalised foorumid, mõttekojad viie töörühma näol, uusi ideid andvad projektikonkursid, uuringute korraldamine, seminarid ja koolitused ning rahvusvaheline koostöö.

4.3.3 Elanike kaasamine

MTÜ Vabatahtlik Reservpäästerühm

MTÜ Vabatahtlik Reservpäästerühm on tegutsenud aastast 2002, mittetulundusühinguna registreeriti see 2005. aasta kevadel. MTÜ-sse Vabatahtlik Reservpäästerühm kuulub 2009. aasta seisuga 143 liiget, kellest 60% on Tallinna elanikud ja ülejäänud valdavalt Harju- ja Raplamaalt. Liikmete arv kasvab pidevalt.

Päästerühm loodi kutseliste päästjate abistamiseks suurõnnetustel (metsapõleng, õlireostus, loodusõnnetused) ja politsei toetamiseks kadunud inimeste otsingul maastikul või varemtes. Aja jooksul on MTÜ tegevustele lisandunud ohutusalane ennetus- ja koolitustöö.

Kõikidel päästerühma liikmetel on üldjuhul võimalik osaleda nii pääste-, otsingu-, ennetus- kui ka koolitustegevuses võrdsetel alusel.

Naabrivalve piirkonnad

MTÜ Eesti Naabrivalve on 5. mail 2000 kodanikualgatuse korras asutatud ühing, mille eesmärk on parandada elanike turvalisust kodudes ja nende lähemas ümbruskonnas elanike enda aktiivse tegutsemise tulemusel.

Eesmärgi saavutamiseks aitab MTÜ Eesti Naabrivalve kaasa elukeskkonna turvalisusega tegelevate mittetulundusühingute ja liikumiste tekkele ja tegevusele, tutvustab kogukonna turvalisuse põhimõtteid, annab välja trükiseid ja korraldab koolitusi ning arendab koostööd riigi ja kohalike omavalitsuste, politsei ja teiste asutustega.

MTÜ Eesti Naabrivalve on elukeskkonna turvalisusega tegelevaid mittetulundusühinguid ja isikuid ühendav organisatsioon, mis jagab oma liikmetele elukeskkonna turvalisuse alast teavet ja koolitust ning on oma liikmete esindaja koostööpartnerite leidmisel ja nendega koostöö arendamisel.

Naabrivalvega saab liituda olenemata sellest, kas piirkonnas on üks kortermaja, eramajad või hoopis suvilad. Liitumisel on palju häid külgi. Esiteks saavad naabrid omavahel tuttavaks: see aitab vähendada anonüümsust piirkonnas ja nii on võõrad kergesti märgatavad. Samuti on ühine tegutsemine tulemuslikum kui üksiku inimese pingutused muuta kodukohta turvalisemaks. Tugivõrgustiku loovad naabrivalve ühing, omavalitsus ja politsei. Naabrivalve liikumisega liitumine julgustab inimesi teatama tähelepanekutest ja korrariikumistest, millesse nad seni ei ole sekkunud.

Kui varem võis täheldada, et MTÜ Eesti Naabrivalve pidas oluliseks eeskätt sektorite arvu suurendamist, siis nüüdseks on tähelepanu suunatud kvaliteedile. St enam ei ole peamine, kui palju sektoreid on, vaid see, kui hästi nad toimivad.

Viimase 3–4 aasta trend näitab, et Tallinnas tuleb aastaga juurde kümnekond naabrivalve sektorit 400–500 majapidamisega. 2009. aasta lõpp ja 2010. aasta algus näitasid kasvavat huvi naabrivalve piirkondadega liitumise vastu, mis võib olla tingitud elanike hirmust kuritegevuse suurenemise ees tulenevalt majanduslangusega kaasnevatest sotsiaalsetest probleemidest.

MTÜ Eesti Naabrivalve hinnangul on naabrivalve piirkondade arvu suurenemine piiratud rahaliste ressursside nappuse tõttu. Linnapoolne rahastus kahanes 2009. aastal võrreldes 2008. aastaga ligi viis korda.

Tallinnas on kaheksa naabrivalve piirkonda, milles on omakorda 160 tegutsevat sektorit. Naabrivalvega on Tallinnas seotud 5604 kodu.

Tabel 4.2. Tallinna naabrivalve piirkondade arv.

Piirkond	Sektorite arv	Kodude arv
Kesklinn	55	899
Nõmme	25	561
Kristiine	18	562
Haabersti	17	14
Põhja-Tallinn	15	322
Lasnamäe	14	630
Mustamäe	10	655
Pirita	6	116
Kokku	160	5604

Abipolitseinike formeering

Vastavalt abipolitseiniku seadusele (vastu võetud 20. aprilli 1994. a seadusega (RT I 1994, 34, 533)) on abipolitseinik isik, kes ei kuulu politsei koosseisu, kuid kes vabatahtlikult osaleb politsei tegevuses abipolitseiniku seaduse ja muude seaduste ning õigusaktidega kehtestatud juhtudel ja korras.

Esimene organiseeritud abipolitseinike formeering loodi Harjumaa 1999. aasta detsembris toonase Tallinna Politseiprefektuuri Lõuna politseiosakonna juurde. Esimesed abipolitseinikud olid suuremas osas kaitseliitlased. Abipolitseinike töö tõhusamaks koordineerimiseks moodustati 2003. aasta suvel abipolitseinike formeeringud ka teistes prefektuuri struktuuriüksustes. Politsei reformimisega 2004. aastal loodi abipolitsei formeeringud ka korrakaitseosakonna ning Harjumaa politseiosakondade juurde. Abipolitseinik kinnitatakse formeeringusse elukoha järgi, näiteks Lasnamäel elav abipolitseinik kuulub Ida politseiosakonna formeeringusse. Põhja Politseiprefektuuri abipolitseinike formeering koosneb kümnest üksusest, millest kuus on territoriaalsed ja kolm spetsialiseeritud rühmad ning üks reservüksus.

4.3.4 Kultuurielus osalemise võimalus

Tallinlastel on suurepärased kultuurielus osalemise võimalused. Kokku tegutseb Tallinnas 162 eri alluvusega kultuuri-, spordi- ja meelelahutusasutust, 137 spordi- ja jäähalli ning 25 muud kultuurikeskust ja kontserdipaika.

Linna hallatavates kultuuriasutustes pakutakse elanikele mitmekülgseid vaba aega sisustavaid ja vaimseid võimeid arendavaid tegevusi, loominguilise eneseteostuse, huviringides osalemise ja vaba aja veetmise võimalusi.

Tallinna linna haldusallas on:

- muuseumid (Tallinna Linnamuuseum ühendab kümme muuseumi) – eesmärk on linna ajaloo ja siin elanud inimestega seotud ainese avalikkusele vahendamine ning ajaloo ja kultuuriloo väärtustamine;
- kontsert- ja etendusasutused (Tallinna Linnateater, Tallinna Filharmoonia) – eesmärk on luua muusika- ja teatrikunsti tutvustamise võimalusi ning väärtustada loomingut;
- kultuurikeskused ja rahvamajad (Pelgulinna Rahvamaja; Vene Kultuurikeskus; Tallinna Toomklubi; Salme Kultuurikeskus; Nõmme Kultuurikeskus; Lindakivi Kultuurikeskus; Pirita Vaba Aja Keskus; Mustamäe Kultuurikeskus „Kaja”; Tallinna Rahvaülikool; Tallinna Kultuuriseltside Teabekeskus) – eesmärk on pakkuda linnaelanikele mitmekesiseid vaba aja veetmise, sealhulgas harrastus- ja seltsitegevuse arendamise ning kontsertide, etenduste ja näituste korraldamise võimalusi;
- Tallinna Loomaaed – eesmärk on pakkuda linlastele looduslähedast puhkevõimalust, tagada liigikaitse zooloogilise uurimistöö ja ökoloogilise kasvatuse kaudu ning populariseerida loodus- ja keskkonnaalaseid teadmisi.

Tallinnal on välja kujunenud mitmekesine kultuuri- ja meelelahutusürituste kalender, tuntumad rahvusvahelised festivalid on Jazzkaar, PÖFF, Brigitta festival jpt.

Linn toetab kultuurivaldkonnas tegutsevaid mittetulundusühinguid, seltse ja liite ning nende kaudu kodanike omaalgatust. Elanike kultuuritarbimine on viimasel kümnendil kasvanud, kuid elanike kultuurilise isetegevuse osa võiks olla palju suurem.

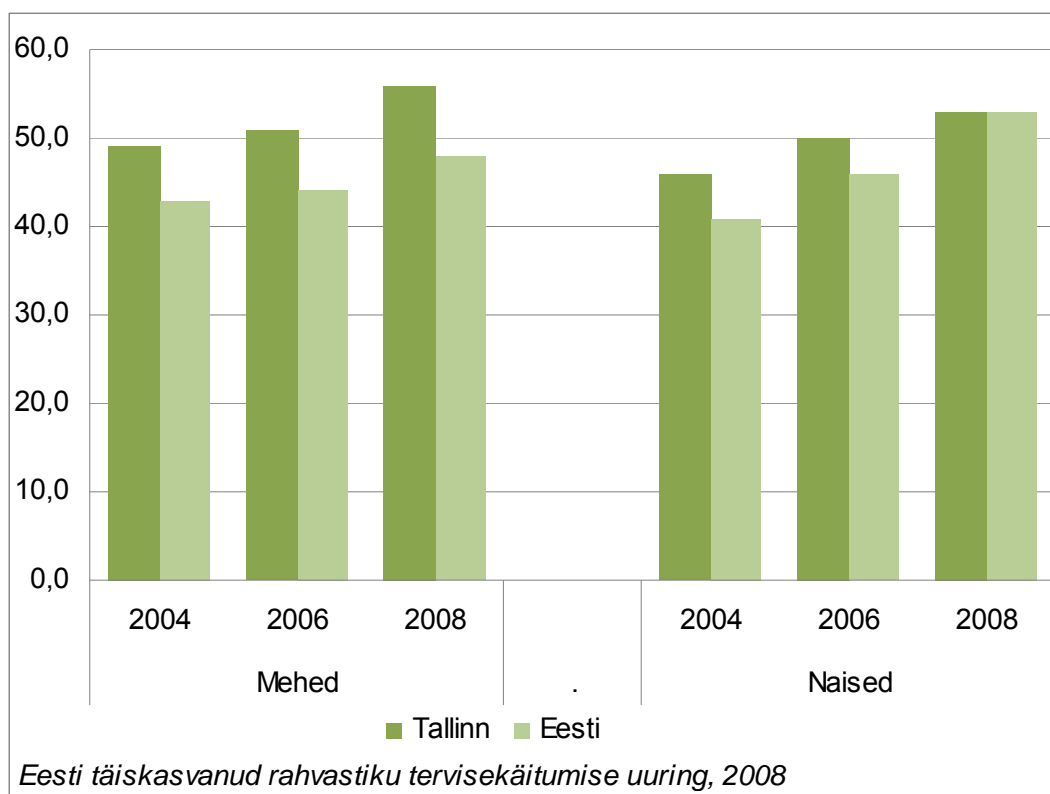
Programmi „Tallinn – Euroopa kultuuripealinn 2011“ põhisuund on haarata kultuuritegevusse võimalikult suur osa linnakodanikke. Programmi eesmärk on suurendada linnakodanike aktiivsust, algatada rahvusvahelisi koostööprojekte, suurendada eestlaste ja teiste rahvuste esindajate kultuurilist läbikäimist, muutes Tallinna avatumaks ja mitmekultuurilisemaks.

5. TÄISKASVANUTE TERVIS JA ELUVIIS

Individuaalsed tervist mõjutavad valikud, eelkõige suitsetamise, tasakaalustamata toitumise, alkoholi kuritarvitamise ja kehalise passiivsuse koostoime, suurendavad oluliselt paljude mittenakkuslike haiguste, nagu südame-veresoonkonna haiguste ja vähktõve esinemissagedust.

5.1 Subjektiivne tervisehinnang

Elukvaliteedi üks paremaid indikaatoreid on inimeste enda antud hinnang oma tervises seisundile. Subjektiivne tervisehinnang peegeldab pigem heaolu ja sotsiaalset tervist kui haiguste puudumist. Elanikkonna tervis on enesehinnangute alusel aastatel 2004–2008 veidi paranenud (joonis 5.1). 2008. aasta uuringu alusel pidas üle poole Tallinna elanikest oma tervises seisundit heaks või väga heaks ning halvaks või väga halvaks u 3% linnaelanikest. Tallinlaste tervisehinnangud olid Eesti keskmistest näitajatest positiivsemad.

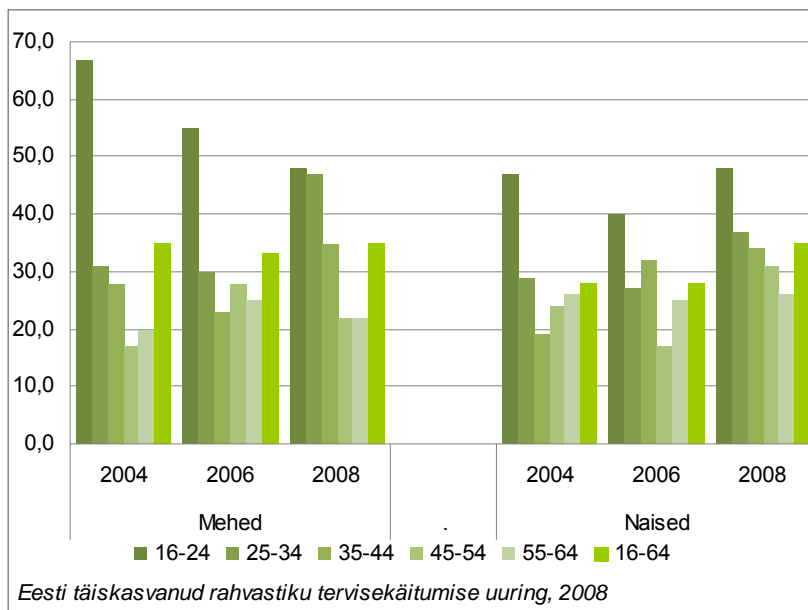

Joonis 5.1. Tallinna elanike tervise enesehinnang (%).

Suurimad positiivsed muutused subjektiivses tervise enesehinnangus toimusid vanuserühmades 16–34 aastat. Samas ei ole meeste vanuserühmas 45–54 aastat ja naiste vanuserühmas 55–64 aastat enesehinnang tervisele paremaks muutunud.

5.2 Füüsiline aktiivsus

Viimase kümne aasta jooksul ei ole elanikkonna kehaline aktiivsus oluliselt muutunud. Ligikaudu 1/3 Tallinna meestest ja naistest tegeleb vähemalt korra nädalas tervisespordiga 30 minutit või enam, mis ei erine Eesti keskmisest näitajast.

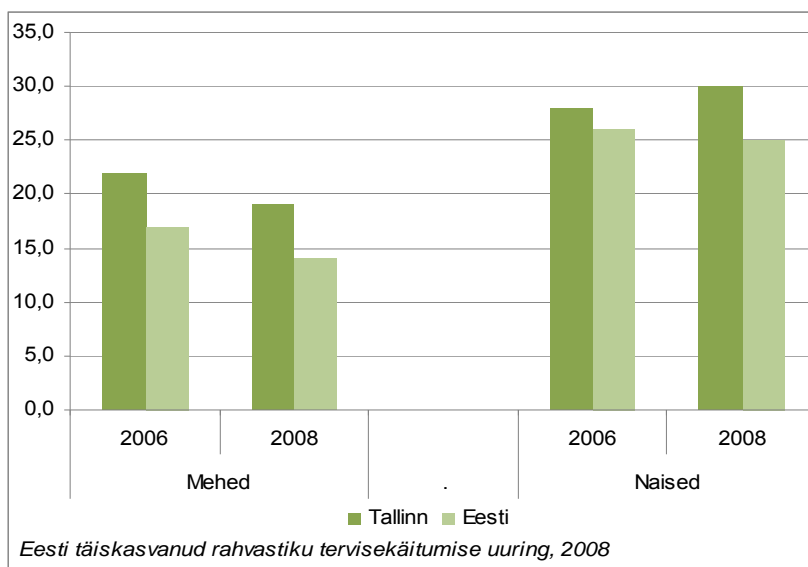

Joonis 5.2. Tallinna elanike tervisespordi harrastamine (%).

Aastatel 2004–2008 täheldati positiivseid suundumusi tervisespordi harrastamisel meestel vanuserühmas 25–44 aastat ja naistel vanuserühmas 25–54 aastat (joonis 5.2). Kasvanud on enam kui kord nädalas vabal ajal tervisespordiga tegelevate inimeste osakaal vanuses 25–34 aastat: meestel 31%lt 47%ni ja naistel 29%lt 37%ni. Noorematel meestel vanuserühmas 16–24 aastat kehaline aktiivsus aga hoopis vähenes.

5.3 Toitumine

Elanike toitumistavad on viimastel aastatel muutunud tervislikumaks. Positiivne trend ilmnes aastatel 2006–2008 naistel värskel juur- ja puuvilja söömisel ning meestel värskel puuvilja söömisel. Samas sööb iga päev värsked juurvilja vaid alla viiendiku meestest ja alla kolmandiku naistest (joonis 5.3).

Joonis 5.3. Värskel juurvilja söömise sagedus täiskasvanute seas (%).

Puuvilju tarvitavate meeste osakaal on peaaegu kaks korda väiksem naiste omast nii Tallinnas kui ka kogu Eestis (joonis 5.4).

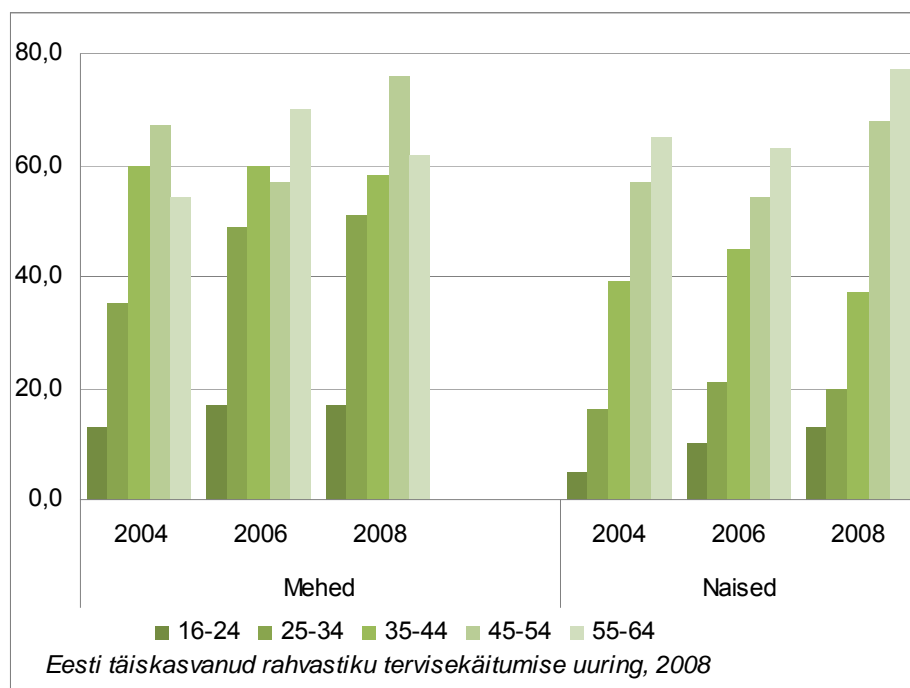

Joonis 5.4. Värske puuvilja söömise sagedus täiskasvanute seas (%).

5.4 Ülekaalulisus

Ülekaalulisus on Eesti elanike seas kasvav probleem. Aastatel 2004–2008 on ülekaaluliste/rasvunud (kehamassiindeks ≥ 25) meeste arv kasvanud 44%lt 53%ni ning naiste arv 39%lt 44%ni, seejuures on meeste ülekaalu probleem kasvanud kiiremas tempos (+9%) kui naiste oma (+5%).

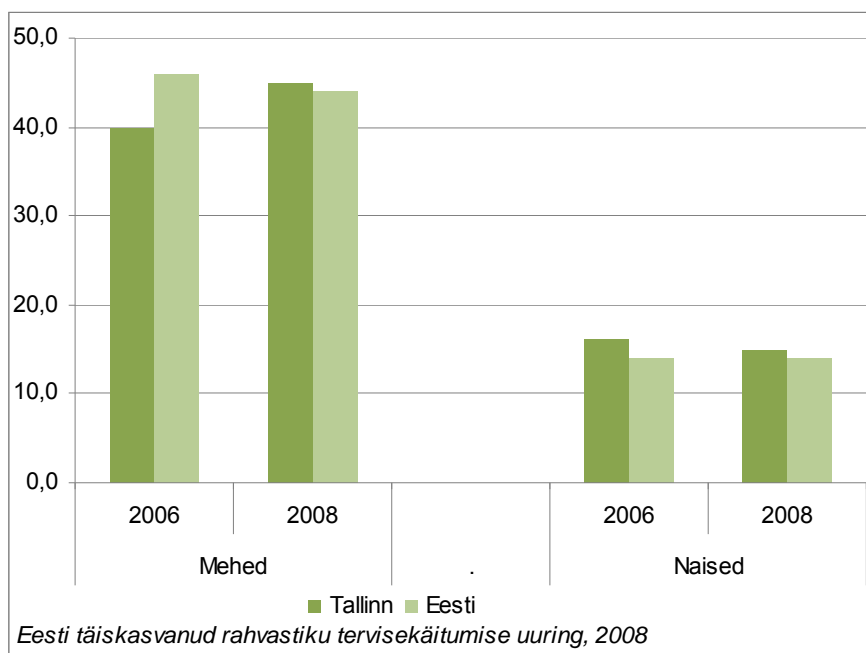
Võrreldes ülekaaluliste/rasvunute hulka Tallinna elanike vanuserühmades ilmnes, et vanuserühmas 23–34 aastat on näitaja peaaegu kolm korda suurem meestel ja kaks korda suurem naistel kui vastavad näitajad vanuserühmas 16–24 aastat (joonis 5.5). Kõige rohkem ülekaalulisi ja rasvunud on vanuserühma 45–54 aastat kuuluvate meeste (76%) ja vanuserühma 55–64 aastat kuuluvate naiste hulgas (77%).

Joonis 5.5. Ülekaaluliste/rasvunute jaotus Tallinna elanike seas soo ja vanuse järgi (%).

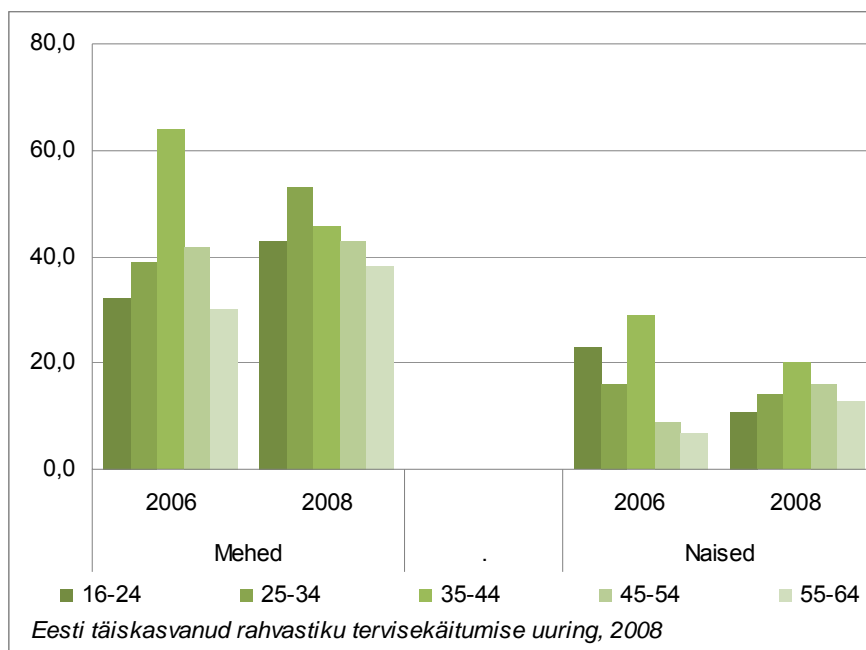
5.5 Alkoholi tarbimine

Alkohol on üks peamisi globaalseid riskifaktoreid nii sotsiaalse kahju kui ka elanike halvenenud tervise poolest. Sõltuvusainete suur tarbimine tallinlaste poolt on endiselt murettekitav. Mitu korda nädalas tarbib alkohoolseid jooke 45% meestest ja 15% naistest, olulist erinevust Eesti keskmistest näitajatest ei ole (joonis 5.6).

Joonis 5.6. Viimase 12 kuu jooksul alkoholi tarbinute jaotus täiskasvanute seas (%).

Aastatel 2006–2008 on regulaarselt alkoholi tarbivate inimeste osakaal Tallinna nooremate meeste ja üle 45-aastaste naiste seas oluliselt suurenenud: vanuserühma 16–24 aastat kuuluvate meeste seas 32%lt 43%ni ja vanuserühma 25–34 aastat kuuluvate meeste hulgas 39%lt 53%ni (joonis 5.7). Noorematel naistel ja meestel vanuserühmas 35–44 aastat tarbimine isegi vähenes.

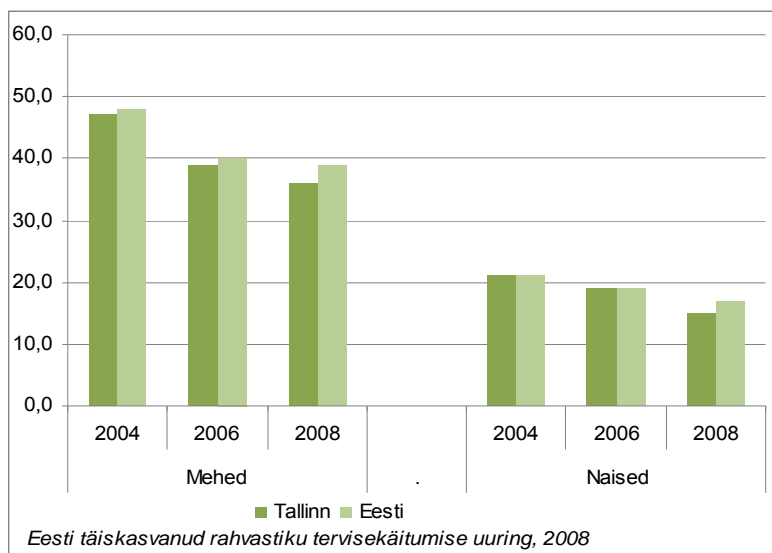
Joonis 5.7. Viimase 12 kuu jooksul alkoholi tarbinute jaotus vanusrühmiti Tallinna elanike seas (%).

5.6 Suitsetamine

Eesti täiskasvanute tervisekäitumise uuring näitab suitsetamise märgatavat vähenemist: 2004. aasta küsitluse põhjal on Tallinna elanike seas igapäevaste suitsetajate osakaal vähenenud meestel 11% võrra ja naistel 6%, kuid võrreldes teiste Skandinaavia maadega jääb näitaja endiselt kõrgeks. 2008. aastal oli igapäevasuitsetajaid 36% Tallinna meestest ja 15% naistest, näitaja ei erinenud Eesti keskmisest oluliselt (joonis 5.8). Kõige rohkem igapäevasuitsetajad on vanuserühma 45–54 aastat kuuluvate meeste (40%) ja vanuserühma 35–44 aastat kuuluvate naiste hulgas (25%).

Elukvaliteedi seisukohalt on väga oluline nii kodus kui ka väljaspool kodu suitsuses ruumis viibimine ehk passiivne suitsetamine. 2008. aastaks on võrreldes 2000. aastaga suitsune keskkond kodus linnaelanike seas vähenenud 39%lt 29%ni meestel ning 41%lt 25%ni naistel. Suitsustes ühiskondlikes ruumides viibis 2006. aastal 14% meestest ja 12% naistest iga päev, 2008. aastal olid vastavad näitajad 9% ja 5%. Vähenenud on töökohtades täissuitsetatud ruumides viibimine.

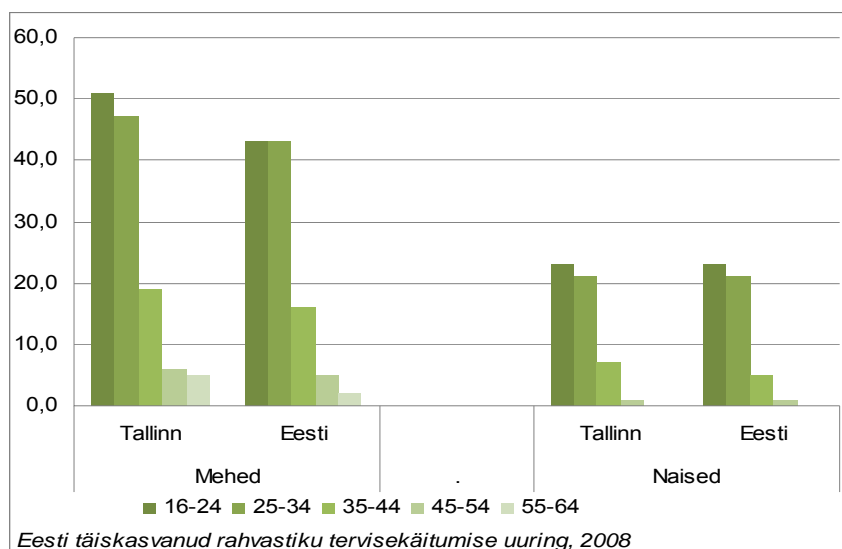

Joonis 5.8. Igapäevasuitsetajate jaotus täiskasvanute seas (%).

5.7 Narkootiliste ainete tarbimine

2006. andmetel oli 15–64-aastastest Eesti elanikest 25% proovinud eluajal kanepit. Kõige enam oli kanepit proovinuid 16–24-aastaste hulgas, kus 50% meestest ning 29% naistest olid eluajal proovinud kanepit.

2008. aastal kasutasid Tallinna elanikest illegaalseid uimasteid kõige enam 16–34 aastased, meeste hulgas oli illegaalsete uimastite tarvitajaid kaks korda enam kui naiste hulgas (joonis 5.9). Narkootikume proovinuid või/ja tarvitanuid on Tallinna meeste hulgas rohkem kui Eestis keskmiselt, eriti nooremates vanuserühmades.

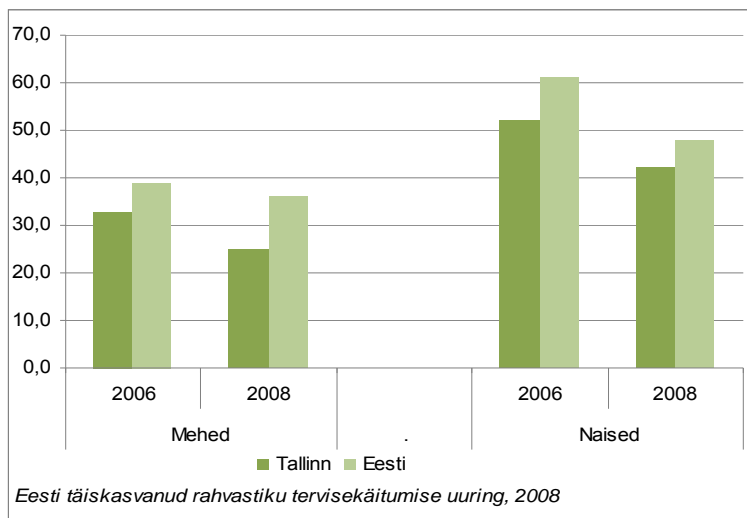
Joonis 5.9. Narkootikume kasutanute jaotus (%).

Süstivaid narkomaane on 2005. aastal läbi viidud uuringu põhjal Eestis kokku umbes 13 800, neist 62% on HIV-positiivsed. Tallinnas elavate süstivate narkomaanide hulk on hinnanguliselt 5000.

5.8 Kondoomi kasutamine

Kondoomide kasutamine on laialdaselt tunnustatud kui efektiivne suguhaiguste (sh HIV/AIDSi) leviku tõkestamise vahend, kuid ebajärjekindel kaitsevahendite kasutamine suurendab suguhaiguste leviku ohtu ja soovimatute raseduste arvu.

Võrreldes 2006. aastaga oli 2008. aastal nii Tallinna elanike seas kui ka kogu Eestis vähem inimesi, kes juhupartneriga seksuaalvahekorras olles ei ole kunagi kondoomi kasutanud (joonis 5.10). Tallinna elanikest toimusid eriti suured muutused meeste vanuserühmas 45–54 aastat, kus nende arv, kes kondoomi ei ole kasutanud, on vähenenud 80%lt 25%ni, naistel vanuserühmas 35–44 aastat 83%lt 45%ni ning vanuserühmas 45–54 aastat 89%lt 64%ni. Vanuses 16–34 aastat on juhupartneriga seksuaalvahekorras olnutest kondoomi mittekasutajate osakaal kõige väiksem: 15–29% nii meeste kui ka naiste hulgas.

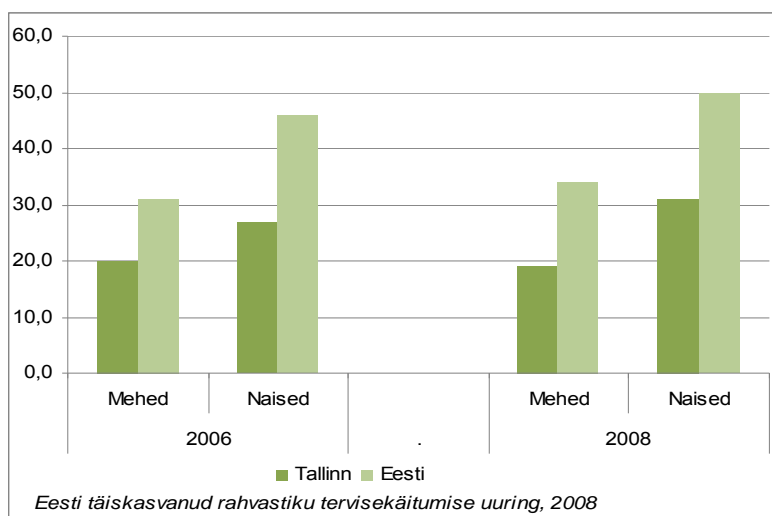

Joonis 5.10. Juhupartneriga seksuaalvahekorras olles mitte kunagi kondoomi kasutanute jaotus (%).

5.9 Helkuri kasutamine

Tallinna elanikest kannab pimedal ajal helkurit üks viiendik meestest ja alla kolmandiku naistest. Samas Eestis on helkurikandjate osakaal tunduvalt suurem: 2008. aastal 34% meestest ja 50% naistest (joonis 5.11). Helkurit kandvate naiste osakaal võrreldes meestega on suurem nii Tallinnas kui ka kogu Eestis.

Olulist muutust aastatel 2006–2008 linnaelanike seas helkuri kandmise osas ei toimunud, välja arvatud vanuserühmas 16–24 aastat, kus helkurit kandvate meeste osakaal on kasvanud 12%lt 23%ni, ja vanuserühmas 45–54 aastat, kus helkurikandjate osakaal on langenud 23%lt 10%ni.

Joonis 5.11. Peaaegu alati helkurit kasutanute jaotus soo ja vanuserühma järgi (%).

5.10 Turvavöö kasutamine

Turvaline käitumine liikluses (turvavööde, helkurite, kiivrite jms kasutamine) vähendab vigastuste tekke tõenäosust. 2008. aastal kasutas autot juhtides turvavööd Tallinna meestest 94% ja naistest 98% ning kaassõitjana vastavalt 94% ja 97%, need näitajad ei erinenud Eesti keskmistest.

6. TERVISLIK ELU- JA TÖÖKESKKOND

6.1 Keskkonna mõjurid

Keskkonnakaitsealane seire, analüüs ning vajalike meetmete väljatöötamine elanikele puhta keskkonna loomiseks kuulub Tallinna Keskkonnaameti valdkonda.

Linnaelanike tarbeks ASi Tallinna Vesi veepuhastusjaamast antav vesi vastab sotsiaalministri 31. juuli 2001 määruse nr 82 „Joogivee kvaliteedi- ja kontrollinõuded ning analüüsimeetodid“ ning joogiveedirektiivi 98/83/EÜ nõuetele. Ülemiste veepuhastusjaama veepuhastuse tehnoloogiline protsess vastab siseministri 2. jaanuari 2003 määruse nr 1 „Joogivee tootmiseks kasutatava või kasutada kavatsetava pinna- ja põhjavee kvaliteedi- ja kontrollinõuded“ III kvaliteediklassiga vee puhastamise nõuetele ning direktiivi 75/440/EÜ nõuetele.

Joogivesi

Üle 90% Tallinna elanikest (Kesklinn, Lasnamäe, Mustamäe, Põhja-Tallinn, Kristiine, Haabersti) saab joogivee Ülemiste veepuhastusjaamast, ülejäänud aga piirkondlikest puurkaevpumpplatest (Nõmme, Pirita, Merivälja). Linna veevõrgust aasta jooksul võetud ligi kolmest tuhandest proovist vastasid määratud näitajate osas direktiivi 98/83/EÜ nõuetele kõik.

Puurkaevudest võetava joogivee kvaliteedi osas on probleemiks joogiveena kasutatava Kambriumi-Vendi veekompleksi põhjavesi, kuna selle radioloogilised näitajad ei vasta raadiumi osas sotsiaalministri eelnimetatud määruse nõuetele, ületades neid 2–3 korda. Sellise vee tervisele ohutuks kasutamiseks joogiveena on vaja läbi viia terviseriski hindamine, millega tegeleb praegu Terviseamet koostöös kohalike omavalitsuste ja vee-ettevõtetega.

Reovee puhastamine

Tallinna linna ja selle ümbruse reovesi puhastatakse Paljassaare reoveepuhastusjaamas, kus puhastatakse Tallinna ja ümberkaudsete valdade reo- ja sademeveed, kasutades tänapäevaseid ning keskkonnasäästlikke puhastustehnoloogiaid. Tänu viimastel aastatel tehtud arendustöödele vastab puhastatud heitvesi kõikidele kohalikele ja rahvusvahelistele normidele. Vähemalt ööpäevase (24–30 tundi) puhastusprotsessi läbinud vesi juhitakse Tallinna lahte kolme kilomeetri pikkuse merepõhja paigaldatud toru kaudu, mille lõpus on mere sügavus 26 meetrit. Päevas läbib jaama keskmiselt 100 000 – 140 000 kuupmeetrit reovett. 2008. aastal puhastas reoveepuhastusjaam rohkem kui 51 miljonit kuupmeetrit reovett.

Kuna reoveepuhastile suunatava reovee kogus on suur, siis ei ole võimalik praeguste projektkoormuste korral puhastile suunata lähivaldade reovett. Lisareoveekoguste juhtimiseks puhastile ja karmistuvate keskkonnanõuete täitmiseks on vaja puhastit laiendada. Oluline samm reoveepuhasti töö parandamisel on ka sademevee vooluhulkade oluline vähendamine, mis eeldab ühisvoolsete kanalisatsioonisüsteemide ehitamist lahkvoolseteks.

Looduslikud veekogud

Tallinna tähtsamad looduslikud veekogud on Ülemiste järv, Harku järv ja Tallinna laht. Ülemiste järv on Tallinna joogivee toorveeallikas ega ole seepärast avalikult kasutatav veekogu. 2009. aastal suurenes Ülemiste järve sanitaarkaitseala tänu Veeseaduse muutmisele ning projektipõhise sanitaarkaitseala koostamisele ja kehtestamisele 9,4 km² -st kuni 12,68 km²-ni, mis võimaldab paremini tagada tallinlaste toorvee kvaliteedi. Tallinna Vesi on asunud projekteerima ka aeda sanitaarkaitsealale ligipääsu takistamiseks.

Kuna Ülemiste järve pinnaveehaarde valgala on 1772 km² ja see hõlmab 4,5% kogu Eesti territooriumist, siis sõltub Ülemiste järve veekvaliteet valgatal toimuvast. Tallinna linnal puudub otsene võimalus mõjutada valgatal toimuvat, kuid seda saab teha Harjumaa alamvesikonna veemajanduskava raames koostöös naabervaldadega.

Tallinna looduslik veekogu on avalikult kasutatav Harku järv, mis linnasisese järvena on tugeva atropogeense mõju all. Harku järv on madalaveeline ainult sissevooludest toituv järv, mille vee omadused sõltuvad järve toitvate ojade vee kvaliteedist. Ka Harku järve vee kvaliteeti mõjutab oluliselt Harku oja kaudu

Harku vallast tulev vesi, mis kahjuks ei ole nõuetekohaselt puhas, kuna Harku vallas on oja valgala kanaliseerimata ehitisi ning puuduvad sademeveepuhastid.

Tallinnas on Harku järve ääres hoogustunud ehitustegevus, omaaegsed looduslikud rohealad on täis ehitatud ning sealt voolab ojade ja kraavide kaudu järve toitaineerikast sademevett, mis põhjustab suvel järve õitsemist. Kõik see mõjutab Harku järve kasutamist avaliku supelrannana.

Sademevee kvaliteedist oleneb Tallinna lahe seisund. Sademeveega suublasse kanduvad toitained põhjustavad looduslike veekogude eutrofeerumist. Näiteks aastaid on olnud probleemiks Russalka piirkonnas leviv hais, mida on seostatud fekaalide sissevooluga. Tegelikult tekitavad haisu põhja ja kividele kinnitunud ja suvel palavate ilmadega lagunema hakkavad niitvetikad, mille arengut soodustab sademevee väljalaskude kaudu merre kantav toitaineerikas vesi.

Tallinna haldusterritooriumil asub viis avalikku randa/supluskohta: Pirita, Kakumäe, Stroomi, Pikakari ja Harku järve rand. Kõigis supluskohtades osutab rannavalveteenust AS G4S igal aastal 15. maist 1. septembrini. Väikelaste turvalisuse tagamiseks (ärakadumised jms) jaotatakse neile randades turvapaelu vanema kontakttelefoni numbriga.

Jäätmehooldus

Tallinnas korraldavad ning kontrollivad erinevate jäätmete käitlemist ning jäätmehoolduse üldnõuete täitmist Tallinna Keskkonnaamet, Tallinna Munitsipaalpolitsei Amet, Tallinna Kommunaalamet ja linnaosade valitsused vastavalt oma pädevusele.

2003. aastal Jõelähtme vallas avatud uus Tallinna prügila vastab Euroopa Liidu nõuetele ehk kõigile tänapäevastele keskkonnanõuetele. Tallinna prügila pindala on 67 ha, prügila teenindab Tallinna linna ja ümberkaudseid valdu.

Jäätmehoolduse üldnõuded, korraldatud jäätmeveo korra, ehitus-, remondi- ja lammutustöödel tekkivate jäätmete ning tervishoiu-, hoolekande- ja veterinaarteenuse osutamisel tekkivate jäätmete käitlemise korra Tallinna haldusterritooriumil määrab kindlaks 2008. aastal kehtestatud Tallinna jäätmehoolduseeskiri.

Et linnaelanikke paremini teavitada ja motiveerida prügi sorteerima, korraldati linnas mitu jäätmekäitluskampaaniat ning loodi Tallinna jäätmeinfo veebileht Prügihunt (www.tallinn.ee/prygihunt).

Välisõhk

Peente ja ülipeente osakeste sisaldusele õhus kehtivad Eestis Euroopa Liidu ühtsed piirväärtused:

- aastani 2010: 24 tunni keskmisena 50 µg/m³, lubades 35 piiriületavat episoodi aastas ning aasta keskmiseks 40 µg/m³
- aastast 2010: 24 tunni keskmisena 50 µg/m³, lubades 7 piiriületavat episoodi aastas ning aasta keskmiseks 20 µg/m³.

Tallinnas paikneb praeguse seisuga kolm statsionaarset riiklikku välisõhu seirejaama: Liivalaia tänaval, Õismäe teel ja Kopli tänaval.

Seireandmete põhjal esineb iga aasta, eelkõige kevadisel ajal, peente osakeste piirväärtuse ületamisi (joonis 6.1). Kesklinna õhukvaliteeti iseloomustavas Liivalaia seirejaamas esineb peente osakeste piirväärtuse ületamisi rohkem arv kordi kui lubavad Euroopa Liidu õhukvaliteedi raamdirektiiv ja välisõhu kaitse seadus.

Tabel 6.1. Peente osakeste piirväärtuse ületamised Tallinna seirejaamades aastatel 2005–2008 (juhtumite arv).

Aasta	Liivalaia seirejaam	Rahu seirejaam	Õismäe seirejaam
2005	46	7	9
2006	42	26	21
2007	48	30	7
2008	63	21	7

Allikas: Tallinna Keskkonnaamet

Välisõhu alane riiklik seire on koondatud Eesti Keskkonnauuringute Keskuse kodulehel <http://mail.klab.ee/seire/airviro/>.

Tallinna linna välisõhu strateegiline mürakaart on avalikustatud Terviseameti kodulehel <http://www.terviseamet.ee/et/keskkonnatervis/fuusikalised-tegurid/mura/tallinna-starteegiline-murakaart.htm>.

Elanikke ja avalikkust on võimalik linnas kavandavatesse tegevustesse kaasata planeeringute koostamise käigus läbiviidavate keskkonnamõju strateegilise hindamise (KSH) ja projektide keskkonnamõju hindamise (KMH) aruteludele. Iga KMH ja KSH protsessist (programmi ja aruande valmimisest) teavitatakse avalikkust

ja huvitatud isikuid nii ajalehe kui ka kirja teel. Avalikustamise ajal on võimalik kõigil huvitatud isikutel tutvuda kavandatava tegevuse ja planeeringu materjalidega ning kaasnevate võimalike keskkonnamõjudega nii veebis kui ka asutustes kohapeal.

Detailplaneeringutele algatatud KSH-te arv on 2009. aastal suurenenud tulenevalt planeeritavate arenduste iseloomust – planeeringutega soovitakse kasutusele võtta alasid, mis seni on olnud valdavalt looduslikus seisundis, või restruktureeritakse seniseid tegevusi ja maakasutus asendub hoopis teistsuguse sihtotstarbega (näiteks tööstusalade muutumine elamu- ja äripiirkonnaks).

KSH eesmärk on arvestada planeeringute koostamisel ja kehtestamisel keskkonnamõjudega ning leida planeeringu elluviimiseks keskkonnakaitseliselt kõige sobivam lahendus.

6.2 Transport ja teedevõrk

Tallinn on arenenud Läänemere üheks suuremaks kauba- ja reisijateveo keskuseks. Sadamate ning kogu transpordi- ja logistikasektori arengu võtmetegur on transiit, mis moodustas 2008. aasta seisuga 2/3 Tallinna sadamate käibest (AS Tallinna Sadam, Eesti Vabariigi omand).

Tallinn on Eesti suurim raudteesõlm, millel on ka rahvusvaheline rongiühendus. Tallinnas paikneb Eesti ainus rahvusvahelise tähtsusega lennujaam.

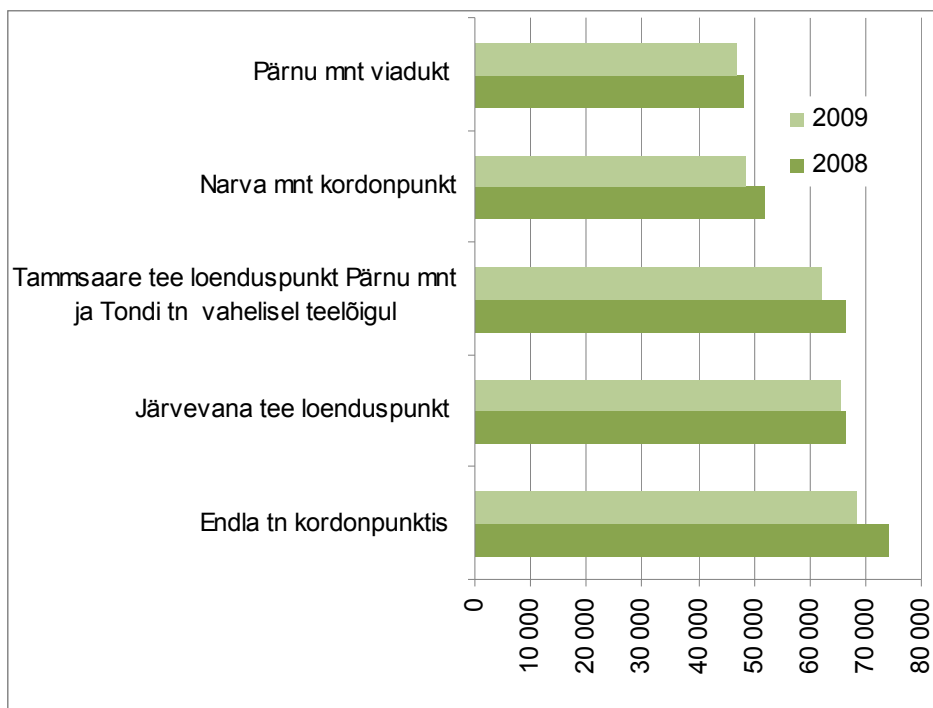
Tallinnas vastutab linnatranspordi planeerimise, arengu suunamise, koordineerimise ja korraldamisega seonduva eest Tallinna Transpordiamet. Nii Tallinna Autobussikoondise AS kui ka Tallinna Trammi- ja Trollibussikoondise AS on Tallinna omandis. Ühistranspordiliinidel tehtavate tööde maht 2009. aastal oli 30 260 tuhat kilomeetrit ja sõitjate arv 119,3 miljonit inimest.

Tabel 6.2. Ühistransport 2009. aastal.

Jrk nr	Indikaator	Kogus
1	Madala sisenemisega ühissõidukid	32% veeremist
2	Liinitöö maht aastas	30 260 tuh km
3	Sõitjate arv	119,3 mln kasutajat aastas
4	Ühissõidukite keskmine vanus	
4.1	Bussid	9,9 aastat
4.2	Trollid	14,6 aastat
4.3	Trammid	24,1 aastat

Allikas: Tallinna Transpordiamet

Tallinna kesklinnast väljuvatel tänavatel on liiklusloendusi läbi viidud alates 1973. aastast. Vaatlusperioodil (1973–2009) on kesklinna piiril nii hommikul kui ka õhtusel tippajal kasvanud olulisel määral sõiduautode osatähtsus. Kui 1973. aastal oli sõiduautosid kesklinna ümbritsevat ringi õhtusel tippajal ületavas liiklusvoos 48,5%, siis 2009. aastaks on nende osatähtsus kasvanud 89,7%ni. Aasta keskmises ööpäevases liiklussageduses võis 2009. aastal täheldada mõningat langustendentsi. Tallinna peamistes loenduspunktides (joonis 6.1) olid 2009. aasta liiklussagedused väiksemad kui 2008. aastal ja enamikus neis punktides oli 2008. aasta liiklussagedus väiksem kui 2007. aastal, eranditeks olid vaid Tammsaare tee ja Narva mnt.

Joonis 6.1. Aasta keskmine ööpäevane liiklussagedus loenduspunktis (autosid ööpäevas).

Kaubavedude transiitliiklusele on kesklinnast põhimagistraalidele jõudmiseks välja töötatud soovituslikud liikumismarsruudid. Transiitliiklus on kesklinna sadamasse suunatud Tallinna ringteelt Tartu maantee, Peterburi tee, Viljandi maantee ja Paldiski maantee kaudu. Liikluskoormuse, müra ja tolmu vähendamiseks ning teekatte pikaajalisema püsivuse tagamiseks on Tallinna Transpordiametil koostöös Tallinna Kommunaalametiga kavas kehtestada Tallinna kesklinna piirkonnas N₃ kategooria mootorsõidukitele registrimassipiirang. See keelaks kesklinna piirkonda siseneda sõidukitel, mille registrimass on suurem kui 15 tonni. Samuti on kavas kehtestada Tallinna vanalinna teede ja tänavate paremaks säilimiseks vanalinna piirkonnas sõidukitele (välja arvatud jäätmeveokid) registrimassipiirang, mis keelaks siseneda sõidukitel, mille registrimass on suurem kui 7 tonni.

2009. aasta lõpu seisuga on linna territooriumile paigaldatud 51 411 valgustuspunkti, millest 99% on uued, nüüdisaegsed valgustid. 2008. aasta lõpuks olid valgustatud kõik linnale kuuluvad tänavad.

Tänavate korrashoiu tagamiseks korraldab Tallinna Kommunaalamet tänavate puhastust, teerajatiste hooldusremonti ning kapitaalremondi käigus teedeehitust, teede ja tänavate rekonstrueerimist ning tänavate taastusremonti. Tallinna linna omandis olevate teede, parklate, eraldiseisvate jalgrattateede, teemaal asuvate haljasalade ning ühissõidukipeatuste tsentraalses puhastuses on 4. jaanuari 2010 seisuga kokku 12,7 miljonit m². Tallinna Kommunaalamet korraldab tänavate puhastust 9 587 819 m² ulatuses, linnaosad korraldavad heakorratõid kõikide linnaosade valitsuste haldusterritooriumil asuvatel linna omandis olevatel tänavatel, kvartalisestel teedel, kõnniteedel, parklates ja haljasaladel 3 124 163 m² ulatuses.

Tallinna Kommunaalamet korraldab kapitalremondi käigus teede ehitust, teede ja tänavate rekonstrueerimist ning tänavate taastusremonti keskmiselt 495 944 m² aastas: sõiduteed moodustavad sellest 369 768 m² ja kõnniteed 126 175 m².

Tallinna Kommunaalamet korraldab aastas ligikaudu 255 000 m² ulatuses (2,0% teerajatiste pindalast) teerajatiste hooldusremonti, et tagada teedel ja tänavatel ohutu liiklemine.

Tallinna haldusterritooriumil on 165,3 km kergliiklusteid, sealhulgas Haaberstis 28,7 km, Kesklinnas 33,8 km, Põhja-Tallinnas 12,6 km, Lasnamäel 13,2 km, Mustamäel 14,6 km, Pirital 35,5 km, Nõmmel 13,2 km ja Kristiines 13,7 km. Lillepi parki rajati 2,5 km pikkune jalgratturitele ja rulluisutajatele mõeldud treeningrada. Kergliiklusteed on kogu ulatuses valgustatud. Kergliiklusteedel kehtib teeseisundi 3. tase, mille kohaselt hooldatakse kergliiklusteid (puhastatakse lehtedest, okstest ja olmeprügist) kolmel korral nädalas.

6.3 Huvitegevuse ja vaba aja veetmise kohad

Igas Tallinna linnaosas on vähemalt 15 linna toetatavat spordiklubi. Elanike sportimisaktiivsuse kasvu on toetanud uute spordirajatiste ehitamine ja vanade rekonstrueerimine.

Tallinna esinduslikumad spordirajatised on Saku Suurhall (mahutavus 10 000 pealtvaatajat), A. Le Coq Arena (mahutavus 8300 istekohta), Premia Jäähall (kaks jääväljakut 28 x 58 m), Kadrioru Staadion (esindusstaadion, IAAFi 2. klassi sertifikaat). Kergejõustikuhallidest vastavad rahvusvahelistele nõuetele Tallinna Spordihall, Lasnamäe Kergejõustikuhall ja Audentese kergejõustikuhall.

Tallinna linna hallatavad spordirajatised

Pirita Spordikeskus

- 1) Pirita Velodroom ja terviserajad
- 2) Lasnamäe Sportmängude Maja
- 3) Kristiine Spordimaja
- 4) Kopli Spordihoone
- 5) Põhja Spordihoone
- 6) Paul Kerese Malemaja
- 7) Lasnamäe Sulgpallihall

Tallinna Spordihall

- 1) Tallinna Spordihall
- 2) Lasnamäe Kergejõustikuhall
- 3) Õismäe Ujula
- 4) Nõmme Ujula
- 5) Nõmme Tennisekeskus

Kristiine Sport

- 1) Kristiine Spordihall
- 2) Kadaka Spordihall
- 3) Harku Sõudebaas

Kadrioru Staadion

- 1) Kadrioru Staadion
- 2) Võidujooksu jalgpalliväljak
- 3) Wismari jalgpallikompleks

Linnaosade valitsuste hallatavad

Lasnamäe Spordikompleks

Nõmme Spordikeskus

- 1) Nõmme terviserajad
- 2) Hiiu Staadion

Stroomi ranna parkmetsa valgustatud terviserada

Järve metsa terviserada

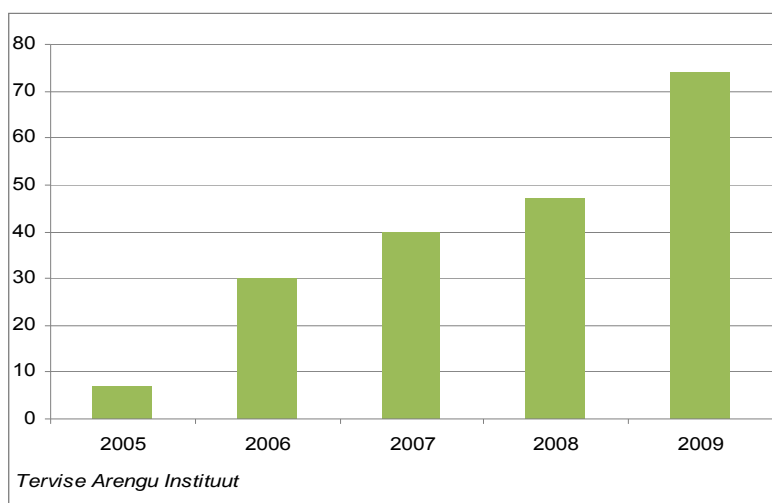
6.4 Tervist edendavad töökohad

Tervist edendavate töökohtade ideoloogia sai alguse 1984. aastal Ameerika Ühendriikides. 1996. aastast on moodustatud Euroopa tervist edendavate töökohtade võrgustik (European Network for Workplace Health Promotion – ENWHP). 2005. aastal moodustati ka Eestis tervist edendavate töökohtade võrgustik.

Tervist edendavate töökohtade põhimõte on vältida töökeskkonnas terviseohtusid ja kaitsta töötaja tervist, kohandada töötingimused töötaja võimetele, tervist edendada ja tagada esmatasandi tervishoid. Iga töökoha planeerimisel tuleb arvestada inimese elukvaliteedi aspektidega, mis tähendab füüsilist, psüühilist ja sotsiaalset heaolu töökeskkonnas, mida ei saa mõõta ainult tööõnnetuste ja kutsehaiguste esinemise põhjal. Töötajad eelistavad töökeskkonda, kus pööratakse tähelepanu nende elukvaliteedile – sooja toidu kättesaadavus tööpäeval, tubakavaba keskkond vms. Samuti otsivad töötajad ka organisatsioonide motivatsioonisüsteemidest enda jaoks lisaks rahalistele ressurssidele võimalusi tegeleda kehalise treeninguga.

Tervist edendava töökoha üks eesmärke on vähendada kutsehaiguste ja tööst põhjustatud haiguste osakaalu suurenemist Eestis, seoses sellega parandada töötajate terviseteadlikkust ning töötajate elukvaliteeti ja töövõimet.

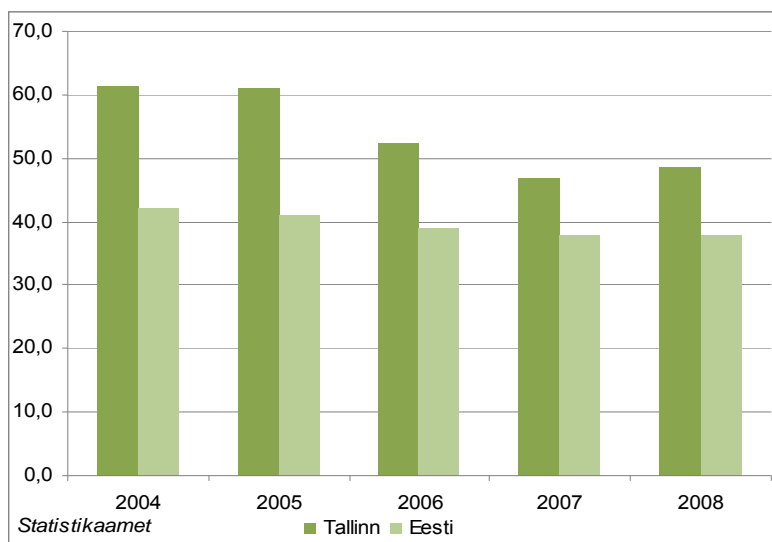
Tallinnas kasvab tervist edendavate töökohtade võrgustikuga liitunud ettevõtete arv jõudsalt (joonis 6.2).

Joonis 6.2. Tervist edendavate töökohtade arv Tallinnas.

6.5 Kuriteod

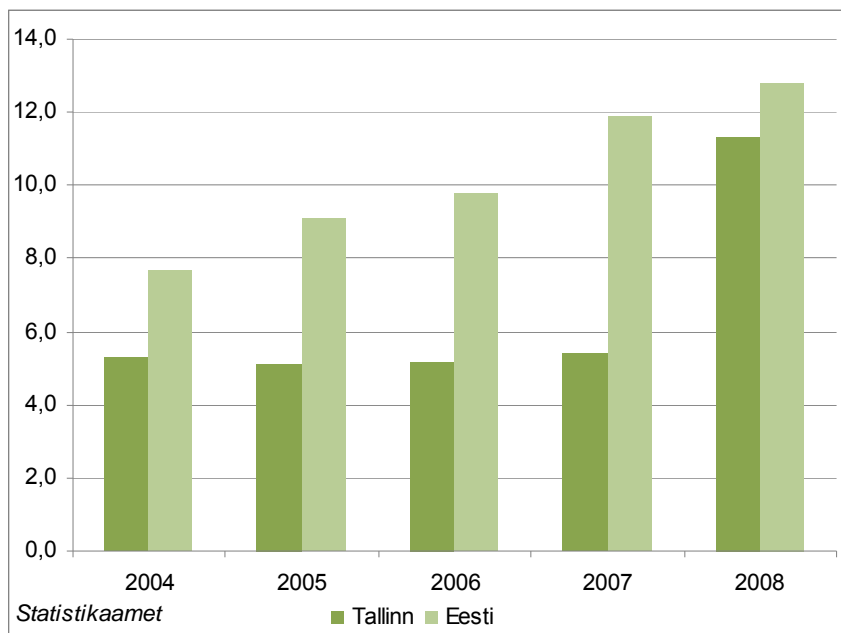
Kuritegude üldarv 1000 elaniku kohta on nii Eestis tervikuna kui ka Tallinnas alates 2004. aastast vähenenud (joonis 6.3). Tallinnas võis 2008. aastal täheldada kuritegude arvu mõningast kasvu.

Joonis 6.3. Kuritegude arv 1000 elaniku kohta.

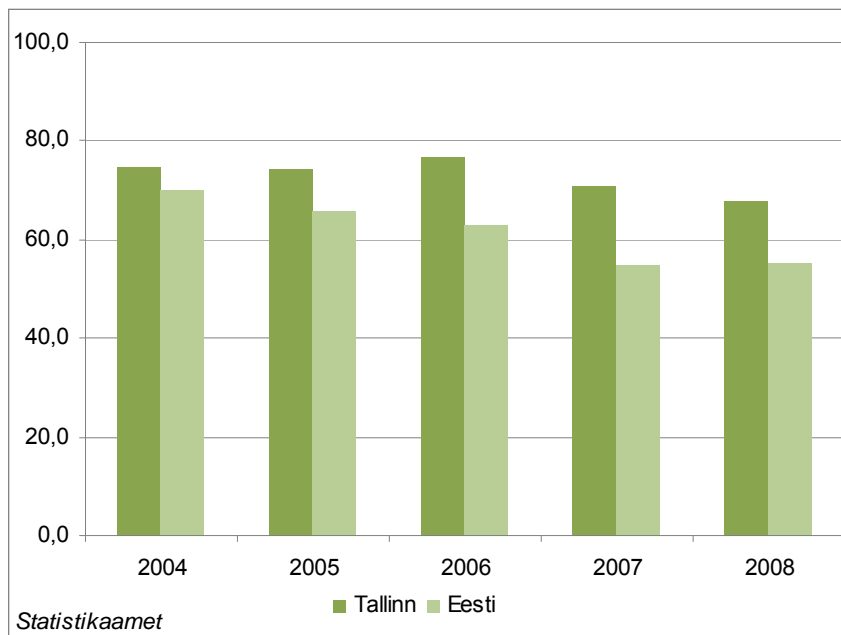

Samas on isikuvastaste kuritegude protsent kogu kuritegude arvust Eestis 2008. aastani pidevalt kasvanud. Tallinnas püsis isikuvastaste kuritegude protsent 2007. aastani stabiilne ning madalam kui Eestis tervikuna (joonis 6.4). Isikuvastaste kuritegude protsent tõusis Tallinnas hüppeliselt 2008. aastal.

Joonis 6.4. Isikuvastased kuriteod (%).

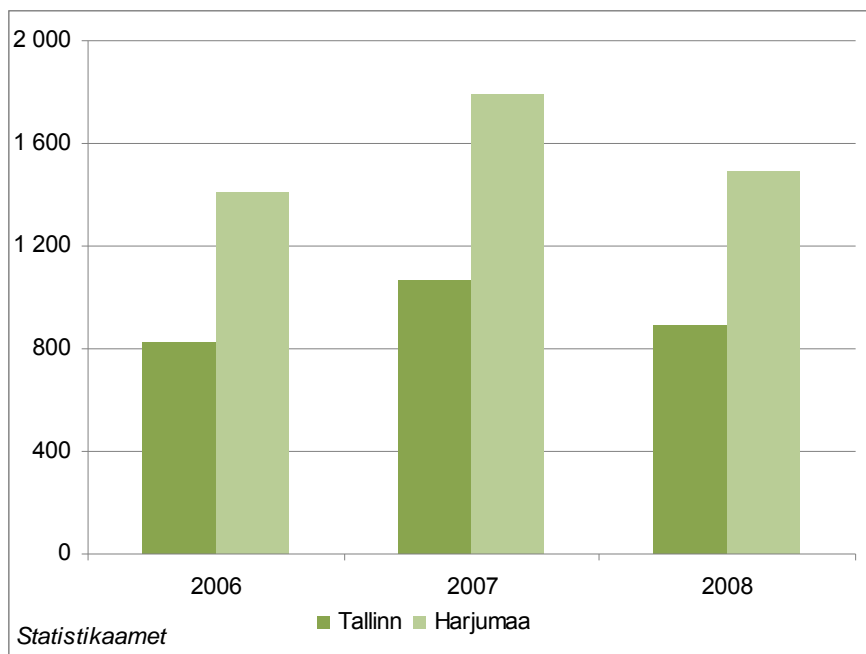
Varavastaste kuritegude protsent kogu kuritegude üldarvust on nii Eestis tervikuna kui ka Tallinnas 2004–2008 üldiselt vähenenud (joonis 6.5). Varavastaste kuritegude protsendi mõningast kasvu võis Tallinna linnas täheldada 2006. aastal, samas Eestis tervikuna on see protsent suurenenud 2008. aastal.

Joonis 6.5. Varavastaste kuritegude osakaal kõigist kuritegudest (%).

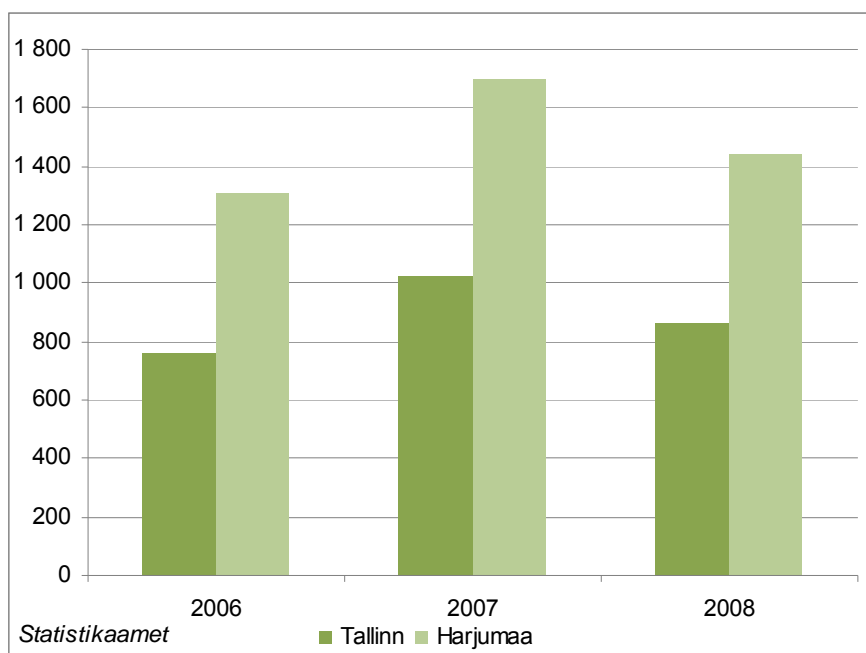
6.6 Liikluskuriteod

Suurem osa Harjumaal (sealhulgas Tallinn) 2006.–2008. aastal toime pandud liikluskuritegudest on registreeritud Tallinnas. Liikluskuriteod nii Tallinnas kui ka Harjumaal tervikuna näitasid perioodi lõpus 2007. aastaga võrreldes langustendentsi, kuid nende arv ei langenud siiski 2006. aasta tasemeni (joonis 6.6).

Joonis 6.6. Liikluskuritegude arv.

Sarnased tendentsid ilmnevad ka joobeseisundis tabatud mootorsõidukijuhtide statistikas (joonis 6.7).

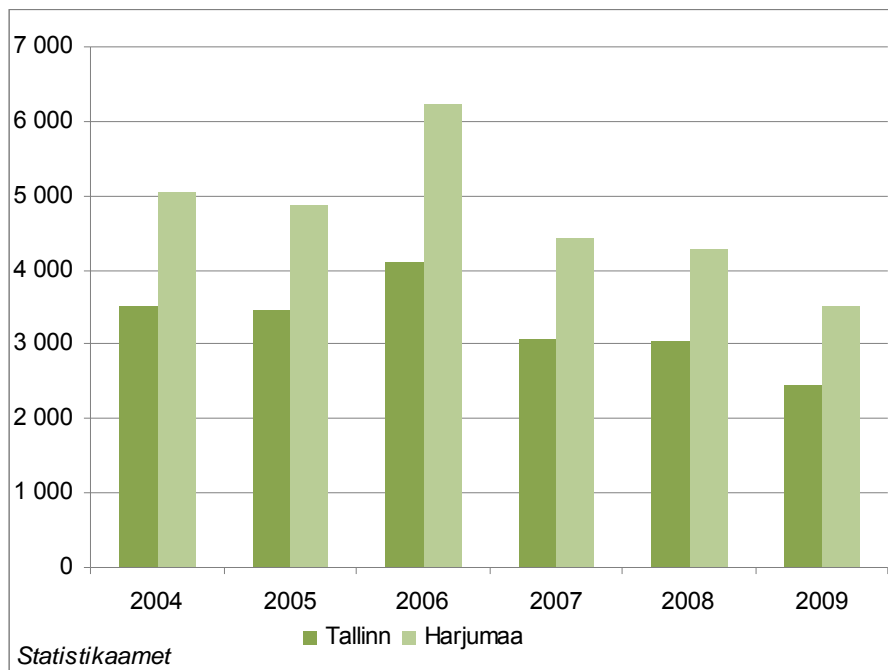

Joonis 6.7. Mootorsõiduki juhtimine joobeseisundis (juhtude arv).

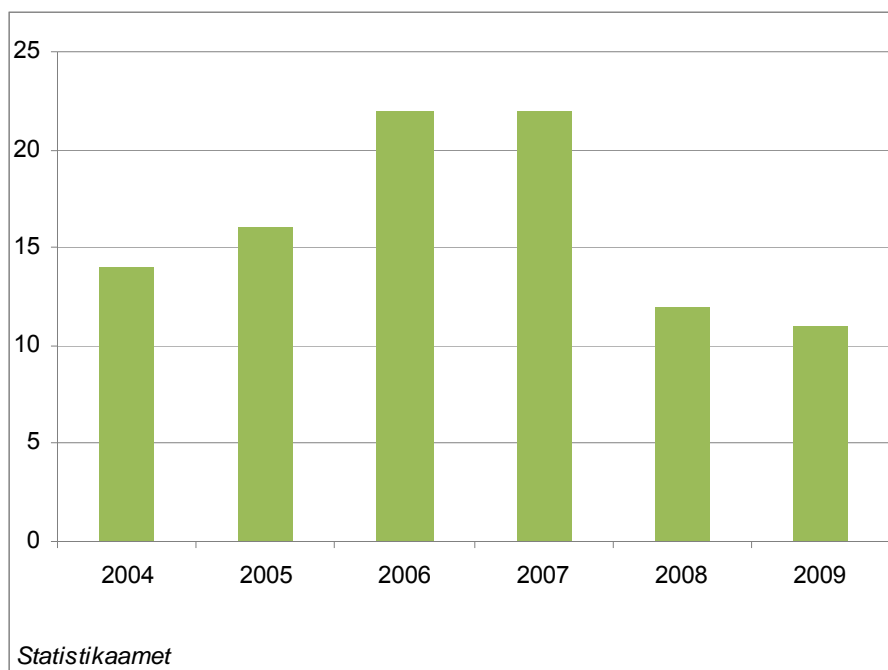
6.7 Tulekahjud ja tules hukkunud

Tulekahjude arv Harjumaal (sealhulgas Tallinn) on 2007. aastast alates vähenenud (joonis 6.8). Enamik Harjumaal registreeritud tulekahjudest (2004–2009) leidis aset Tallinnas. Tules hukkunute arv, mis hüppeliselt tõusis aastatel 2006–2007, on järgnevatel aastatel vähenenud, kuid on siiski kahetsusväärset suur: 2005. a – 16; 2006. a – 22; 2007. a – 22; 2008. a – 12; 2009. a – 11 hukkunut (joonis 6.9).

Vabariigi Valitsuse 27. oktoobri 2004 määruse nr 315 „Ehitisele ja selle osale esitatavad tuleohutusnõuded“ kohaselt peab alates 1. juulist 2009 olema elamutes paiknevate eluruumide (korterite) vähemalt ühte ruumi paigaldatud autonoomne tulekahjusignalisatsioonidur.

Joonis 6.8. Tulekahjude arv Tallinnas ja Harjumaal.

Joonis 6.9. Tallinnas tules hukkunute arv.

6.8 Kõrgendatud riskiga objektid

Kõrgendatud riskiga objektidest on Tallinnas registreeritud:

a) kaks A-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtet:

- Propaan AS, Gaasi 6 – ohuala keskmine raadius 350 m;
- Dekoil OÜ, Kopli 103b – ohuala keskmine raadius 120 m;

b) viis B-kategooria suurõnnetuse ohuga ettevõtet:

- Tallinna Vesi ASi veepuhastusjaam, Järvevana tee 3 – ohuala keskmine raadius 525 m;
- OÜ Krimelte, Suur-Paala 10 – ohuala keskmine raadius 200 m;
- Recticel OÜ, Peterburi tee 48a – ohuala keskmine raadius 100 m;
- Belor-Eurofert Eesti OÜ, Paljassaare tee 28e (merereostus);
- AS Scantrans, Nõlva 13 – ohuala keskmine raadius 120 m;

c) 124 ohtlikku ettevõtet, sh 88 kütusetanklat, millest üks on maapealse mahutiga tankla. Tanklate ohuala keskmine raadius on 100 m.

Tallinna ohtlike ettevõtete võimalike suurõnnetuste ohtlikud väljundid, mis võivad viia hädaolukorrani, on järgmised:

- mahuti põleng terminalis,
- vallitatud alasse voolanud kütuse süttimine terminalis,
- suurtulekahju terminali raudteetsisternide laadimisestakaadil,
- plahvatus terminali raudteetsisternide laadimisestakaadil,
- väljavoolanud kütuse merre sattumisega kaasnev keskkonnareostus,
- ammoniumnitraadi plahvatus hoidlas,
- mürgise gaasipilve laialihajumine õnnetuskohalt.

Tallinna suurõnnetuse ohuga ettevõtted paiknevad tihedalt asustatud kesklinnast väljaspool. Eeltoodud asjaolust hoolimata toimuvad nende ettevõtete tootmisega seotud ohtlike ainete raudtee- ja autoveod läbi linna tihedalt asustatud piirkondade.

Tallinnas on paigaldatud manuaalselt käivitavad häiresignaalid 15-le ohtlike kemikaale käitlevale ettevõttele ja kuuetele tuletõrjekomandole.

Tallinna Linnavalitsuse 21. detsembri 2005 määrusega nr 125 „Tallinna linnas ohtlike veostega sõidukite liikluse piiramine“ kehtestati Tallinna linnas ohtlike veoseid (bensiin, diislikütus, propaan, dimetüüleeter, ammoniumnitraat jne) transportivate sõidukite liikluskeeld tööpäeviti kella 7–9 ja 17–19. Lisaks paigaldab Tallinna Transpordiamet nimetatud määruse täitmiseks ohtlike veostega sõidukite liikluse piiramiseks vajalikud liikluskorraldusvahendid Tallinna linna sissesõiduteedele.

Tallinna Linnavalitsuse 25. märtsi 2009 korraldusega nr 475-k „N₂ ja N₃ kategooria mootorsõidukite liiklusmarsruudid Tallinna linnas“ kehtestati Tallinna haldusterritooriumil N₂- ja N₃-kategooria mootorsõidukite liiklemiseks lubatud marsruudid ning Tallinna Transpordiametile kohustus paigaldada selleks täiendavaid liikluskorraldusvahendeid.

Tallinna territooriumil asub arvukalt tervishoiu-, sotsiaalhoolekande-, haridus-, kultuuri-, spordi- ja majutusasutusi, mis jagunevad ohukategooria alusel järgmiselt:

- tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeasutused, kokku 54;
- haridusasutused, kokku 298;
- majutusasutused, kokku 108;
- kultuuri-, spordi- ja meelelahutusasutused, kokku 162;
- ostukeskused, kokku 55.

6.9 Juhtumikorralduste skeemide olemasolu

Tallinna hädaolukorra riskianalüüsis 2009 on järjestatud prioriteetidena 58 ohtu, mis võivad põhjustada hädaolukorra. Alljärgnevalt on välja toodud kahe esimese prioriteediga seotud hädaolukorrad:

1. prioriteet

Keskmise tõenäosuse ja katastroofiliste tagajärgedega hädaolukorrad:

- 1) gripipandeemia;
- 2) seagripp.

Gripipandeemia või seagripiga seotud hädaolukorra lahendamist korraldab Vabariigi Valitsuse kriisikomisjon ning asjaomased tegevuskavad on võetud vastutavate ametkondade hädaolukorra lahendamise plaanidesse. Tallinna hädaolukorra lahendamise plaanis sisaldub tegevuskava „Epidemiaste leviku tõkestamise ja tõrje korraldus”.

2. prioriteet

Keskmise tõenäosuse ja väga raskete tagajärgedega hädaolukorrad:

- 1) üle 72 tunni kestev soojakatkestus;
- 2) 24–72 tundi kestev elektrikatkestus;
- 3) ravi- või hoolekandeesutuse süttimine;
- 4) paakauto kokkupõrge raudteeülesõidukohal;
- 5) kemikaali vabanemine ohtlike aineid transportivast autost pinnaveehaarde läheduses;
- 6) maru või orkaan koos tugeva vihasajuga.

Üle 72 tunni kestva soojakatkestuse korral läheb hädaolukorra lahendamine üle Vabariigi Valitsuse kriisikomisjonile. Tallinna hädaolukorra lahendamise plaan sisaldab funktsionaalset lisa „Soojavarustuse taastamise korraldus”. 24–72 tundi kestva elektrikatkestuse lahendamist juhivad Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Tallinna hädaolukorra lahendamise plaan sisaldab funktsionaalset lisa „Elektrisüsteemi toimimise korraldus”.

Ravi- või hoolekandeesutuse süttimise korral korraldab tagajärgede likvideerimist ning inimeste evakueerimist asutusest Põhja-Eesti Päästkeskus (PEPK) koostöös politsei ning kiirabiga. Elanike pikaajalist evakueerimist korraldab Tallinna kriisireguleerimismeeskond koostöös linnaosade valitsuste ning politseiga. Tallinna hädaolukorra lahendamise plaan sisaldab funktsionaalset lisa „Elanike evakueerimise korraldus”. Kui raudteeülesõidukohal toimub paakauto avarii või pinnaveehaarde läheduses vabaneb ohtlike aineid transportivast autost kemikaali, vabanemisel ohtlike aineid transportivast autost pinnaveehaarde läheduses korraldab hädaolukorra lahendamist PEPK koostöös politsei ning Tallinna kriisireguleerimismeeskonnaga. Maru või orkaani korral likvideerib ohtlike olukordi PEPK koostöös politsei ja Tallinna kriisireguleerimismeeskonnaga. Hädaolukorra lahendamine võib üle minna Vabariigi Valitsuse kriisikomisjonile, asjaomased tegevuskavad on võetud vastutavate ametkondade hädaolukorra lahendamise plaanidesse.

Tallinna kriisikomisjon koosneb 17 liikmest, komisjoni esimees on Tallinna linnapea.

39-liikmeline Tallinna kriisireguleerimismeeskond on teabevahetuse, ressursside kasutamise ning ametkondade koostöö koordineerimiseks ning olukorra analüüsimiseks moodustatud alaliselt tegutsev meeskond, kelle määratud koosseis ja töökorraldus ning ettevalmistus võimaldavad hädaolukorras ööpäev läbi töötada. Tallinna kriisireguleerimismeeskond on Tallinna kriisikomisjoni tööd tagav hädaolukorra lahendamise ajal töötav tööorgan. Tallinna linna raskete ilmastikutingimuste tagajärgede likvideerimise komisjoni eesmärk on teavitada elanikkonda rasketest ilmastikuoludest, teha ettevalmistusi võimalike tagajärgede ärahoidmiseks ning vajaduse korral koordineerida ametkondade koostööd tagajärgede likvideerimisel.

6.10 Kohaliku omavalitsuse alkoholipoliitika

Tallinnas on alkoholiprobleemid teravamad kui Eestis tervikuna. 2007. aastal suri alkoholimürgistuse tõttu 31 meest ja 10 naist. Alkoholi tarvitajate osakaal on suurem noorema elanikkonna seas.

Alkohol on kergesti kättesaadav. Tallinnas on (seisuga 31.03.2010) registreeritud 545 alkohoolsete jookidega kauplevat ettevõtet (Põhja-Tallinnas 68, Mustamäel 42, Kesklinnas 182, Pirital 11, Nõmmel 34, Kristiines 35, Lasnamäel 134, Haaberstis 39).

Televisioonis kasvas aastatel 2003–2007 alkoholireklaami osakaal kahekordseks, samavõrra kasvas alkoholireklaami osakaal ka trükimeedias. Kui arvestada seda, et 41% noorte telerivaatamise ajast langes alkoholireklaami lubavasse ajavahemikku, siis võib öelda, et alkoholireklaam jõudis noorteni väga suures ulatuses.

Tallinnas on alates 1990. aastate lõpust alkoholireklaamile kehtestatud piiranguid, mida aasta-aastalt on oluliselt karmistatud.

Et piirata alkoholi kättesaadavust Tallinna noorte hulgas, on Tallinna Linnavolikogu 18. septembri 2008 määrusega nr 30 „Alkohoolse joogi jaemüügi ja alkoholi reklaami kitsendused“ keelatud alkoholi reklaam piirkonnas, mis on lähemal kui 300 m ehitisele, kus asub koolieelne lasteasutus, algkool, põhikool, gümnaasium, kutseõppeasutus, huvikool või noorte- ja projektlaager.

Juba enne alkoholiseaduse muutmist (jõustus 14. juulil 2008), mille kohaselt on alkohoolse joogi jaemüük lubatud kauplustes alates kella 10-st kuni 22-ni, kehtestas Tallinn 2007. aasta linna territooriumil alkoholi jaemüügi piirangu – müügikeeld kella 20-st õhtul kuni kella 8-ni hommikul (Tallinna Linnavolikogu 21. juuni määrus nr 26, mis tunnistati kehtetuks Tallinna Linnavolikogu 18. septembri 2008 määrusega nr 30). Alates 2008. aasta septembrist on kauplustes ja rändkauplustes alkoholi jaemüük keelatud ajavahemikul 22–10.

2007. aasta detsembris uuringukeskuse Osühing Faktum & Ariko korraldatud küsitlusest selgus, et 85% Tallinna elanikest toetab alkoholimüügi kellaajalist piiramist. Võrreldes 2000. aastaga on Tallinnas alkoholi müügikohtade arv oluliselt vähenenud. Kui jaanuaris 2000 oli Tallinnas jaemüügikohti kokku üle tuhande (v.a toitlustusärid), siis 2004. aastaks oli nende arv vähenenud 556-ni ja 2008. aasta öise alkoholimüügi piirang kahandas alkoholiga kauplevate ettevõtete arvu 400-ni. Kahjuks on järgnevate aastate jooksul see arv taas oluliselt kasvanud.

Alkoholi tarbimise vastu võitlemiseks on Eestis loodud hulk ühendusi. Alates 1990. aastast tegutseb Tallinnas anonüümsete alkohoolikute (AA) rühm.

2006. ja 2007. aastal alustasid Tallinna kesklinnas ja Mustamäel tegevust kaks alkoholivaba noortekohvikut. Ressursipuudusel lõpetasid noortekohvikud tegevuse 2009. aastal.

7. TERVISETEENUSED

7.1 Tervise teabe kättesaadavus

Lisaks riiklikele meediakanalitele on Tallinnas tervise teabe levitamiseks järgmised võimalused: Tallinna linna, linnaosade valitsuste ja ametite kodulehed, infosaalid ja -letid; linnaosade lehed; ajaleht „Pealinn“; tervise teemalised konverentsid ja seminarid; tervise päevad jms.

7.2 Nõustamisteenuste olemasolu ja kättesaadavus

Tallinlastele on tagatud peamised nõustamisteenused (seksuaal-, pere-, toitumis-, HIV-/AIDSi- ja narkomaania-, toitumis-, suitsetamisest loobumise, vangist vabanenute nõustamine jms). Teenusepakkujad praktiseerivad kliinikutes, nõuandlates, keskustes ja erapraksistes, on ka eraisikust ettevõtjaid. Hästi toimib internetinõustamine. Päävuse piires annavad nõu ka perearstid. Tallinna linna toetatavate teenuste kohta leiab infot Tallinna linna kodulehelt www.tallinn.ee.

Kõigi Tallinnas osutatavate nõustamisteenuste ja asjaomaste spetsialistide kohta puudub ühtne informatsioon.

Seksuaalnõustamine

Seksuaaltervise spetsialistide koondab kaks Tallinnas asuvat mittetulundusühingut: Eesti Seksuaaltervise Liit (www.amor.ee) ning Eesti Akadeemiline Seksuoloogia Selts (www.seksoloogia.ee).

Kõigi Tallinnas osutatavate seksuaalnõustamise teenuste ja asjaomaste spetsialistide kohta teavet koondatud ei ole. Seksuoloogid, psühholoogid, naiste- ja meestearstid, seksuaalnõustajad ja -terapeudid praktiseerivad kliinikutes, naistenõuandlates, keskustes ja erapraksistes, on ka eraisikust ettevõtjaid. Jõudumööda annavad nõu ka perearstid.

Eesti Seksuaaltervise Liiduga koostöös töötavad Eestis 19 noorte nõustamiskeskust. Neist kolm noorte nõustamiskeskust asub Tallinnas (AS Lääne-Tallinna Keskhaigla – Sõle 23, seksuaaltervise kliinik – Suur-Ameerika 18a, AS Ida-Tallinna Keskhaigla – Hariduse 6). Noorte nõustamiskeskusesse saab tasuta pöörduda kuni 24-aastane (ka puudega) noor inimene. Seksuaalsusega seotud küsimustele annavad vastuseid naiste- ja meestearstid, psühholoogid, ämmaemandad ja/või sotsiaaltöötaja. Keskustes toimub ka seksuaalhariduslik tegevus või grupinõustamine.

Tallinnas asub seksuaaltervise kliinik (Suur-Ameerika 18a, Tallinn), mis koondab seksuaaltervise alal töötavaid spetsialiste.

Meestele osutab seksuaalnõustamise teenuseid TÜ androloogiakliiniku Tallinna filiaal.

Eri spetsialistidelt on noortel võimalik küsida tasuta seksuaaltervisealast nõu ka kodulehe www.amor.ee „Küsi nõu” kaudu.

Suitsetamisest loobumise nõustamine

Tallinnas on kaks suitsetamisest loobumise nõustamise (SLN) kabinetti, SA Põhja-Eesti Regionaalhaiglas ja SA Tallinna Lastehaigla Kesklinna Lastepolikliinikus. Kabinetid oleksid võimalised nõustamisteenust intensiivistama. Teenuse sihtrühm on Tallinna elanikud. Info SLNi kabinetide kohta on kättesaadav <http://www.tai.ee/?id=3949>. Nõustamisteenus on tasuta.

Perenõustamine

Eesti pereterapeudid on koondunud Eesti Pereteraapia Ühingu alla ning nende koduleht on aadressil <http://www.pereterapeudid.ee/>

Tallinnas pakuvad tasuta perenõustamist Tallinna Perekeskus (<http://www.pk.ee/>) ja MTÜ Eluliin (<http://www.eluliin.ee/>), laste ja pererde tasuta nõustamine toimub ka SA Tallinna Lastehaigla Kesklinna Lastepolikliinikus..

Tallinnas perenõustamise teenuse pakujate kohta teavet koondatud ei ole. Spetsialistid ja terapeudid praktiseerivad (tasulised teenused) kliinikutes, naistenõuandlates, keskustes ja erapraksistes, on ka eraisikust ettevõtjaid ning võimalik kasutada veebipõhist nõustamisteenust.

Toitumisnõustamine

Ühtne teave selle teenuse pakujate kohta kahjuks puudub. Toitumisteavet annab Tervise Arengu Instituudi loodud veebileht www.toitumine.ee.

HIV-/AIDSi- ja narkomaania nõustamine

Nõustamisteenuseid osutavad Tallinnas paljud MTÜd (linna osaline toetus rahastamisel):

- 1) MTÜ Eesti Abikeskused (kaksikdiagnoosiga uimastisõltlaste rehabilitatsioon);
- 2) MTÜ AIDSi Tugikeskus (narkomaanide nõustamise ja süstlavahetuse buss „AIDS info“, Tallinna uimastisõltlaste rehabilitatsioon päevakeskuses);
- 3) MTÜ AIDS-i Ennetuskeskus (Tallinna AIDSi nõustamiskabinet, mille eesmärk on tagada narkomaania ja HIV/AIDSi ennetav nõustamine ja HIV-testi kättesaadavus Tallinna elanikele, eeskätt noortele; koolitused vene ja eesti õppekeelega kutsekoolide noortele; anonüümne nõustamine veebilehel);
- 4) MTÜ Eesti Seksuaaltervise Liit (noorte teadlikkuse parandamine HIV/AIDSiga seonduvates küsimustes);
- 5) SA Tallinna Lastehaigla (kvaliteetne ambulatoorne psühhoteeraapia kuni 18-aastastele patsientidele sõltuvus- ja käitumishäirete korral);
- 6) MTÜ Convictus Eesti (kunstiteraapia uimastisõltlastele ja nende lähedastele ning Harku naistevangla kinnipeetavatele);
- 7) MTÜ Eesti HIV-Positiivsete Ühendus ESPO (päevakeskuses tegutsev HIV-positiivsete ja nende lähedaste treening- ja koolituskeskus);
- 8) MTÜ Eesti HIV-positiivsete Võrgustik (HIV-positiivsete psühhosotsiaalse kompleksse tugiteenuse osutamine ning HIV-positiivsete perede tugigrupid Tallinnas; klientide vastutustundliku suhtumise arendamine lapse sündi ja oma tervisesse; kliendi sotsiaalse staatuse hoidmine ja toetamine);
- 9) MTÜ Eesti Vaimse Tervise Ühing (terviklik psühhosotsiaalne toetus ja rehabilitatsioon eesti ja vene keelt kõnelevatele riskiperedele, lastele ja lähedastele);
- 10) MTÜ Lapsevanemad Narkomaania Vastu (narkomaanide lähedaste nõustamine ja eneseabirühma töö);
- 11) MTÜ Ühing Viru Noorsoo Areng (projekt „Sõprade akadeemia“, mille eesmärk on ennetada alkoholismi ja narkomaaniat riskirühmades, Tallinna riskirühma noored vanuses 13–18 eluaastat, kuni 100 noort aastas);
- 12) MTÜ Eluliin (uimasti- ja HIV/AIDSi-alane telefoni- ja personaalne nõustamine, sotsiaalne reintegratsioon);
- 13) MTÜ Pealinna Abikeskus (süstlavahetus väljatöö käigus, nõustamine, sotsiaalsed teenused, esmane meditsiiniabi);
- 14) MTÜ Sotsiaalrehabilitatsiooni Keskus Loksa (rehabilitatsioon, sotsiaalne reintegratsioon ja nõustamine üle 18-aastastele ja nende vanematele);
- 15) OÜ Tervisekeskus Elulootus (metadoon-asendusravi, HIV-nõustamine ja -testimine, prostitutsiooni kaasatute nõustamine);
- 16) Wismari Haigla AS (HIV-testimine, STLH-testimine, perenõustamine, individuaalne nõustamine, metadoon-võõrutus- ja -asendusraviteenus);
- 17) AS Lääne-Tallinna Keskhaigla (Süstivate opiaatsõltlaste pikaajaline metadoon-võõrutus- ja -asendusravi koos psühhosotsiaalse rehabilitatsiooni ja nõustamisega);
- 18) SA Anti-Liew & Hingehoidlus (nõustamine, psühholoogiline ja psühhiaatriline abi, sotsiaalne rehabilitatsioon, koolitustöö).

Vanglast vabanenutele rehabiliteerimisabi osutajad

- 1) Tallinna Hoolekande Keskus (vanglast vabanenu majutamine ja nõustamine), Suur-Sõjamäe majutusüksus;
- 2) MTÜ Sotsiaalse Rehabilitatsiooni Keskus (tugigrupid vanglast vabanenutele, uimastisõltlastele ja alkohoolikutele), Männiku tee 92.

7.3 Tervishoiuteenused

Tervise- ja tervishoiuteenuste kättesaadavus ja kvaliteet on otseses seoses rahvastiku tervisega. Mida kvaliteetsemad ja kättesaadavamad on pakutavad teenused, seda suurema tõenäosusega paranevad ravi- ja rehabilitatsioonitulemused.

Tallinnas asub üheksa haiglat, neist suuremad on riigile kuuluv SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla ning kaks linna osalusega keskhaiglat (AS Ida-Tallinna Keskhaigla ja AS Lääne-Tallinna Keskhaigla) ja SA Tallinna Lastehaigla, kus osutatakse kvaliteetset eriarstiabi Tallinna ja osaliselt ka Põhja-Eesti elanikele.

Nüüdisaegsete uuringu- ja ravivõimaluste kasutuselevõtu tõttu on haiglas viibimise aeg lühenenud keskmiselt 5,4 päevani. Ravitud inimeste arv on jäänud läbi aastate ligikaudu samaks tingituna haiglate voodikohtade arvust. 2008. aasta lõpul oli haiglates kokku 2765 voodikohta. 2007.–2008. aastal toetati linna eelarvelistest vahenditest puusa- ja põlveproteeside paigaldamist ning kataraktioperatsioone.

Ambulatoorse eriarstiabi osutavad lisaks enamikule haiglatele 137 ambulatoorset eriarstiasutust ja eraarsti.

2008. aastal osutas Tallinnas hambaraviteenust lisaks Tallinna Hambapolikliinikule 184 hambaraviasutust ja eraarsti ning 16 muud tervishoiuasutust.

Üldarstiabi

Aastatel 1998–2003 mindi Tallinnas üle perearstisüsteemile. Oluline muutus seni kehtinud esmatasandi arstiabi süsteemis toimus aastal 2001, kui moodustati 72 perearsti nimistut, 2002. aastal lisandus 120 uut nimistut.

2008. aastal töötas Tallinnas 258 perearsti oma nimistuga, kuhu kuulus 459 135 patsienti. Perearsti nimistusse kuulus keskmiselt 1782 patsienti. 2009. aasta lõpuks töötas 260 perearsti (haigekassa kinnitatud kontrollnumber on 263 nimistut) kokku 463 359 patsiendiga. Kergendamaks üksi elavate haigete transporti statsionaarsele ravile on 2008. aastast alates toimunud linna eelarvelistest vahenditest kaetud transpordisüsteem.

Ravikindlustuseta isikute ravikulud kaetakse alates 2001. aastast linna eelarvelistest vahenditest. ASi Ida-Tallinna Keskhaigla 25 voodikohaga ravikindlustamatute osakonnas osutatakse neile statsionaarset abi, millele tööpäeviti lisandub üldarsti ja kirurgi osutatav ambulatoorne abi. Ambulatoorset abi annavad ka perearstid, kellele hüvitatakse osutatud üldarstiaibiteenus linna eelarvelistest vahenditest.

Tšernobõli tuumakatastroofi likvideerimisel osalenud u 650 veteranile kompenseeritakse linna eelarvelistest vahenditest hambaravikulutused kuni 2000 krooni, taastusravikulutused kuni 3000 krooni ja prillide muretsemiseks kuni 500 krooni isiku kohta aastas.

Koduõendus-hooldusteenuse osutamist alustas Tallinnas 2001. aastal OÜ Koduõde kaheksa õega. Praeguseks on teenust osutavate õdede arv kasvanud 40-ni. Aastas tehakse krooniliste tervisehäiretega või lamajatele patsientidele kuni 11 000 visiiti. Osaliselt katab Koduõde OÜ ja veel kolme teenuseosutaja teenuste maksumuse haigekassa.

Kuna riiklikult osutab hooldekodude elanikele arstiabi ainult piirkondlik perearst, alustasid linna eelarvest rahastatuna Iru Hooldekodu patsientide teenindamist OÜ Koduõde ja TNP Konsultatsioonid. Õendusteenust osutatakse nii kodutute varjupaikades ja öömajades kui ka sotsiaalmajades.

Tallinna Kiirabil on leping Terviseametiga 14 kiirabibrigaadi pidamiseks, millest kümme on õe- ja neli arstibrigaadi. Kiirabibrigaadid teenindavad kogu Tallinna ja Viimsi valda Harjumaal ning neil on viis tugipunkti linnaosades ja asumites. Et teenindada kiiremini sageli ette tulevaid nn tänavakutseid ja liikuda kiiremini autodele raskelt ligipääsetavates piirkondades rakendati 2009. aasta suvekuudel katseliselt tööle kiirabi rattapatrull Tallinna vanalinnas. Linna eelarveliste vahendite toel on varasematel aastatel soetatud uusi kiirabiautosid.

Tallinnas töötab 123 apteeki. Elanikele ööpäev läbi vajalike ravimite kättesaadavuse tagamiseks finantseeritakse linnaeelarvest apteegi öövalveteenust kahes apteegis Kesklinnas ja Lasnamäel. Linnaeelarvest on rahastatud 40 kasutatavama käsimüügiravimi ja 40 retseptiravimi annotatsioonide tõlkimine vene keelde ja infolehtede trükkimine.

Alates 2004. aastast osutab linna koolides tervishoiuteenuseid SA Tallinna Koolitervishoid, teenust osutavad arst ja õde. 2004.–2008. aastal teenuse pakkumise ja korraldamisega seotud töötajate arv on esitatud tabelis 7.1. 2009. aastal oli Tallinna koolides tööl kokku 23 arsti ja 71 põhikohaga õde. Tervishoiuteenuste osutamisega seotud kulud kaetakse lisaks Eesti Haigekassa vahenditele osaliselt ka linna eelarvelistest vahenditest.

Tabel 7.1. Tallinna koolide tervishoiutöötajate arv.

Aasta	Koolide arv	Arstid	Õed
2004	28, sh 3 erakooli	10	20
2006	85, sh 7 erakooli ja 6 riigikooli	21	74
2008	82, 6 erakooli ja 7 riigikooli	23	74

Allikas: SA Koolitervishoid

Töötervishoidu ja tööohutust reguleerivate õigusaktide täitmise üle teostab Tallinna linnas järelevalvet Tööinspeksiooni Põhja inspeksioon.

Tallinnas pakuvad töötervishoiuteenust AS Ida-Tallinna Keskhaigla, AS Kallavere Haigla, AS Lääne-Tallinna Keskhaigla Mustamäe polikliinik, ASi Medicover Eesti Tallinna keskus, AS Medicum, Natalja Molodtsova Töötervishoiu keskus, Arstlik Perenõuandla OÜ, OÜ Baltic Euromedical, OÜ Karell Arstikeskus, OÜ Lennundusmeditsiini Keskus, OÜ Preventme, OÜ Stanat, OÜ TLG Hotell, SA Põhja-Eesti Regionaalhaigla, Taastusravi Kliinik Neurotra OÜ, töötervishoiuarst Anne-Mall Maripuu, töötervishoiuarst Jüri Paulson.

II. POSITIIVSED MUUTUSED TALLINLASTE TERVISES, PROBLEEMVALDKONNAD JA SEKKUMISVAJADUSED

1. POSITIIVSED MUUTUSED

live ja haigestumus

- Rahvastiku rändesaldo on positiivne.
- Sündimus on Tallinnas kasvanud rohkem kui Eestis tervikuna.
- Loomulik iive on alates 2006. aastast positiivne.
- Viimasel kümnendil on keskmine oodatav eluiga kasvanud.
- Vähenenud on teismeliste sünditajate arv.
- Abortide arv on viimase kaheksa aasta jooksul vähenenud enam kui poole võrra.
- Vähenenud on välispõhjustest tingitud vigastuste esinemise sagedus täiskasvanutel.
- Vähenenud on haigestumus paljudesse nakkushaigustesse.
- Oluliselt on vähenenud nii Tallinna meeste kui ka naiste suremus.
- Välispõhjustest tingitud vigastustest tingitud suremus väheneb jätkuvalt.
- Alkoholimürgistustest tingitud surmade arv Tallinnas on vähenenud.

Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

- Imikusuremus on viimase kümne aasta jooksul vähenenud.
- Imikute rinnapiimaga toitmisel on positiivsed suundumused.
- Noortel esineb vähem riskeerivat seksuaalkäitumist.
- Suitsetamise levimuses kooliõpilaste seas on suund alanemisele

Sotsiaalne sidusus

- Tallinnas on suhtelise vaesuse määr Eesti keskmisest oluliselt väiksem.
- Süvenenud toimetulekuprobleemidega isikutele tagab linn ajutise peavarju ja eluaseme (koos lisanduvate sotsiaalteenustega).
- Linn pakub toitlustusteenust, osutab vältimatut sotsiaalabi ja rehabilitatsiooniteenuseid sotsiaalselt tundlikele sihtgruppidele ja vanglast vabanenud isikutele ning pakub õigusnõustamist.
- Riskirühmadele osutatakse tasuta psühholoogilist kriisiabi.
- Puuetega inimestele osutab linn paljusid teenuseid, mille kvaliteet on aasta-aastalt paranenud.
- Eakatele osutatakse koduteenuseid, üldhooldekoduteenuseid ning muid eaka inimese perekonda toetavaid teenuseid.
- Kasvanud on linnaelanike kaasatus kodukandi tegevustesse.
- Kodukanti peab turvaliseks kaks kolmandikku tallinlastest.

Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

- Ehitatud on uusi kergliiklusteid ja laste mänguväljakuid.
- Edukalt on käivitatud projektid „Hoovid korda“, „Fassaadid korda“ ja „Põhjala valguspärl“ ning Tallinna lillefestival.
- Süsteemselt arendatakse tänavavalgustust ja ülekäiguradade valgustust.
- Avalikes randades on laiendatud rannavalveteenuseid, pöörates erilist tähelepanu laste turvalisusele.
- Kriisireguleerimise ja hädaolukorra lahendamise plaane ajakohastatakse pidevalt.
- Enamik koolimajadest ja lasteaedadest on remonditud.

Täiskasvanute tervis ja eluviis

- Linnaelanike tervise enesehinnang on paranenud.
- Tallinna elanike toitumisharjumused on muutunud tervislikumaks: kasvanud on värsked puu- ja juurvilja igapäevane tarbimine.
- Suitsetamise levimus väheneb.
- Märgatavalt on vähenenud suitsetamine ühiskondlikes ruumides ja töökohtades.
- Seksuaalkäitumine on muutunud turvalisemaks.
- Kasvanud on tervisespordiga tegelevate elanike osakaal.
- Positiivseid muutusi võib täheldada liikluskäitumises.

Tervishoiuteenused

- Linna raviasutustes on tagatud kvaliteetne eriarstiabi ja vajalike uuringute tegemise võimalus.
- Lahendatud on ravikindlustuseta isikute esmatasandi arstiabi ja statsionaarse ravi kättesaadavus.
- Koolitervishoiuteenust osutavad lisaks õdedele arstid.
- Elanike rahulolu kiirabi teenusega on aastate jooksul olnud kõrge.

Lisaks

- 2009. aastal moodustati linnapea juhtimisel Tallinna Tervisekoalitsioon eesmärgiga tagada Tallinna rahvastiku tervise arengukava 2008-2015 tulemuslik rakendamine linnavalitsuse ametite ja linnaosavalitsuste, samuti ülikoolide koostöös.
- Alates 2008. aastast alustasid Tallinna linnaosade valitsustes tööd tervisedenduse spetsialistid, kes on koostöös tervishoiu- ja haridusasutuste, noortekeskuste, linnaosade valitsuste ja mittetulundus-organisatsioonidega loonud tervisedendusega tegeleva infrastruktuuri paikkonnas.
- Alates 2007. aastast on kõikides Tallinna koolides loodud tervisealase tegevuse juhtimiseks ja koordineerimiseks tervisenõukogud.
- Reaktsioonina majanduskriisile on linnavalitsus rakendanud Tallinna linna abipaketi linnaelanikule ja ettevõtjale. Abipakett keskendub kuuetele olulisele valdkonnale: tööpuuduse leevendamisele, toetustele ja sotsiaalabile, raskustesse sattunud inimeste nõustamisele, soojusenergia kulude vähendamisele, ettevõtluse toetamisele ja tarbijate kaitsele, et säilitada elanike hõivatust ja luua maksimaalselt töökohti.

2. PROBLEEMVALDKONNAD

live ja haigestumus

- Keskmise oodatav eluiga on küll tõusnud, kuid võrreldes Euroopa Liidu teiste liikmesriikidega on see ikka veel muret tekitavalt madal.
- Meeste ja naiste keskmise eluea erinevus on suur, kuna mehed surevad oluliselt nooremas eas kui naised.
- Suremus vereringeelundite haigustesse ja pahaloomulistesse kasvajatesse langes kuni 2006. aastani järjepidevalt, ilmutades viimastel aastatel tõusutendentsi.
- Hoolimata vigastussurmade vähenemisest on neid ELi teiste riikidega võrreldes siiski palju, eriti poiste ja noorte meeste puhul.
- HIV/AIDSi ja teiste ohtlike nakkushaiguste esinemissagedus on endiselt kõrge.
- Alkoholimürgistustest tingitud surmade arv Tallinnas on küll vähenenud, kuid siiski murettekitavalt suur.
- Viimasel aastakümnel ilmnevad järjest suuremad erinevused sotsiaalsete rühmade tervisenäitajates.
- Suurenenud on suitsetavate rasedate osakaal.

Sotsiaalne sidusus

- Aastatel 2008 ja 2009 langes tööhõive Tallinnas, suurenes registreeritud töötus ning prognoostiliselt see olukord lähiaastatel püsib.
- Heitunute määr nii Tallinnas kui ka kogu Eestis on viimastel aastatel kiirelt kasvanud ja vaesus süvenenud.
- Puuetega inimeste arvukus on tõusnud ning nende vaesus- ja terviserisk on suur.
- Alates 2008. aastast on järsult kasvanud toimetuleku- ja sotsiaaltoetust vajavate inimeste arv.
- Vähene on linnaelanike osalemine võrgustikes ja ühiskondlikes organisatsioonides. Oma rolli kodukandi paikkondlike ja terviseprobleemidega tegelemiseks peavad tallinlased väikeseks.

Laste ja noorte turvaline ning tervislik areng

- Laste ja noorukite suremus välispõhjustest tingitud vigastuste tõttu on suur.
- Laste immuniseerimise määr Tallinnas on Eesti madalaim.
- Tallinna kooliõpilased on Eesti keskmisest ülekaalusisemad.
- Lapsed ja noorukid alustavad sõltuvusainete tarvitamist varem.
- Teismelised ja noorukid joovad end sagedamini purju kui eakaaslased Eestis tervikuna.

Tervislik elu-, õpi- ja töökeskkond

- Uimasteid, sh alkoholi on Tallinnas lihtne kätte saada.
- Alkoholi müügikohtade arvukus ja alkoholi madal hind soodustavad kättesaadavust.
- Õhu saastatus Tallinna linnas on aastate jooksul suurenenud – probleemiks on peente osakeste kasvanud sisaldus suuremate liiklussõlmede õhus.
- Paljude linnaosade tänavatel on kõrge müratase, eriti raudtee ja magistraalteede läheduses.
- Pidevalt kasvab mootorsõidukite arv.
- Nakkusohtlike jäätmete käitlemise süsteem vajab ajakohastamist.
- Osal Tallinna Kesklinna lasteaedadel ei ole oma territooriumi.
- Mõnes Tallinna asumis napib rohe- ja rekreatsioonialasid.

Täiskasvanute tervis ja eluviis

- Ülekaalus on kasvav probleem.
- Liikumisaktiivsus on küll veidi kasvanud, kuid on endiselt ebapiisav enamiku Tallinna elanike puhul olenemata võimaluste ja kättesaadavuse olulisest paranemisest.
- Riskikäitumine, eeskätt tööeliste meeste hulgas, pole märkimisväärselt muutunud.
- Alkoholitarvitamine kasvab püsivalt, eriti noorte naiste hulgas.
- Narkootikumide proovinuid või/ja tarvitanuid on Tallinna meeste hulgas rohkem kui Eestis keskmiselt, eriti nooremates vanuserühmades.

Terviseteenused

- Kehtivad õigusaktid ei võimalda rakendada perearste tööle puhkepäevadel ja riiklike pühade ajal. See suurendab nii kiirabi- ja kiirabibrigaadide kui ka haiglate vastuvõtuosakondade töökoormust.
- Eraldised Eesti Haigekassast ja linna eelarvelistest vahenditest ei kata kõiki koduõendus- ja hooldusteenuste vajajaid, arvestades elanikkonna vananemist ja haigestumisenäitajate halvenemist ning teenuste vajajate arvu kasvu.
- Riiklikult on lahendamata ravikindlustamata isikutele esmatasandi ja statsionaarse abi kättesaadavuse küsimused.
- Euroopa üks suuremaid omaosaluse määrasid retseptiravimite eest tasumisel muudab need ravimid kättesaadavaks väiksema sissetulekuga inimestele.
- Koolitervishoiuteenuste osutamist reguleerivad õigusaktid on vastuolulised. Riiklikult kavandatav üleminek koolitervishoiuteenuste osutamisele ainult ödede poolt välistab koolikeskkonna tervikliku hindamise ja kiire arstiabi saamise võimaluse õpilase haigestumisel koolis.
- Riiklikult on lahendamata hooldekoduelanike teenindamise ja selle finantseerimise alused.

3. SEKKUMISVAJADUSED

Olulisemad sekkumisvajadused:

- toetada igakülgset väikelaste varajast arengut;
- saavutada linnaosade, asumite, paikkondade ja organisatsioonide tasandil linnaelanike, eriti sotsiaalselt tundlike gruppide kaasatus nende tervist puudutavate otsuste tegemisse, parandada nende tervisesuutlikkust ning arendada sotsiaalset sidusust;
- parandada inimeste elu-, töö- ja rekreatsioonitingimusi ning -keskkonda;
- teha kergemaks linnaelanike, eriti sotsiaalselt tundlike gruppide tervist toetavad valikud;
- parandada terviseteenuste kättesaadavust sotsiaalselt tundlikele gruppidele;
- soodustada ühiskonna huvidest lähtuvate säästlike liikumisviiside valikut;
- tagada maakasutuse planeerimisega linnaelanike igapäevaste eluliste vajaduste kättesaadavus (sotsiaalse infrastruktuuri olemasolu, liikumisvajaduste ja -viiside tagamine jne).

4. PEAMISED TEGEVUSSUUNAD AASTANI 2015

Sotsiaalse sidususe valdkonnas

- Linnaelanike oluliselt suurema osalemise saavutamine koduasumi tervisevajaduste määratlemisel, probleemide lahendamisel ja võimaluste suurendamisel tervisearengus.
- Lastega peredele ja sotsiaalselt tundlikele elanikkonna gruppidele võimaluse tagamine majanduslikult toime tulla ka majandussurutise perioodil.
- Olulise tõusu saavutamine organisatsioonide ja ettevõtete korporatiivses vastutuses ja suutlikkuses töötajate tervist planeeritult arendada.
- Tööhõive kasvu soodustamine tööealises elanikkonnas.

Laste tervist toetava ja turvalise arengu tagamisel

- Ema raseduse ajal pere teadlikkuse ja oskuste parandamine, et luua eeldused lapse optimaalseks arenguks.
- Optimaalse tervisearengu soodustamine väikelapseeas, toetades laste rinnapiimaga toitmist ja lapsevanemate hoolivaid lähedussuhteid.
- Lapsele õigeaegse immuniseerimise, nõustamise, terviseprobleemide varase avastamise ja sekkumise tagamine.
- Laste elamise, mängimise ja õppimise soodustamine turvalises kodukeskkonnas.
- Lasteaegses tervist edendava arengukeskkonna järjepideva parenduse soodustamine.

Tervist toetava elu-, õpi- ja töökeskkonna kujundamise valdkonnas

- Alkoholi müügipunktide arvukuse vähendamine.
- Transpordi kahjuliku mõju (heitgaasid, müra, vibratsioon jne) pideva vähendamise tagamine.
- Tallinna linnaelanike kvaliteetse joogiveega varustamise tagamine ning koolieelikute ja koolilaste toidu ja suplusvee normikohase kvaliteedi tagamine.
- Linnakeskkonnas rohe- ja rekreatsioonialade laienemise ja heakorra tagamine.
- Elamuvaldkonnas, koolide ja lasteasutuste ümbruses liikluskeskkonna kõrgema ohutustaseme tagamine.
- Koolilaste ja töötajate tervist toetavate meetmete seire lõimimine koolide ja ettevõtete töökorraldusse.
- Linnakeskkonnas turvalisuse ja ohutuse järjepideva paranemise soodustamine.

Tervislike valikute valdkonnas

- Tallinna täiskasvanud elanikkonna ja noorukite kehalise aktiivsuse suurendamine.
- Täiskasvanute ja noorukite tervist toetavate valikute soodustamine.
- Sõltuvusainete (suitsetamine, alkohol, narkootikumid) kasutamises languse saavutamine.
- Turvalise seksuaalkäitumise soodustamine, et vähendada seksuaalsel teel levivaid nakkusi.
- Tallinlaste turvakäitumise soodustamine liikluses, olmes ja vaba aja veetmisel.
- Jätkusuutlike liikumisviiside soodustamine.
- Linnaelanike keskkonnaalase teadlikkuse parandamine.

5. TERVISEPROFIILI KOOSTAMISEL ESILE KERKINUD PROBLEEMID

Viimasel aastakümnel on sotsiaalsete rühmade tervisenäitajate erinevused Eestis üha suurenenud. Madalama haridustasemega 25-aastastel meestel jääb arvestuslikult elada veel 36,8 aastat, kõrgema haridustasemega meestel 50,3 aastat, ehk 13,5 aastat enam. Kõrgema haridustasemega 25-aastased naised võivad elada aga 8,6 aastat kauem kui nende madalama haridustasemega sookaaslased (vastavalt 56,5 ja 47,9 lisa-aastat). Tallinna kohta täpsemad andmed puuduvad ning seetõttu terviseprofiil neid äärmiselt olulisi andmeid ei sisalda.

Laste varajane areng on rahvastiku tervise seisukohalt erakordselt oluline. Laste varajase arengu hindamise andmeid ei koguta süstemaatiliselt ega üldistata ülelinnaliselt. Positiivne on algatatav ja lasteasutustes katseuuringuna läbiviidav laste arengu hindamine koos tulemuste analüüsiga.

Nii Tallinnas kui ka kogu Eestis puudub välispõhjustest tingitud vigastuste ja suremuse põhjuste register, mis aitaks määratleda vigastuste tekkepõhjusti ja -mehhanisme ning kavandada ennetusmeetmeid. SA Tallinna Lastehaigla registreeritakse ja analüüsitakse hospitaliseeritud laste vigastuste tekkepõhjust, mida tuleks laiendada ka ambulatoorselt registreeritud vigastuste analüüsiks.

Puudub süsteemne ülevaade elu-, töö- ja õpikeskkonnas esinevate ohutegurite mõju olulisusest inimese tervisele.

Tervisekäitumise andmed esitatakse Tallinna linna kohta keskmiste andmetena, olukorrast ülevaate saamiseks ja tegevuste planeerimiseks linnaositi on vaja andmeid koguda asumikeskselt.

Linna terviklikuks terviseprofiiliks vajalikud lisauuringud

- Sotsiaalse ebavõrduse tervisele avaldatava mõju järjepidev seire
- Laste varajase arengu järjepidev seire
- Välispõhjustest tingitud vigastuste registri käivitamine (riikliku registri osana)
- Tervisekäitumise monitooring linnaositi

ALLIKAD

- Aasvee, K., Maser, M. (2009). Ülevaade Eestis 2001/2002. ja 2005/2006. õppeaastal toimunud kooliõpilaste tervisekäitumise uuringutest (HBSC uuring) teiste riikide taustal. – Eesti Arst, 88 (6), lk 390–401.
- Alkoholi tarbimine ja alkoholipoliitika (2008). Tallinn: Eesti Konjunktuuriinstituut.
- Alkoholismi, narkomaania ja HIV/AIDSi leviku ennetamise arengukava Tallinnas aastateks 2009–2012. Tallinn: Tallinna Linnavalitsus.
- Bloom, D., Canning, D. (2000). The health and wealth of nations. – Science, 287 (5456), pp 1207–1209.
- Dietze, P., Keleher, H. (2004). Illicit drugs. In (eds.) H. Keleher & B. Murphy. Understanding health: A determinants approach. Victoria, Australia: Oxford University Press.
- Eesti Haigekassa
- Lauristin, M. (peatoim.) (2009). Eesti Inimarengu Aruanne 2008. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.
- Aasvee, K., Streimann, K., Karelson, K., Oja, L., Trummal, A. (2009) Eesti kooliõpilaste tervisekäitumine, 2005/2006. õppeaasta uuringu raport. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Eesti Statistikaamet
- Eesti terviseuuring 2006 (2008). Eesti Arst, 88 (lisa 2).
- Tekkel, M., Veideman, T., Rahu, M. (2009). Eesti täiskasvanud rahvastiku tervisekäitumise uuring, 2008. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- Farrant, W. (1991). Addressing the contradictions: health promotion and community health action in the United Kingdom. – International journal of health services, 21 (3), pp 423–439.
- Kaasik T., Uusküla L. (2007). Vigastused Eestis. Levimus, tagajärjed ja ennetus. Tartu.
- Kareva, D. (2000). Kultuur ja tervis. Tallinn: Eesti Tervisekasvatuse Keskus.
- Kasmel A., Lipand A. (2007). Tervisedenduse teooria ja praktika: I. Sissejuhatus salutoloogiasse. Tallinn: Tallinna Raamatutrükikoda.
- Kawachi, I., Berkman, L. F. (2000). Social cohesion, social capital, and health. In L.F. Berkman & I. Kawachi (Eds.), Social epidemiology. New York: Oxford University.
- Legaalsete ja illegaalsete uimastite kasutamine Tallinna 15–16-aastaste õpilaste hulgas (2007). ESPAD (The European School Survey on Alcohol and other Drugs).
- Lõhmus L., Trummal A. (2007). HIVi teematikaga seotud teadmised hoiakud ja käitumine Eesti noorte hulgas. Tallinn.
- Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium. Majandustegevuse register.
- Marks, L. (2002). Evidence-Based Practice in Tackling Inequalities in Health. Report of a Research and Development Project. Durham: University of Durham.
- Marmor, T. R., Barer, M. L., Evans, R. G. (1994). The determinants of a population health: What can be done to improve a democratic nation's health status. In R. G. Evans, M. L. Barer & T. H. Marmor (Eds.). Why are some people healthy and others not: The determinants of health of population. New York: Walter de Gruyter.
- Marmot, M. (1999). The solid facts: the social determinants of health. – Health Promotion Journal of Australia, 9 (2), pp 133–139.
- Ressar K., Jürisaar L. (2010). Aastaraamat 2008–2009. 6a. Sügisest sügiseni. Tallinn: Tallinna Haridusamet.
- Lauristin, M. (peatoim.) (2009). Eesti inimarengu aruanne 2008. Tallinn: Eesti Ekspressi Kirjastuse AS.
- Sakkeus, L. (ilmumas.). Eesti rahvastiku tervise areng. Eesti arst.
- Sotsiaalministeerium 2005. Südame- ja veresoonkonnahaiguste ennetamise riiklik strateegia 2005–2020.
- Sotsiaalministeerium 2008. Rahvastiku tervise arengukava 2009–2020.
- Svanström, K., Svanström, L. A. (1989). Safe Community – How to prevent accidents at the local level. Sweden: Karolinska Institutet, Department of Social Medicine.
- WHO (2008) The Tallinn Charter: Health Systems for Health and Wealth.
- Tallinna rahvastiku tervise arengukava 2008–2015 (2007). Tallinn: Tallinna Linnavalitsus.
- Tervise Arengu Instituut. Tervisestatistika ja terviseuuringute andmebaas.
- Tervisekaitseinspeksioon.
- Tilts, I. (koost.) (2009). Kohaliku omavalitsuse ja maakonna terviseprofili koostamine. Tallinn: Tervise Arengu Instituut.
- WHO/EURO (2005). European health for all database (HFA-DB), 2009. a jaanuari versioon (oodatav eluiga)
- Wilkinson, R. G. (1997). Income inequality and social cohesion. – American Journal of Public Health, 8, pp 104–106.
- Eesti meditsiiniline sünniregister ja raseduskatkestusandmekogu. Raseduskatkestusandmekogu, 2009